



Mislighetsoppdagelse i revisjon

Hvilke revisjonshandlinger benytter revisor og i hvilken grad mener revisor at dette er handlinger som egner seg for å avdekke misligheter?

Mari Hamnes & Marie Hestvik Madsen

Veileder: Ellen Kulset

Masterutredning i Regnskap og Revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Oppgaven er et selvstendig arbeid skrevet i forbindelse med masterstudiet i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole. Temaet vi har fordypet oss i er mislighetsoppdagelse i revisjon, herunder hvilke revisjonshandlinger revisor benytter og i hvilken grad revisor mener disse er egnet for å avdekke misligheter.

Det er generelt ansett som vanskelig å utføre gode revisjonshandlinger rettet mot misligheter. Dette underbygges blant annet av medias dekning av økonomisk kriminalitet hvor det er lett å få inntrykk av at det i få tilfeller er revisor som avdekker mislighetene. Vi syntes derfor det var interessant å undersøke om revisor benytter handlingene de selv mener er effektive for å oppdage misligheter og hvilke faktorer som påvirker revisors valg av revisjonshandling. Gjennom arbeidet med oppgaven har vi tilegnet oss dypere kunnskap om temaet misligheter i revisjonen som vil være nyttig i vårt arbeid som revisorer i fremtiden.

Vi vil takke veilederen vår Ellen Kulset for god oppfølging, innspill og inspirasjon under hele arbeidet med oppgaven. Vi ønsker også å takke de seks revisorene som deltok i vår pilotundersøkelse og kom med nyttige innspill. Til sist vil vi takke alle revisorene som tok seg tid til å delta i spørreundersøkelsen i en travel hverdag.

Norges Handelshøyskole, Bergen, 1. juni 2017

Mari Hamnes og Marie Hestvik Madsen

Sammendrag

Oppgavens tema er mislighetsoppdagelse i revisjonen. I følge Økokrim (2015) ble det i 2014 anmeldt 6514 forhold innen økonomisk kriminalitet, hvorav en stor del gjelder underslag og regnskapsovertredelser. Videre viser en undersøkelse av 92 norske bedrifter at nesten 1/3 har opplevd økonomisk kriminalitet i løpet av de siste to årene (PwC Norge, 2014). Dette tilsier at misligheter er et problem for norske virksomheter og samfunnet generelt. Samtidig vet vi at revisor har et ansvar for å bidra til å forebygge og avdekke misligheter (Tvedt & Thaysen, 2015). Oppgaven vil være rettet mot misligheter og derfor omfatte både underslag og uredelig regnskapsrapportering.

Bakgrunn for oppgaven er at man gjennom medias dekning av regnskapsskandaler kan få inntrykk av at revisor i liten grad er i stand til å avdekke misligheter, selv når det gjelder misligheter i stor skala. Det finnes et behov både for oss som revisorer og bransjen generelt til å undersøke hvilke handlinger revisor benytter, i hvilken grad handlingene faktisk er egnet til å avdekke misligheter hos revisjonskunden og hvilke faktorer som påvirker revisors valg av handlinger. Vi har derfor valgt å undersøke dette ytterligere.

For å belyse vår problemstilling har vi utført en kvantitativ studie gjennom å sende ut en spørreundersøkelse til et utvalg av revisorer i to av de store revisjonsselskapene i Norge. Ved hjelp av undersøkelsen ønsker vi også å få frem hvilke erfaringer respondentene har med misligheter fra tidligere. Dette for å kunne se på hvilke revisjonshandlinger som faktisk har bidratt til å avdekke misligheter.

Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder på at ulike varianter av analytiske handlinger, test av hovedboksposteringer og interne forespørsler er handlinger som er egnet til å avdekke misligheter. Av de revisjonshandlingene vi spurte om i spørreundersøkelsen ble alle benyttet, men i noe varierende grad. Videre viser våre analyser at revisor i stor grad benytter handlinger de selv vurderer som effektive for å avdekke misligheter. For de handlingene som er vurdert som effektive, men som i mindre grad er benyttet, ville mange av respondentene ha brukt disse handlingene dersom de hadde hatt dataverktøy som utførte handlingen tilnærmet automatisk. Dette tilsier at å utvikle dataverktøy og kjennskap til effektiv bruk av disse kan gi revisor muligheter til å benytte mer egnede revisjonshandlinger rettet mot misligheter i fremtiden, og da være i stand til å avdekke misligheter i enda større grad.

Innhold

1. INNLEDNING	6
1.1 Problemstilling	7
1.2 Oppbygging av oppgaven	8
2. REVISJON.....	10
2.1 Ekstern revisjon	10
2.2 Sentrale begreper	11
2.3 Revisors plikter og ansvar	12
2.3.1 Revisorloven.....	12
2.3.2 God revisjonsskikk	14
2.3.3 Revisjonsstandardene	15
2.3.4 ISA 240.....	15
2.4 Revisjonens utvikling mot dataanalyse.....	18
3. MISLIGHETER	22
3.1 Begrepet misligheter	23
3.2 Typer misligheter	24
3.2.1 Underslag.....	24
3.2.2 Uredelig regnskapsrapportering	25
3.3 Mislighetsrisikofaktorer	25
3.3.1 Incentiver eller press.....	26
3.3.2 Muligheter	27
3.3.3 Rasjonalisering	28
3.4 Forebygging og symptomer på misligheter	28
3.5 Revisjonshandlinger for avdekking av misligheter	29
3.5.1 Rammeverk for mislighetsoppdagelse.....	30
3.5.2 Å søke etter analytiske symptomer.....	31
3.5.3 Å søke etter bokførings- eller dokumentasjonssymptomer	34
3.5.4 Å søke etter kontrollsymptomer	37
3.5.5 Å søke etter adferds- eller verbale- og livsstilssymptomer	38
3.5.6 Å søke etter tips og klager	39
3.6 Straff.....	39
4. TIDLIGERE FORSKNING	41
5. METODE	47
5.1 Undersøkellesdesign	47
5.1.1 Ekstensivt eller intensivt?.....	47
5.1.2 Deskriptivt eller kausalt?	48
5.1.3 Oppgavens undersøkelsesdesign	49
5.2 Valg av metode	50
5.2.1 Kvalitativ	50
5.2.2 Kvantitativ	50
5.2.3 Oppgavens metodevalg.....	51
5.3 Populasjon og utvalg.....	52
5.4 Innsamling av data.....	53
5.4.1 Sekundærdata.....	53
5.4.2 Primærdata.....	54
5.4.3 Utforming av spørreundersøkelse.....	54
5.5 Reliabilitet og validitet.....	56
5.5.1 Validitet	57

5.5.2	Reliabilitet.....	58
6.	PRESENTASJON OG ANALYSE AV SPØRREUNDERSØKELSEN	59
6.1	Presentasjon av spørreundersøkelsen	59
6.2	Gjennomførelse av spørreundersøkelsen	61
6.3	Analysemetode.....	62
6.3.1	Kvantitativ metode.....	62
6.3.2	Kvalitativ metode.....	64
6.4	Presentasjon av funn.....	65
6.4.1	Ekstern validitet og representativitet	65
6.4.2	Hvilke revisjonshandlinger benytter revisor?	67
6.4.3	Bruker revisor ekstern informasjon som grunnlag for forventning ved analytiske handlinger?	74
6.4.4	Kan manglende dataverktøy eller informasjon forklare hvorfor revisor ikke benytter enkelte metoder?	76
6.4.5	Hvilke revisjonshandlinger mener revisor er de mest effektive?	79
6.4.6	Har revisor erfaring med oppdagelse av misligheter og hvordan ble mislighetene avdekket?.....	95
7.	OPPSUMMERING	99
7.1	Hovedfunn.....	99
7.2	Begrensninger i oppgaven	102
7.3	Forslag til videre undersøkelser.....	103
	LITTERATURLISTE.....	105
	VEDLEGG	109
	Vedlegg 1 – Spørreundersøkelse.....	109
	Vedlegg 2 – Frekvenstabeller for benyttede revisjonshandlinger.....	117
	Vedlegg 3 – Post-hoc tester	118
	Vedlegg 4 – Frekvenstabeller for erfaring med misligheter	122
	Vedlegg 5 – Multivariat regresjonsanalyse.....	124

1. Innledning

Temaet for oppgaven er misligheter og hvilke handlinger revisor utfører for å avdekke misligheter. Begrepet omfatter både underslag og uredelig regnskapsrapportering. Dette er et interessant tema for oss fordi revisor skal bidra til å forebygge og avdekke misligheter (Tvedt & Thaysen, 2015).

Gjennom medias dekning av regnskapsskandaler får man inntrykk av at revisor i liten grad er i stand til å avdekke misligheter, selv om det gjelder misligheter i stor skala sett opp mot selskapets omsetning. Ulike forhold knyttet til misligheter, som for eksempel at de er forsøkt skjult, gjør det utfordrende for revisor å avdekke disse. I følge Gottschalk (2012) avslørte revisor hvitsnippforbrytere i bare 4 % av tilfellene. Gottschalk hevder også at journalister er yrkesgruppen som i størst grad har avslørt hvitsnippforbrytere, og står for 24 % av avsløringene. Dette underbygges av en undersøkelse utført av Association of Certified Fraud Examiners (2016), hvor ekstern revisor i studien kun oppdaget misligheter i 4 % av tilfellene. Samtidig vet vi at økonomisk kriminalitet er et utbredt problem ettersom det i 2014 ble anmeldt 6514 forhold innen økonomisk kriminalitet (Økokrim, 2015).

Revisor skal etter revisorloven § 1-2 fungere som allmennhetens tillitsperson og skal blant annet være en uavhengig, objektiv part som uttaler seg om at årsregnskapet til revisjonsklienter ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Revisors ansvar er spesifisert i revisjonsstandardene. I dette ansvaret ligger blant annet det å vurdere risikoen for at misligheter kan føre til vesentlig feilinformasjon i regnskapet og å utforme revisjonshandlinger rettet mot avdekking av slik feilinformasjon. Revisor er også pliktig til å rapportere dersom det avdekkes indikasjoner på andre former for økonomisk kriminalitet, selv om det ikke nødvendigvis vil føre til vesentlig feilinformasjon i regnskapet (Tvedt & Thaysen, 2015).

Når misligheter blir oppdaget blir det stadig stilt spørsmål om "hvor var revisor?" og det blir undersøkt om revisor burde ha vært den som oppdaget mislighetene, eller oppdaget dem tidligere. Konsekvensene for virksomheter som opplever misligheter kan være enorme og omfattende. Dette kan gjelde både økonomisk tap, tap av omdømme, kostnader til gransking, foretaksstraff og man risikerer å bli utestengt fra konkurranser om offentlige anbud (Tvedt

& Thaysen, 2015). I tilfeller hvor det foreligger økonomisk tap ser man at de skadelidte ofte forsøker å minimere tapet. Dersom revisor kan holdes ansvarlig for det økonomiske tapet risikerer revisor å bli erstatningsansvarlig i henhold til revisorloven § 8-1 (Tvedt & Thaysen, 2015).

Det er generelt ansett som vanskelig å utføre gode revisjonshandlinger rettet mot misligheter, noe som underbygges av at revisor i få tilfeller er den som avdekker mislighetene. Det finnes et behov både for oss som revisorer og for bransjen generelt å fremskaffe informasjon om hvilke revisjonshandlinger som er hensiktsmessige til å avdekke misligheter, i hvilken grad disse benyttes av revisor i praksis, og eventuelt hva som er årsaken til manglende bruk av relevante handlinger.

1.1 Problemstilling

Problemstillingen vi har valgt for å belyse temaet er:

Hvilke revisjonshandlinger benytter revisor og i hvilken grad mener revisor at dette er handlinger som egner seg for å avdekke misligheter?

Vi har undersøkt hva eksisterende forskning og litteratur sier om hvilke konkrete revisjonshandlinger som egner seg for å avdekke misligheter. Dette er utdypet i kapittel 3 og 4. Vi ser flere studier og litteratur som omhandler analytiske handlinger og forespørsler knyttet til avdekking av misligheter. Videre har vi ikke funnet relevant forskning om avdekking av misligheter ved test av hovedboksposteringer. Dette er likevel et område litteraturen omtaler som egnet for å avdekke misligheter (Albrecht, Albrecht, Albrecht & Zimbleman, 2015). Både analytiske handlinger, interne forespørsler og test av hovedboksposteringer er handlinger revisor skal utføre i hver revisjon (ISA 240). Det kan derfor være interessant å gå i dybden på om revisor benytter et utvalg av varianter av denne typen revisjonshandlinger og i hvilken grad revisor mener handlingene faktisk er effektive for å avdekke misligheter.

Vi har ikke funnet eksisterende forskning som omhandler hvilke handlinger norske revisor mener er egnet for å avdekke misligheter. På bakgrunn av dette synes vi det er interessant å undersøke hvilke handlinger norske revisorer benytter og i hvilken grad de selv mener handlingene er effektive.

For å undersøke vår problemstilling har vi derfor et behov for å innhente data fra et utvalg av revisorer. For å innhente data og nå ut til et bredt utvalg av revisorer har vi valgt å utforme en spørreundersøkelse. Vi begrenser oppgaven til å innhente data fra revisorer ansatt i to av de store revisjonsselskapene i Norge. Resultatene vil da ikke nødvendigvis kunne generaliseres til å gjelde for andre revisjonsselskaper.

Ulike forhold ved kunden vil kunne påvirke revisors valg av revisjonshandlinger. Vi ønsker derfor å undersøke om størrelse på revisjonskunden påvirker hvilke handlinger revisorene har benyttet. Av praktiske årsaker har vi valgt å kun se på kundens størrelse målt i driftsinntekter.

Vi vet at regnskapsbransjen for tiden går gjennom en stor grad av digitalisering. Av dette følger også et behov for digitalisering og omstilling i revisjonsbransjen. Ny teknologi gjør revisor i stand til å samle inn data og analysere disse på en bedre måte, noe som gir et bedre grunnlag for å gjøre en god jobb (Asklund, 2016). Hindberg (2015) mener det er stort potensiale i bruk av dataanalyse i revisjonen. En forutsetning for bruk av dataanalyse er tilgang til kompetanse og verktøy samt tilgang til riktig datakilde. På grunn av dette ønsker vi å se på om tilgjengeligheten av eller manglende kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy, eller manglende informasjon påvirker valg av revisjonshandling. Gjennom dette vil vi forsøke å danne oss et inntrykk av hvor langt digitaliseringen har kommet, og om revisjonsbransjen har muligheter til å bli enda mer effektive til å oppdage misligheter ved ytterligere bruk av dataverktøy.

Vi vil også se på om andre faktorer påvirker revisors vurdering av hvor effektive ulike revisjonshandlinger er for å avdekke misligheter. Vi synes det er interessant å se på om faktorene som revisors stillingsnivå, hvilket revisjonsselskap revisor er ansatt i og om revisor har erfaring med misligheter påvirker revisors vurdering.

1.2 Oppbygging av oppgaven

I dette avsnittet vil vi gjennomgå oppbygging av oppgaven. Kapittel 1 er en innledning hvor vi har beskrevet bakgrunnen for at vi skriver oppgaven, vår motivasjon og hvilken problemstilling vi ønsker å undersøke nærmere. I kapittel 2 redegjør vi for hva ekstern revisjon innebærer, hva som er revisors generelle plikter og ansvar, hvilket ansvar og plikter revisor har i forbindelse med misligheter og revisjonens utvikling mot mer bruk av dataanalyse og

avviksbasert revisjon. Videre omfatter kapittel 3 definisjon av begrepet misligheter, beskrivelse av typer misligheter, mislighetsrisikofaktorer med gjennomgang av mislighetstriangelet, forebygging og symptomer på misligheter, hvilke revisjonshandlinger Albrecht et al. (2015) sitt rammeverk mener egner seg for avdekking av misligheter og straff som risikeres ved utførelse av misligheter. Tidligere forskning vil bli presentert i kapittel 4 som en bakgrunn for vår oppgave. I kapittel 5 vil vi gjennomgå ulike tema innenfor metode som undersøkelsesdesign, valg av metode, populasjon og utvalg, innsamling av data, reliabilitet og validitet samt hvilke valg vi har tatt relatert til disse temaene i vår oppgave. Kapittel 6 inneholder presentasjon og analyse av spørreundersøkelsen. Til slutt er våre hovedfunn, oppgavens begrensninger og forslag til veien videre oppsummert i kapittel 7.

2. Revisjon

Ved utarbeidelse av et årsregnskap er det alltid risiko for at det kan oppstå både tilsiktede og utilsiktede feil. For at brukerne av årsregnskapet skal kunne være sikre på at de har mottatt korrekt informasjon har det oppstått et behov for gjennomgang av en uavhengig part. Denne rollen fylles av en ekstern revisor.

Kapittel 2 omhandler hva ekstern revisjon innebærer, revisors plikter og ansvar både generelt og knyttet til misligheter, samt revisjonens utvikling. Vi starter med å definere hva ekstern revisjon er og definisjoner av andre sentrale begreper. Videre blir revisors plikter og ansvar gjennomgått ved å se nærmere på lovpålagte plikter og ansvar gjennom revisorloven, god revisjonsskikk og revisjonsstandardene. Deretter går vi nærmere inn på ISA 240 som beskriver revisors ansvar og plikter knyttet til misligheter ved revisjon av regnskaper. Siste del av kapitlet er en beskrivelse av revisjonens utvikling fra å teste alle transaksjoner til en utvalgsbasert revisjon og videre mot en mer avviksbasert revisjon ved hjelp av dataanalyse.

2.1 Ekstern revisjon

Gulden definerer ekstern revisjon som «en prosess der en person som er uavhengig av et foretak gis fullt innsyn i foretakets forhold, gransker regnskapsinformasjon som er produsert av foretaket og avgir en bekreftelse overfor brukerne av informasjonen vedrørende dens riktighet». Hvem som kan påta seg revisjonsoppdrag, hvilke selskaper som er underlagt lovbestemt revisjon og krav til utførelse av revisjonen er regulert i et omfattende lovverk (Gulden, 2010).

Formålet med revisjonen er å gjøre revisor i stand til å konkludere på hvorvidt regnskapet i alt det vesentlige er i overensstemmelse med det gjeldende rammeverk for finansiell rapportering (Eilifsen, Messier, Glover og Prawitt, 2014). Revisors mening uttrykkes i en revisjonsberetning som avgis hvert regnskapsår. I denne fremgår det at revisor skal oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet i sin helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

2.2 Sentrale begreper

I følge definisjonen skal revisor være *uavhengig* av foretaket som revideres. Med dette menes å ikke ha ytterligere tilknytning til klienten (Gulden, 2010). Revisor er pålagt etter revisorloven § 4-1 å være uavhengig og objektiv ved utførelse av revisjonen. Innen uavhengighet skilles det mellom tilsynelatende og virkelig uavhengighet, som begge må oppfylles for at revisor skal anses som uavhengig. I at revisor må være tilsynelatende uavhengig ligger det at omgivelsene må oppfatte revisor som uavhengig. Dersom omgivelsene ikke oppfatter revisor som uavhengig vil dette kunne gjøre interessentene usikre på revisors integritet og objektivitet og svekke tilliten til revisors evne til å utføre en uavhengig revisjon. Med virkelig uavhengighet menes at revisor oppfatter seg selv som uavhengig. Dette er en viktig faktor som må være til stede ettersom det direkte påvirker revisors evne til å utføre en uavhengig revisjon av selskapet og komme frem til korrekt konklusjon på revisjonsberetningen (Gulden, 2010).

Objektivitet og *integritet* er også faktorer som må være til stede ved en revisjon. I dette ligger at revisor ikke vil la seg påvirke av andre interesser, men handle direkte ut i fra faglige motiver (Gulden, 2010). Objektivitet og integritet bidrar til å påvirke brukernes tillit til revisor.

Revisor skal i sin beretning bekrefte at regnskapet *i alt det vesentlige* er i overenstemmelse med gjeldende rammeverk. Hva som er vesentlig feilinformasjon må revisor ta stilling til for hver enkelt klient. Revisor må sette en vesentlighetsgrense for regnskapet ut i fra en skjønnsmessig vurdering av hva brukerne av regnskapet vil anse som vesentlig. Begrepet vesentlighet er nøyte gjennomgått i ISA 320 Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon. Vesentlig feilinformasjon er definert i ISA 320 pkt. 2 til å være "feilinformasjon, herunder utelatelser, er å anse som vesentlige dersom de enkeltvis eller samlet, rimelig kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet".

Videre skal revisor oppnå *betryggende sikkerhet* for at regnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. I dette ligger det at revisor skal innhente tilstrekkelig revisjonsbevis som underbygger ledelsens påstander om regnskapet. Revisjonsbevisene er mer underbyggende enn absolutte. Regelverket krever ikke absolutt sikkerhet fra revisjonen. En av

årsakene til dette er at en revisjon må utføres med et rimelig tidsperspektiv, med begrensede kostnader og at revisor ikke kontrollerer hele kontosaldoer og transaksjonsstrømmer, men utfører utvalgsbasert testing. En annen årsak er at på grunn av revisjonsbevisenes art må revisor ofte stole på revisjonsbevis som ikke er fullt ut pålitelige. Faktorer som øker påliteligheten til revisjonsbevis er om beviskilden er uavhengig og ekstern, om selskapet har fungerende intern kontroll, revisors direkte kunnskap, og om revisjonsbevisene er skriftlige og/eller originale (Eilifsen et al., 2014).

For at revisor skal være oppmerksom på forhold som kan føre til vesentlige feil må revisor opprettholde *profesjonell skepsis* gjennom revisjonen. Profesjonell skepsis er definert som "en holdning som innebærer at revisor stiller spørsmål og er oppmerksom på forhold som kan indikere mulig feilinformasjon som følge av feil eller misligheter, og foretar en kritisk vurdering av revisjonsbevis" (ISA 200, pkt. 13). Begrepet profesjonell skepsis er likevel ikke enkelt å måle eller å dokumentere, ettersom det er en del av revisors tankesett og adferd (Olsen, 2014). Dersom revisor ikke opprettholder profesjonell skepsis risikerer man å bli holdt erstatningsansvarlig ved eventuelle søksmål i ettertid (Eilifsen et al., 2014).

2.3 Revisors plikter og ansvar

Revisors plikter og ansvar er beskrevet både i lovverk og i revisjonsstandardene. Videre i dette delkapittelet vil vi presentere hvilke plikter og ansvar revisor er underlagt etter revisorloven, og hvordan plikter og ansvar er videre presentert og presisert i revisjonsstandardene.

2.3.1 Revisorloven

Det ble først vedtatt en revisorlov i 1964 som senere ble erstattet. Revisor er nå underlagt revisorloven av 1999 (Gulden, 2010). Loven beskriver blant annet revisjonsplikt, godkjenning av revisorer, revisors oppgaver og krav til utførelse av revisors oppgaver som beskrevet i revisorloven § 1-1.

Revisors hovedoppgaver følger av revisorloven § 5-1: «Revisor skal vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, og om den revisjonspliktiges ledelse har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av

regnskapsopplysninger i samsvar med lov og forskrift». I paragrafens tredje ledd fremkommer revisors hovedoppgave når det gjelder misligheter «revisor skal gjennom revisjonen bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil». Revisors ansvar omfatter dermed både å *bidra* til å forebygge og avdekke både misligheter *og* feil i regnskapet. I et selskap er det dem med overordnet ansvar for styring og kontroll og ledelsen som har hovedansvaret for å forebygge og avdekke lovbrudd gjennom betryggende regnskaps- og internkontrollsystemer (Gulden, 2010).

Hvis revisor avdekker indikasjoner på misligheter gjennom sin revisjon av et selskap er revisor pliktig til å undersøke nærmere om det faktisk foreligger misligheter i selskapet og om disse kan medføre vesentlig feil i selskapets årsregnskap. Revisor må videre vurdere om dette skal ha innvirkning på revisjonsberetningen. At revisor er til stede og stiller spørsmål til ledelsen, samt reviderer den finansielle informasjonen kan virke forebyggende mot både misligheter og feil. Dette gjennom at personer som har vurdert å begå lovbrudd unnlater å gjøre det i frykt for at revisor skal oppdage det, og gjennom at ledelsen og ansatte er mer skjerpet i sitt arbeid (Gulden, 2010).

Det følger av revisorloven § 5-2 at revisor skal vurdere risikoen for at det kan foreligge feilinformasjon i årsregnskapet som følge av misligheter og feil. Revisors ansvar i forbindelse med misligheter følger dermed også av ansvaret for å avdekke vesentlig feilinformasjon i regnskapet. Det fremkommer ikke konkret i lovverket hvilke handlinger revisor skal utføre rettet mot eventuelle misligheter og hvilke plikter og ansvar revisor har knyttet til risikovurdering og håndtering av misligheter. Revisjonsstandardene utdyper dette ansvaret. Den mest aktuelle revisjonsstandard for vår oppgave er ISA 240 som omtaler revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper.

Revisor er ikke pliktig til å forhindre misligheter, men heller å forebygge og avdekke misligheter. Likevel tyder forskning utført både i Norge og i utlandet på at brukerne av regnskapet forventer at revisor skal både forhindre og avdekke vesentlige misligheter (Gulden, 2010). På dette området kan det dermed være et forventningsgap mellom revisors forståelse av sine plikter og hva brukere av regnskapet forventer av revisor.

Under revisjonen kan revisor også bli pålagt å rapportere forhold til styret. Lovpålagte plikter er listet opp i revisorloven § 5-2. Det følger av siste ledd en opplisting av forhold som revisor

skriftlig skal påpeke overfor ledelsen. Tredje ledd omfatter "misligheter og feil som kan medføre feilinformasjon i årsregnskapet". Dette er forhold som skal kommuniseres gjennom nummerert brev, som omtalt i revisorloven § 5-4. Revisor er dermed pliktig til å informere styret om avdekkede misligheter og feil. Dette gjelder også alle lovbrudd revisor oppdager som kan ha vesentlig konsekvenser for styret. Dersom revisor mistenker lovbrudd i selskapets ledelse, skal revisor rapportere til et ledelsesnivå over (Gulden, 2010).

Revisor er underlagt taushetsplikt om forhold man får kjennskap til gjennom sin virksomhet, som omtalt i revisorloven § 6-1. Paragrafen er likevel ikke til hinder for at revisor kan avgi forklaring og anmelde lovbrudd til politiet, som omtalt i fjerde ledd. Revisor har også et ansvar ut i fra hvitvaskingsloven § 18. Dette omfatter at revisor har plikt til å involvere Økokrim dersom man mistenker, uten å være i stand til å avkrefte, at transaksjoner er tilknyttet straffbare handlinger, terrorisme eller finansiering av terrorisme. For selskaper som er underlagt tilsyn av Finanstilsynet kan revisor være pliktig til å rapportere til Finanstilsynet ved avdekkede lovbrudd (Gulden, 2010).

2.3.2 God revisjonsskikk

Revisorloven gir ikke en detaljert beskrivelse av hvordan revisor skal utføre revisjonen. I stedet for en detaljert beskrivelse er det tatt inn en rettslig standard som omfatter "god revisjonsskikk".

Loven fra 1964 presenterte først begrepet "god revisjonsskikk". Dette begrepet er videreført i revisorloven av 1999. Det følger av revisorloven § 5-2 at "revisor skal utføre sin virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk". Gulden (2010, s. 25) definerer god revisjonsskikk som «å utføre revisjonsoppdrag i overensstemmelse med den oppfatning av etiske og revisjonstekniske prinsipper som til enhver tid er alminnelig anerkjent og praktisert av dyktige og ansvarsbevisste utøvere av yrket". Ved at begrepet god revisjonsskikk er inntatt i loven stilles det krav til selve utførelsen av revisjonen gjennom en rettslig standard. Dette er hensiktsmessig ettersom revisors arbeid og samfunnets krav til revisjonen er i stadig endring, noe som gjenspeiles gjennom begrepet god revisjonsskikk (Gulden, 2010).

For å innrette revisjonen etter god revisjonsskikk må revisor benytte profesjonelt skjønn. Dette fremkommer også av revisorloven § 5-2 hvor "revisor skal utføre revisjonen etter beste skjønn". Profesjonelt skjønn er beskrevet som "anvendelse av relevant opplæring, kunnskap og erfaring innenfor rammen av standarder for revisjon, regnskap og etikk når det fattes informerte beslutninger om hvilke handlingsplaner som er hensiktsmessige etter omstendighetene ved revisjonsoppdraget" (Eilifsen et al., 2014). Ytterligere krav og veiledning til utførelse av revisjonen gis i revisjonsstandardene.

2.3.3 Revisjonsstandardene

Ved utførelse av en revisjon skal revisor følge revisjonsstandardene. Standardverket er "DnRs standarder for kvalitetskontroll, revisjon, begrenset revisjon, attestasjonsoppdrag og beslektede tjeneste" (Gulden, 2010). Den norske Revisorforeningen (DnR) utarbeider og vedtar de norske standardene samt oversetter de internasjonale standardene utarbeidet av International Assurance and Auditing Standards Board. Revisjonsstandardene virker supplerende til revisorloven og utdyper revisors oppgaver og plikter. For denne oppgaven vil ISA 240 være særlig relevant og vil bli nærmere gjennomgått nedenfor.

2.3.4 ISA 240

Det er ledelsen og de som har overordnet ansvar for styring og kontroll sitt hovedansvar å forebygge og avdekke misligheter i selskapet (ISA 240, pkt. 4). Dette utføres ved at ledelsen skal arbeide med å forebygge misligheter gjennom å avskrekke personer som kan ha ønske om å utføre misligheter, samt å bygge en god bedriftskultur som skal forhindre dette.

Revisjonsstandarden lister opp hvilke oppgaver og plikter revisor har knyttet til å forebygge og avdekke misligheter. Revisor er blant annet "ansvarlig for å skaffe seg betryggende sikkerhet for at regnskapet sett under ett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon verken som følge av misligheter eller feil" (ISA 240, pkt. 5). Begrepene vesentlighet og betryggende sikkerhet er gjennomgått tidligere i dette kapitlet. Det vil alltid være en uunngåelig risiko for at det forekommer vesentlig feilinformasjon i regnskapet som revisor ikke oppdager, på grunn av revisjonens iboende begrensninger (ISA 240, pkt. 5). Ut i fra standarden ser vi at revisor har et ansvar for å sikre at regnskapet ikke er *vesentlig* feil. Standarden gjelder dermed bare

revisors ansvar knyttet til vesentlig feilinformasjon, og tar ikke for seg revisors ansvar knyttet til misligheter som ikke anses som vesentlig. Det som skiller misligheter fra feil er om handlingen som fører til feilinformasjonen er tilsiktet eller utilsiktet (ISA 240, pkt. 2). Feilinformasjon som oppstår på grunn av misligheter er dermed tilsiktet av den som utfører mislighetene. Misligheter er nærmere gjennomgått i oppgavens kapittel 3.

Videre må revisor forstå at risiko for at det foreligger vesentlig feil i årsregnskapet som følge av misligheter som ikke avdekkes, er høyere enn risikoen for vesentlig feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil. Noen av årsakene til dette er at misligheter kan innebære avansert, nøye planlagte opplegg for å holde dem skjult. Dette kan innebærer både forfalskning, bevisst unnlattelse av registrering av transaksjoner, fordekt samarbeid og misligheter på områder hvor det anvendes skjønn. Dersom mislighetene utføres ved at små enkeltbeløp manipuleres eller skjules og at mislighetene utføres av noen høyt oppe i organisasjonen, er dette forhold som vil kunne gjøre det enda vanskeligere for revisor å avdekke mislighetene (ISA 240, pkt. 6).

For å møte risikoen for misligheter er revisor pliktig til å opprettholde profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen (ISA 240, pkt. 8). Selv med en profesjonell skeptisk holdning er utgangspunktet til revisor at man stoler på de opplysninger og dokumenter man mottar fra klient, såfremt man ikke har grunn til å tro noe annet. Hvis revisor avdekker at svar på spørsmål rettet til ledelsen ikke stemmer overens, eller man får mistanker om at mottatt dokumentasjon ikke er ekte, er revisor pliktig å følge opp mistankene ved å utføre ytterligere undersøkelser (ISA 240, pkt. 13 og 14).

Revisor er også pliktig til å diskutere innad i revisjonsteamet hvor klientens regnskap kan være eksponert for misligheter, og å diskutere hvordan misligheten kan utføres (ISA 240 pkt. 15). Gjennom denne diskusjonen kan de ulike delene av teamet dele sin innsikt i og erfaring med hvor regnskapet kan være eksponert for misligheter, og det fastsettes hvilke revisjonshandlinger som er egnede å utføre for å møte risikoen for misligheter og hvem som skal utføre disse (ISA 240, pkt. A10).

I løpet av revisjonen er revisor også pliktig til å utføre analytiske handlinger. Revisor skal i risikovurderingsprosessen utføre analytiske handlinger, for deretter å vurdere om uvanlige eller uventede sammenhenger som er identifisert gjennom disse handlingene tyder på at det foreligger risiko for vesentlig feil som skyldes misligheter (ISA 240, pkt. 22). Ved slutten av

revisjonen, når revisor skal trekke sin totalkonklusjon om regnskapet, skal revisor vurdere om analytiske handlinger utført nær avslutningen av revisjonen tyder på at det foreligger vesentlige feilinformasjon som skyldes misligheter, som revisor tidligere ikke har vært klar over (ISA 240 pkt. 34).

Revisjonsstandarden gir videre veiledning og stiller krav til konkrete handlinger som revisor skal utføre. ISA 240 punkt 28-33 lister opp handlinger for å håndtere de vurderte risikoene for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter. Punktene omfatter overordnede handlinger som å utpeke og følge opp teamet for å sikre tilstrekkelig kompetanse, vurdere selskapets valg og anvendelse av regnskapspolicyer og innlemme et element av uforutsigbarhet i revisjonshandlingene. Videre skal revisor i samsvar med ISA 330 utforme og utføre revisjonshandlinger som er tilpasset risikoen for misligheter på påstandsnivå.

Som revisor skal man alltid vurdere muligheten for ledelsens overstyring av kontroller. Årsaken til dette er at "ledelsen er i en unik posisjon til å begå misligheter" (ISA 240, pkt. 31). Dette gjennom at ledelsen har muligheter til å overstyre selskapets internkontroll for å drive med feilaktig regnskapsrapportering. Risikoen for ledelsens overstyring vil variere fra enhet til enhet, men vil til en viss grad være til stede uansett hvilket selskap som revideres. Ledelsens overstyring av kontroller skal dermed alltid vurderes som en særskilt risiko i revisjonen. Revisjonsstandarden lister derfor opp en rekke handlinger revisor skal gjennomføre uavhengig av revisors risikovurdering (ISA 240, pkt. 32). Disse handlingene omfatter å teste hovedboksposteringer, utføre en gjennomgang av regnskapsestimater og vurdere forretningsmessig begrunnelse for betydelige transaksjoner som er vurdert å falle utenfor selskapets normale virksomhet. Ved test av hovedboksposteringer er det konkrete krav til at revisor skal rette forespørsler til personer involvert i regnskapsrapporteringsprosessen, teste et utvalg av posteringer ved periodens slutt og vurdere om det er behov for å teste ytterligere posteringer og justeringer gjennom hele perioden (ISA 240, pkt. 32).

Revisor skal også vurdere om det er nødvendig å utføre ytterligere revisjonshandlinger for å møte risikoen for misligheter som følge av ledelsens overstyring (ISA 240, pkt. 33). Det følger videre av ISA 240 pkt. 8 at revisor må vurdere muligheten for at ledelsen overstyrer kontroller og forstå at revisjonshandlinger som effektivt avdekker feil ikke nødvendigvis er hensiktsmessige å utføre når det gjelder å oppdage misligheter.

Oppsummert er det ledelsen og de med overordnet ansvar for styring og kontroll som har hovedansvar for å forebygge og avdekke misligheter. Revisor har likevel en del oppgaver og plikter knyttet til oppdagelse av misligheter. Videre i oppgaven vil vi undersøke hvilke typer analytiske handlinger og test av hovedboksposteringer som er ansett som hensiktsmessig for å avdekke misligheter, hvilke handlinger revisor faktisk utfører av disse, og i hvilken grad revisor selv mener handlingene er effektive. Vi vil også undersøke hvem hos revisjonskunden revisor retter forespørsler til angående misligheter, i hvilken grad revisor mener ulike typer forespørsler er effektive, og i hvor stor grad interne forespørsler faktisk er benyttet for å avdekke misligheter.

2.4 Revisjonens utvikling mot dataanalyse



(Johansen, 2015)

Prinsippene for bokføring og regnskapskontroll oppstod i Mesopotamia i det 4. årtusen f. Kr., der man har funnet tusenvis av kvitteringer, utbetalinger, bokholderisystemer, regnskaper og revisjonskonfigurasjoner på brente leirtavler (Johansen, 2015).

I følge Johansen (2015) er det bevart flere leirtavler fra den tredje dynasti-tiden i Ur (2112-2004 f. Kr.), som gir oss innblikk i datidens kontrollprosesser. Ved årsslutt sammenfattet og summerte skriverne store mengder små tekster og tallopgaver som kvitteringer, lønningslister og underbilag til større tekster og regnskap. Deretter ble regnskapet kontrollert av en «sjefsrevisor». Månedlige regnskaper ble samlet til et årsregnskap, og igjen samlet i større enheter og sendt til hovedstaden Ur. De spesielle regnskapssekkene ble forseglest av kontrollører og bevitnet av uavhengige funksjonærer. Dette var revisorenes versjon av revisjonsberetningen.

I nyere tid i Europa etablerer England seg som en av Europas sterkeste og mest avanserte sentralmakter, og på 1100-tallet begynte en modernisering av det engelske statssamfunnet hvor staten blant annet innførte muntlig revisjon, som et slags avhør. Det er fra dette ordet «audit» kommer fra, som betyr «høring» (Johansen, 2015).

Videre forteller Johansen (2015) at man i Norge ikke finner mange spor av revisjon før i andre halvdel av 1200-tallet, hvor man etablerer et velfungerende skattesystem. Sannsynligvis har kongemakten da krevd regnskapsavleggelse og «revisjon» i muntlige høringer, som det engelske systemet. På 1400-tallet ble det slutt på høring av regnskaper og man går over til gransking av skrevne regnskaper.

I perioden før 1840 skulle revisor utføre detaljert verifikasjon av alle transaksjoner og konseptet med utvalgsbasert testing var ikke en del av revisjonshandlingene. Internkontroll var heller ikke et begrep (Teck-Heang & Ali, 2008).

Fra 1800-tallet og den industrielle revolusjon utvikler revisjon som profesjon seg raskt, blant annet fordi en rekke selskaper går konkurs, stor fremvekst av store aksjeselskaper og stadig økende bruk av kreditt. Disse faktorene øker behovet for en uavhengig, ekstern revisjon (Johansen, 2015). I perioden rundt 1840-1920 var rollen til revisor i hovedsak å oppdage misligheter og å se til at selskapets soliditet og insolvens var korrekt skildret i balansen (Teck-Heang & Ali, 2008).

Rundt 1920-1960-tallet ble funksjonen til revisor hovedsakelig å øke tilliten til regnskapet som ble utarbeidet av ledelsen og gitt til aksjeeierne, altså ble det mer fokus på at regnskapet skulle gi et «rettvisende bilde» enn oppdagelse av misligheter og feil. På grunn av en stor økning i transaksjonsvolum som gjorde det vanskelig for revisor å verifisere alle transaksjoner, kom konseptet «vesentlighet» og «utvalgsbasert testing» inn i revisjonen i denne perioden. I sammenheng med utvalgsbasert testing kom også internkontroll og behovet for å kunne stole på denne. Ut over 70-tallet ble det mer og mer bruk av internkontroll og revisjonen gikk fra å verifisere transaksjoner i hovedbok til å stole på systemet (Teck-Heang & Ali, 2008).

Tidlig på 1980-tallet ble det et skifte der gjennomgangen av internkontrollen ble sett på som en dyr prosedyre og man gikk over til en større bruk av analytiske handlinger (Saleh, 2007, sitert av Teck-Heang & Ali, 2008). I følge Turley og Cooper (1991) ble en forlengelse av dette en risikobasert revisjon (sitert av Teck-Heang & Ali, 2008). En risikobasert revisjon krevde at revisor hadde en forståelse av enheten og dens omgivelser, personell og policyer, og det ble mer fokus på å innhente revisjonsbevis fra både eksterne og interne kilder (Porter et al., 2005, sitert av Teck-Heang & Ali, 2008). I følge Porter et al. (2005) hadde de fleste selskapene i perioden 1980-1990 begynt å bruke datasystemer til å prosessere finansiell og annen

informasjon, samt utføre internkontroll. På samme måte stolte revisorene mye på avanserte databaserte revisjonsverktøy (sisert av Teck-Heang & Ali, 2008).

I dag er det mye fokus på dataanalyse og «Big Data» i revisjonsbransjen, og man ønsker å forminske revisjonsrisikoen ved å kontrollere større deler av regnskapsmaterialet. I følge Hindberg (2015) benyttes begrepet Big Data for å beskrive to ting: dataenes karakteristikk og dataanalyse (analytics). Dataenes karakteristikk går på at Big Data handler om store datamengder som genereres hurtig og med stort mangfold. Dataanalyse er tilnærming og metoder som benyttes for å generere og visualisere informasjonen og innsikten som ligger i dataene.

«Dataanalyse er prosessen for å utforske og modellere data med målsetting om å trekke ut formålstjenlig informasjon, identifisere avhengigheter, etablere koblinger, trekke konklusjoner og støtte beslutningsprosesser» (Hindberg, 2015, s. 1).

Dataanalyse kan gjøre det mulig for ekstern revisor å forbedre revisjonen ved a) å teste hele datasett i stedet for bare et utvalg, b) forbedre risikovurderingen gjennom identifikasjon av unormaliteter og trender, samt sammenligning med bransjedata, ved at revisor kan tilpasse handlingene mot de områdene man trenger å se nærmere på og c) gi revisjonsbevis gjennom omfattende analyse av organisasjonens regnskapssystem (Murphy & Tysiac, 2015).

Gjennom bruk av dataanalyse vil man få isolert transaksjoner eller regnskapslinjer som ikke er i henhold til forventning. For de transaksjoner og regnskapslinjer som er i henhold til revisors forventning vil det være lav risiko for feil, en analyse vil derfor kunne gi tilstrekkelig revisjonsbevis. Revisor kan på denne måten spisse revisjonen mot transaksjoner og regnskapslinjer som ikke er i henhold til forventning, og man får en mer avviksbasert revisjon (Hindberg, 2015).

Hindberg (2015) mener at for å kunne utnytte de mest effektive og hensiktsmessige dataanalyse-metodene, bør man se i retning av å kombinere eksterne og interne finansielle og ikke-finansielle data, for å kunne lage en forventning om hvordan regnskapet vil se ut. I tillegg må man forstå ulike datakilder og typer data. Utfordringen med Big Data og dataanalyse er at man mangler kompetanse og verktøy, og at denne typen analyse derfor krever mye tid og

ressurser. Løsningen vil være å automatisere og standardisere innhenting, prosessering og visualisering av data (Hindberg, 2015).

Oppsummert har revisjonen utviklet seg fra å teste alle transaksjoner til utvalgsbasert testing, og nå mot avviksbasert revisjon ved hjelp av dataanalyse. Oppgaven vår vil i hovedsak omhandle revisjonshandlinger hvor dataanalyse er et egnet verktøy, herunder analytiske handlinger og metoder for test av hovedboksposteringer.

3. Misligheter

Misligheter er en form for økonomisk kriminalitet. Økokrim definerer økonomisk kriminalitet som «profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås innenfor eller med utspring i økonomisk virksomhet som i seg selv er, eller gir seg ut for å være, lovlig» (Tvedt & Thaysen, 2015).

I følge Olsen (2007) er økonomisk kriminalitet og uetisk atferd i næringsliv og forvaltning et betydelig samfunnsproblem. Selv om mange saker aldri blir anmeldt (Olsen, 2007), ble det i 2014 anmeldt 6514 forhold innen økonomisk kriminalitet (Økokrim, 2015). En god del av dette er underslag og regnskapsovertredelser. Det eksakte omfanget av økonomisk kriminalitet er usikkert og lar seg neppe måle pålitelig ifølge Olsen (2007). Likevel har resultat av ulike undersøkelser gitt grunn til å tro at tapene er betydelige (Olsen, 2007).

I 2014 gjennomførte PwC den verdensomspennende undersøkelsen «Global Economic Crime Survey», som kartlegger omfanget og konsekvensene av økonomisk kriminalitet i næringslivet. I Norge fikk de svar fra 92 virksomheter i ulike bransjer, i hovedsak store selskaper. Undersøkelsen viser at nesten 1/3 har opplevd økonomisk kriminalitet i egen virksomhet i løpet av de siste to årene, og det er økonomisk utroskap og underslag som det er opplevd mest av. 3/4 av de som er rammet anser at de har tapt mer enn 300 000 NOK, noe som vil si at det er betydelige summer som anses tapt (PwC Norge, 2014).

Konsekvenser for selskapene som blir utsatt for eller deltar i økonomisk kriminalitet omfatter gjerne direkte økonomisk tap, omdømmetap, granskingskostnader, og foretaksstraff, samt risikoen for å bli utestengt fra offentlige anbudskonkurranser. Ofte vil de skadelidte (investorer, kreditorer mv.) iverksette tiltak for å tilbakeføre tapte verdier gjennom å saksøke dem som kan holdes ansvarlig for tapet, for eksempel styremedlemmer og ekstern revisor. Revisor vil da kunne få erstatningsansvar, kritikk, bli fratatt bevilgningen sin eller straffes, samt kunne få betydelig omdømmebelastning (Tvedt & Thaysen, 2015).

I dette kapitlet redegjør vi for sentrale forhold knyttet til misligheter som en bakgrunn for oppgavens problemstilling. Begrepet misligheter, herunder underslag og uredelig regnskapsrapportering, blir drøftet i første del. Videre ser vi på mislighetstriangelet, som forklarer hvorfor misligheter begås. Vi gjør deretter rede for hvordan man kan forebygge og

avdekke misligheter og hvilke revisjonshandlinger som kan benyttes til dette formålet. Her vil vi i hovedsak benytte Albrecht et al. (2015) sine teorier og rammeverk¹. Albrecht (2015) sitt rammeverk danner grunnlaget for spørreundersøkelsen vår og vil bli ytterligere diskutert ved analysen av denne. Til slutt ser vi på straff i forbindelse med misligheter.

3.1 Begrepet misligheter

ISA 240 definerer misligheter som “en bevisst handling begått av en eller flere personer innen ledelsen, av personer som har overordnet ansvar for styring og kontroll, av ansatte eller av andre, som innebærer uredelighet for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel”.

Videre følger det av ISA 240 pkt. 2 at feilinformasjon i et regnskap kan oppstå som følge av misligheter eller feil, og at det som skiller misligheter fra feil er at misligheter er gjort bevisst. Det kan i mange tilfeller være vanskelig å bestemme intensjonen bak en handling, for eksempel dersom det er oppdaget feilinformasjon i et estimat. Det er derfor ikke alltid man kan bevise at det er en mislighet, og ikke en feil, som er begått (Eilifsen et al., 2014).

Videre følger det av ISA 240 at det er spesielt to typer tilsiktet feilinformasjon som er relevant for revisor: feilinformasjon som resultat av uredelig regnskapsrapportering og feilinformasjon som resultat av underslag av eiendeler (ISA 240, pkt. 3).

Definisjonen av misligheter er langt på vei sammenfallende med Økokrims definisjon av økonomisk kriminalitet, men standardens avgrensning gjør at revisors arbeid i utgangspunktet vil være rettet mot en avgrenset del av det som defineres som økonomisk kriminalitet (Tvedt & Thaysen, 2015).

¹ Vi har valgt å benytte Albrecht (2015) sitt rammeverk som bakgrunn for oppgaven og spørreundersøkelsen. Steve Albrecht er anerkjent innen mislighetsområdet og har skrevet flere lærebøker og en stor mengde artikler om temaet. I tillegg gir rammeverket en god struktur på oppgaven og spørreundersøkelsen.

3.2 Typer misligheter

Det skilles mellom misligheter som er gjort *mot* selskaper og misligheter gjort *på vegne av* selskaper (Albrecht et al., 2015).

Misligheter gjort mot selskapet, er misligheter begått av ansatte (underslag), kunder eller leverandører som gjør at selskapet blir et offer. Ved underslag bruker ansatte sine posisjoner til å ta eller overføre eiendeler som tilhører arbeidsgiver. Når leverandører utfører misligheter er dette gjennom overfakturering, lavere kvalitet på varer eller færre varer enn det som er avtalt. Misligheter begått av kunder er at kunder ikke betaler, betaler for lite eller får mer enn de har betalt for fra selskapet (Albrecht et al., 2015).

Videre sier Albrecht et al. (2015) at misligheter på vegne av selskapet ofte er misligheter begått for å få det finansielle regnskapet til å se bedre ut, for eksempel for å øke aksjeprisen, men det kan også være for å få det til å se verre ut. Dette er ofte misligheter som er begått av ledelsen, der aksjeeiere eller långivere er offer.

Siden ISA 240 fokuserer på underslag av eiendeler og uredelig regnskapsrapportering, som er misligheter begått av ansatte eller ledelsen, vil vi gjøre ytterligere rede for disse to kategoriene.

3.2.1 Underslag

I følge Albrecht et al. (2015) er underslag begått av ansatte den mest vanlige formen for misligheter. Videre sier Albrecht et al. (2015) at det skilles mellom direkte og indirekte misligheter.

Direkte misligheter oppstår når en ansatt stjeler kontanter, varer, verktøy eller andre ting. Det oppstår også når ansatte oppretter falske selskaper og får arbeidsgiver til å betale for varer eller tjenester som ikke faktisk er levert. Ved direkte misligheter går selskapets eiendeler direkte i lommene til gjerningspersonen uten involvering fra tredjepersoner (Albrecht et al., 2015).

Indirekte misligheter oppstår når en ansatt tar imot bestikklser eller kickbacks fra leverandører, kunder eller andre utenfor selskapet, for å tillate lavere salgspriser, høyere innkjøpspriser, ikke-levering av varer eller levering av dårlige varer. I disse tilfellene er

betalingen til den ansatte vanligvis gjort av selskaper som har et forhold til den ansattes arbeidsgiver, ikke arbeidsgiveren selv (Albrecht et al., 2015).

ISA 240 pkt. A5 poengterer at underslag ofte begås av ansatte og gjelder ofte forholdsvis små og ubetydelige beløp. Likevel kan det også omfatte ledelsen, som da vil være i bedre stand til å skjule underslagene.

3.2.2 Uredelig regnskapsrapportering

Misligheter begått av ledelsen blir ifølge Albrecht et al. (2015) ofte kalt regnskapssvindel (uredelig regnskapsrapportering). I den mest vanlige formen involverer det toppledelsens manipulasjon av regnskapet (Albrecht et al., 2015).

Uredelig regnskapsrapportering inkluderer «handlinger som manipulasjon, forfalskning eller endringer av regnskapsregistreringer eller underbyggende dokumenter som regnskapet er utarbeidet på grunnlag av, uriktig rapportering eller tilsiktede utelatelse av hendelser, transaksjoner eller annen informasjon av betydning, og tilsiktet feilaktig bruk av regnskapspolicyer vedrørende beløp, klassifisering, presentasjon eller tilleggsopplysninger» (ISA 240, pkt. A3).

Videre fremgår det av ISA 240 pkt. A4 at uredelig regnskapsrapportering ofte omfatter ledelsens overstyring av kontroller, for eksempel ved å foreta falske posteringer for å manipulere resultatet, foreta utilbørlige justeringer av forutsetninger og endringer av skjønnsmessige vurderinger, utelate, fremføre eller utsette registrering av opplysninger i regnskapet eller skjule fakta.

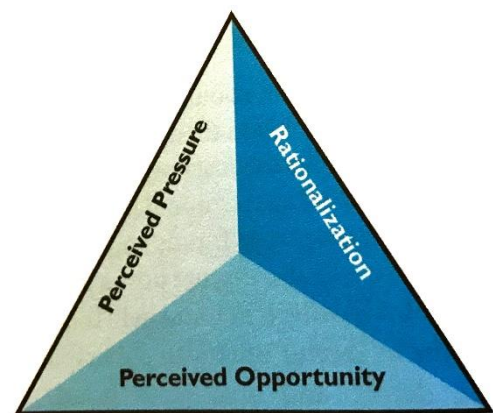
3.3 Mislighetsrisikofaktorer

Mislighetsrisikofaktorer blir i ISA 240 definert som «hendelser eller forhold som indikerer incentiver eller press til å begå misligheter eller som gir en mulighet for å begå misligheter» (ISA 240, pkt. 11 b).

På 1950-tallet lanserte Donald Cressey teorien bak mislighetstriangelet («fraud triangle»). Han mente at ellers pålitelige personer kan være i stand til å begå misligheter når de føler at de har et økonomisk problem som de ikke kan dele med noen, når de tror at problemet i hemmelighet kan løses ved overtredelse av tillitsposisjonen sin og når de er i stand til å rasjonalisere sine handlinger. I følge Cressey må alle elementene være tilstede for at det skal kunne resultere i underslag (Albrecht, 2014).

Cressey omtalte aldri teorien som mislighetstriangelet, og arbeidet hans var i utgangspunktet rettet mot underslag. I senere år ble teorien videreutviklet av Albrecht, Romney, Cherrington, Payne og Roe. Uttrykket mislighetstriangelet (*se figur*) ble imidlertid første gang brukt av Albrecht i en artikkel skrevet i 1991 (Albrecht, 2014).

I følge Albrecht et al. (2015) er det tre faktorer som må være tilstede: 1) et oppfattet press, 2) en oppfattet mulighet, og 3) en måte å rasjonalisere misligheten på. Mislighetstriangelen er innarbeidet i ISA 240 og er blant annet beskrevet i punkt A1.



(Albrecht 2015, s. 34)

3.3.1 Incentiver eller press

Det første elementet i mislighetstriangelet er opplevd press eller incentiver. De fleste press relaterer seg til finansielle behov, men det kan også være ikke-finansielle press som behov for å rapportere bedre resultater, frustrasjon over arbeidet/arbeidsplassen eller ønske om å overvinne systemet. Misligheter kan enten gi fordeler til en selv eller til ens selskap. Underslag gir vanligvis fordeler for arbeidstaker, mens uredelig regnskapsrapportering gir ofte fordeler for selskapet og dets eiere. De fleste eksperter mener at press kan deles inn i fire grupper: finansielt press, svakhet, arbeidsrelatert press og andre press (Albrecht et al., 2015).

Studier sier at omtrent 95 % av alle misligheter involverer enten finansielt press eller svakhet/avhengighet, der finansielt press er det mest vanlige. Eksempler på finansielt press er grådighet, at man lever over evne, at man ikke klarer å betale regninger eller gjeld, dårlig likviditet, personlige finansielle tap og uventet finansielle behov. Dette gjelder særlig for

underslag, og fører ofte til høyere kostnader, lavere inntekter, eller lavere verdi på eiendeler for selskapet (Albrecht et al., 2015).

Albrecht et al. (2015) mener at når det blir utført uredelig regnskapsrapportering blir vanligvis eiendeler i balansen og resultatet overvurdert (det vil si overvurdering av inntekter eller undervurdering av kostnader). Årsaken er ofte press på grunn av selskapets dårlige likviditet, usikre kundefordringer, tap av kunder, ukurant varelager, brudd på covenants, eller ønske om å opprettholde eller øke aksjekursen. Det kan også være at ledelsen ønsker et bedre resultat for å nå finansielle mål som kan utløse utbetaling av bonus.

Svakhet/avhengighet går på motivasjoner på grunn av forhold som gambling, narkotika, alkohol eller dyre utenomekteskapelige forhold (Albrecht et al., 2015).

At noen begår misligheter for å bli skuls eller ta igjen på arbeidsgiver eller andre, er ifølge Albrecht et al. (2015) eksempel på arbeidsrelatert press. Det kan være faktorer som at man ikke får anerkjennelse for jobben man gjør, at man ikke føler tilfredshet med jobben sin, frykt for å miste jobben, at man blir forbigått ved forfremmelser eller at man føler seg underbetalt.

Eksempel på andre typer press kan være behov for å være suksessfull eller en utfordring om å overvinne systemet (Albrecht et al., 2015).

3.3.2 Muligheter

Det andre elementet i mislighetstriangelet er en opplevd mulighet til å begå mislighet, dekke over det eller unngå å bli straffet for det. Eksempler på faktorer som øker den opplevde muligheten er mangel på internkontroll, vanskeligheter med å dømme kvaliteten på utført arbeid, manglende straff for mislighetslovbrudd, mangel på tilgang til informasjon eller asymmetrisk informasjon, uvitenhet og apati, og mangel på revisjonsspor (Albrecht et al., 2015).

3.3.3 Rasjonalisering

Rasjonalisering er ifølge Albrecht et al. (2015) det siste og tredje elementet i mislighetstriangelet. De fleste som begår misligheter er førstegangsforbrytere som ikke ville ha begått andre kriminelle handlinger. På en måte må de rasjonalisere bort uærligheten i handlingene sine. Eksempel på vanlige unnskyldninger er at selskapet skylder en noe, man låner bare pengene, det vil ikke gå ut over noen, man fortjener mer eller det er til en god sak (Albrecht et al., 2015).

3.4 Forebygging og symptomer på misligheter

«Med god internkontroll i virksomheten vil oppdagelsesrisikoen fremstå som høy, og bedriftskulturen kan tilsi at konsekvensene av å bli avslørt vil bli dramatiske. Samlet skaper dette en høy terskel for å begå mislighetene» (Olsen, 2007, s. 199).

Selskaper kan iverksette både *forebyggende* og *forhindrende* tiltak mot misligheter. Forebyggende tiltak tar sikte på å påvirke potensielle gjerningspersoner, slik at man oppfatter mulighetene til å lykkes med gjennomføringen som mindre sannsynlig. Forhindrende tiltak er konkrete kontrollmekanismer som oppdager og stopper faktiske forsøk på misligheter. Konkrete tiltak kan også virke forebyggende dersom potensielle gjerningspersoner vet at de finnes (Olsen, 2007).

For å oppdage misligheter må ledere, revisorer og andre ansatte gjenkjenne symptomene på misligheter, ofte kalt røde flagg, og undersøke disse (Albrecht et al., 2015, s. 141). Symptomene kan ifølge Albrecht et al. (2015) deles inn i seks grupper: unormaliteter i regnskapsføringen, svakheter i internkontrollen, analytiske symptomer, ekstravagant livsstil, unormal oppførsel og tips og klager. De ulike gruppene gjennomgås i dette delkapitlet.

Vanlige symptomer i kategorien unormaliteter i regnskapsføringen er problemer med underdokumentasjon, falske posteringer og unøyaktigheter i hovedbok (Albrecht et al., 2015, s. 143). Eksempler på problemer med underdokumentasjon er manglende dokumenter, store kreditnotaer, uvanlige navn og adresser på kunder, økning i forfalte kundefordringer, doble betalinger og kopierte fakturaer. Når det gjelder falske posteringer vil dette ofte finnes i resultatpostene, fordi det er vanskelig å dekke over føringer direkte over balansen. Her kan

posterings uten dokumentasjon, uforklarte justeringer på kundefordringer, leverandørgjeld eller resultatposter, posterings som er gjort av personer som vanligvis ikke utfører slike posterings og posterings gjort rundt årsskifte, være eksempler. Unøyaktigheter i hovedbok kan være at kontoer i hovedboken ikke stemmer med faktisk saldo, for eksempel kontantbeholdning eller varelager, eller at den ikke stemmer med reskontro (summen av individuelle saldoer) (Albrecht et al., 2015).

Når det gjelder svakheter i internkontrollen mener Albrecht et al. (2015) at symptomer her blant annet inkluderer mangel på arbeidsdeling, fysisk sikring, rett autorisasjon/godkjenning, og overstyring av eksisterende kontroller. Videre er analytiske mislighetssymptomer alt som er utenfor normalen eller urealistisk. Det kan være uforklarte mangler i varelager eller justeringer, økt svinn, store økninger eller reduksjoner i regnskapsposter, mye eller lite kontanter, unødvendige innkjøp og lignende.

Ekstravagant livsstil går ut på at personer som begår underslag ofte endrer livsstil og bruker mer penger enn lønnen skulle tilsi, for eksempel gjennom kjøp av ny bil eller hytte. Forskning viser også at personer som begår kriminalitet (spesielt førstegangsforbrytere) blir oppslukt av frykt og skyldfølelse. Dette fører igjen til stress, som kan utarte seg på mange måter. Det er ikke en spesiell oppførsel som indikerer misligheter, men dersom personer har *endring* i oppførselen sin kan dette være et symptom (Albrecht et al., 2015).

I tillegg til kategoriene ovenfor mener Albrecht et al. (2015) at også tips og klager er en type mislighetssymptom. Mange tips og klager viser seg å ikke være noe i, derfor er det ikke nødvendigvis bevis på misligheter.

3.5 Revisjonshandlinger for avdekking av misligheter

Revisjonshandlinger er spesifikke handlinger utført av revisor for å innhente revisjonsbevis slik at man kan ta stilling til om påstander er riktige. I følge Eilifsen et al. (2014) kan revisjonshandlinger deles inn i tre kategorier: risikovurderingshandlinger, test av kontroller og substanshandlinger, herunder analytiske handlinger og detaljtester.

For å innhente revisjonsbevis kan man benytte inspeksjon av regnskapsmateriale og dokumenter, inspeksjon av materielle eiendeler, observasjon, forespørsel, ekstern bekreftelse, etterregning, gjentakelse, analytiske handlinger og skanning (Eilifsen et al., 2014, s. 136).

Problemstillingen vår omhandler hvilke revisjonshandlinger revisor benytter og i hvilken grad revisor mener at revisjonshandlingene er effektive for å oppdage misligheter. I dette underkapitlet vil vi derfor se på hvilke revisjonshandlinger som kan benyttes for å oppdage misligheter.

3.5.1 Rammeverk for mislighetsoppdagelse

Albrecht et al. (2015) mener at det er fire nøkkelfaktorer i rammeverket for mislighetsoppdagelse. Rammeverket gjelder i utgangspunktet for oppdagelse av uredelig regnskapsrapportering, som er en underkategori av misligheter. Vi mener likevel at rammeverket er egnet for å belyse begrepet «misligheter», og har derfor valgt å ta det med i oppgaven.

De fire nøkkelfaktorene i rammeverket for mislighetsoppdagelse er 1) ledelsen og styret, 2) forholdet til andre, 3) organisasjonen og bransjen, og 4) finansielle resultater og operasjonelle egenskaper. Albrecht kaller dette for «fraud exposure rectangle», eller mislighetseksponeringsrektangelet (Albrecht et al., 2015).

I følge statistikk er toppledelsen ofte involvert når misligheter ved uredelig regnskapsrapportering inntreffer. Det er derfor viktig å få en forståelse av ledelsen og hva som motiverer dem. Det er minst tre aspekter som bør undersøkes; ledelsens bakgrunn, ledelsens motivasjoner og ledelsens påvirkning på beslutninger i selskapet.

Misligheter er ofte begått ved hjelp av andre, ekte eller fiktive, selskaper. Selv om relasjoner med alle parter bør undersøkes for å se om de gir ledelsen muligheter eller eksponering, bør forhold til nærstående selskaper og individer, eksterne revisorer, advokater, investorer og myndigheter alltid vurderes. Forhold til finansielle institusjoner og aksjeeiere er også viktig. Det er risiko forbundet med at personer i finansielle institusjoner har et nært forhold til personer i selskapet, at transaksjoner med nærstående selskaper eller individer ikke foregår til

armlengdes avstand, at man bytter revisor eller advokat uten åpenbar årsak, at investorer legger press på selskapet og at selskapet skylder skatt eller avgifter til staten (siden man normalt betaler det man skylder med mindre noe er galt) (Albrecht et al., 2015).

Trekk ved organisasjonen som kan indikere forhøyet risiko for misligheter er en unødvendig kompleks organisasjonsstruktur, en organisasjon uten internrevisjon, et styre uten eksterne parter, at én eller en liten gruppe personer i selskapet kontrollerer nærstående parter, at selskapet har utenlandske filialer uten forretningsformål, at man har foretatt store omorganiseringer og fusjoner/fisjoner og at selskapet er nytt. I tillegg er noen bransjer mer risikofylte enn andre (Albrecht et al., 2015).

Den fjerde nøkkelfaktoren er finansielle resultater og operasjonelle egenskaper. Dette skal vi se mer på i de neste delkapitlene.

3.5.2 Å søke etter analytiske symptomer

Analytiske handlinger er en av Eilifsen et al. (2014) sine ni typer revisjonshandlinger for å innhente revisjonsbevis. Analytiske handlinger går ut på å evaluere finansiell informasjon ved å studere mulige sammenhenger mellom både finansielle og ikke-finansielle data (Eilifsen et al., 2014, s. 140).

I følge Albrecht et al. (2015) bør man ved bruk av analytiske handlinger gå gjennom følgende prosess: Finne ut hvilke typer misligheter man kan stå ovenfor, identifisere hvilke symptomer disse mislighetene genererer, vurdere om disse symptomene er tilstede og vurdere om disse symptomene er skapt av misligheter eller noe annet.

Når man søker etter analytiske symptomer er spørsmålet man trenger svar på «too high, too low, or unusual relative to what?» (Albrecht et al., 2015, s. 415). For å avgjøre om det foreligger analytiske symptomer på misligheter må man ha noe å sammenligne med, for eksempel et referansepunkt, en forventning eller en fornuftig balanse eller forhold (Albrecht et al., 2015).

Albrecht et al. (2015) mener at misligheter sjelden blir oppdaget bare ved å analysere årsregnskapet alene, men dersom man sammenligner tallene i regnskapet med den virkelige verden, øker sannsynligheten for oppdagelse. Dette kan for eksempel utføres gjennom at verdien av et varelager sees opp imot faktisk observert varelager. I tillegg øker man sannsynligheten for oppdagelse dersom man tar hensyn til hvordan ledelsen opererer og blir motivert. Ofte blir misligheter oppdaget ved å fokusere på endringer i eiendeler, gjeld, inntekter og kostnader fra periode til periode eller ved å sammenligne selskapets prestasjon med bransjenormer.

I dette underkapitlet går vi gjennom de ulike analytiske metodene Albrecht et al. (2015) mener kan brukes for å oppdage misligheter.

Fra periode til periode

Det er tre ulike metoder for å sammenligne tall fra periode til periode. Den første, og minst effektive metoden, er å fokusere på og kalkulere endringer i selve tallene. Den andre metoden, der det vil være enklere å se symptomene, er horisontal analyse. Ved horisontal analyse finner man den prosentvise endringen på hver regnskapslinje, ved å dele den kalkulerte endringen fra forrige periode på forrige periodes beløp. Den tredje metoden er å se på tallene og endringene i kontantstrømsanalysen (Albrecht et al., 2015).

Forholdstall

I følge Albrecht et al. (2015) er å sammenligne endringer i forholdstall en av de beste måtene å oppdage analytiske mislighetssymptomer.

På inntektsområdet er det flere forholdstall man kan bruke, for eksempel bruttofortjeneste, salgsreturer i prosent av inntekter, omløpshastighet på kundefordringer, tap på fordringer i prosent av kundefordringer, arbeidskapital eller inntekt per aksje. Ved slike analyser er det endringen og farten på endringen man skal fokusere på, i stedet for det faktiske tallet (Albrecht et al., 2015).

En annen metode som kan benyttes er vertikal analyse. Dette går ut på at man konverterer tallene i regnskapet til prosenter, for eksempel prosent av totale eiendeler eller inntekter. Man må huske at store regnskapslinjer generelt ikke endrer seg så mye, mens mindre regnskapslinjer kan endre seg betraktelig uten at det er unormalt (Albrecht et al., 2015).

Det vanskelige med å utføre horisontal analyse, vertikal analyse eller analyse av forholdstall er, ifølge Albrecht et al. (2015), å vite når endringen i regnskapslinjen eller i forholdet er signifikant nok til å utgjøre et symptom. Det viktigste steget i denne prosessen er å utvikle en pålitelig forventning til hva forholdstallet skal være.

Sammenligning med bransjen

Albrecht et al. (2015) mener at en av de beste måtene å oppdage misligheter på er å sammenligne selskapet med andre lignende selskaper i bransjen. Normalt vil det være enklest å jobbe med prosenter ved en slik analyse. Ved denne typen analyse vil revisor kunne avdekke indikasjoner på misligheter dersom for eksempel selskapet som analyseres vokser raskt og har gode resultater, mens resten av bransjen sliter og opplever nedgangstider.

Sammenligning med ikke-finansielle opplysninger / den virkelige verden

Å sammenligne bokførte beløp med den virkelige verden er en bra måte å oppdage misligheter på mener Albrecht et al. (2015). Denne metoden fungerer best på kontanter, varelager og fysiske eiendeler. Det kan også brukes på inntekter dersom selskapet har anleggskontrakter og beregner ferdigstilleelsesgrad. På varelager kan man sammenligne verdien av varelageret med eiendelene beløpet skal representere, for eksempel størrelse på lageret.

ISA 315 krever at revisor foretar analytiske handlinger som en del av risikovurderingshandlingene. I følge ISA 240 skal revisor vurdere hvorvidt uvanlige eller uventede sammenhenger som er blitt identifisert ved gjennomføringen av analytiske handlinger, tyder på at det foreligger risiko for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter.

I ISA 240 vedlegg 2 er det i tillegg listet opp noen eksempler på revisjonshandlinger som revisor kan gjøre for å avdekke uredelig regnskapsrapportering. Nevnt som eksempler er blant annet analytiske substanshandlinger på detaljnivå, som å sammenligne inntekter for hver måned med tidligere perioder og sammenligne varelagerets mengde med tidligere perioder på et mer detaljert nivå for eksempel per produkt. Videre er det for underslag nevnt handlinger som å analysere inntekter på tidligere avskrevne fordringer, analysere varemangel etter driftssted eller produkttype, sammenligne forholdstall for lager med det som er vanlig for bransjen og analysere salgsrabatter.

3.5.3 Å søke etter bokførings- eller dokumentasjonssymptomer

I følge Albrecht et al. (2015) er å utføre en eller flere posteringer direkte i hovedboken en av de mest vanlige måtene å begå misligheter på.

Skanning er en av de ni typene revisjonshandlinger som Eilifsen et al. (2014) mener kan benyttes for å innhente revisjonsbevis. Skanning defineres som gjennomgang av regnskapsdata for å identifisere uvanlige poster eller poster av betydning (Eilifsen et al., 2014, s. 140). Siden et selskap kan ha svært mange posteringer hvert år, brukes ofte dataprogramvare for å effektivt søke etter uredelige transaksjoner (Albrecht et al., 2015).

Føringene bør analyseres for å bestemme om de er uvanlige i form av de 5 W-ene: «(1) *who* posted the entry, (2) *what* the entry was for, (3) *when* the entry was posted, (4) *where* the entry was posted in the accounting system, and (5) *why* the entry was posted» (Albrecht et al., 2015, s. 419). For eksempel er det uvanlig at en CFO posterer noe selv, spesielt dersom det er et rundt beløp på en søndag nær årsavslutning. Dette vil være en typisk føring man vil sjekke ytterligere.

Selv om man bruker metoder for utvelgelse, vil man ofte kunne ende opp med hundrer eller tusener av falske positive transaksjoner. Likevel var det denne analysen som gjorde at revisorene til WorldCom oppdaget de massive mislighetene i regnskapet (Albrecht et al., 2015). Mislighetene i WorldCom ble første gang oppdaget av en internrevisor som analyserte direkteposteringer i hovedboken, og oppdaget en postering på \$500 millioner på en konto for «Møbler, inventar og annet». Internrevisoren måtte følge posteringen gjennom fire til fem kontoer, før han til slutt fant at den var en del av en føring på \$1,7 milliarder, som var knyttet til kapitalisering av linjekostnader fra resultatregnskapet (Lanza & Gilbert, 2007).

ISA 240 punkt 32 lister opp flere konkrete handlinger rettet mot ledelsens overstyring av kontroller som revisor er pliktig til å gjøre. Dette innebærer blant annet å teste hensiktsmessigheten av posteringer i hovedbok (pkt. 32a) og andre justeringer foretatt ved utarbeidelsen av regnskapet, herunder rette forespørsler til personer som er involvert i regnskapsrapporteringsprosessen vedrørende utilbørlige eller uvanlige aktiviteter knyttet til behandlingen av posteringer og andre justeringer, velge posteringer og andre justeringer

foretatt ved slutten av en regnskapsperiode, og vurdere behovet for å teste posteringer og andre justeringer gjennom hele perioden. Dette utdypes i punkt A41-A44.

Videre følger det av punkt 32b at revisor skal gjennomgå regnskapsestimater med sikte på manglende objektivitet og vurdere hvorvidt eventuelle omstendigheter som er årsak til den manglende objektiviteten, utgjør en risiko for vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter. I vedlegg 2 foreslår ISA 240 at man kan bruke ekspert for å utarbeide uavhengige estimat eller rette forespørsler om estimatene til personer som ikke tilhører ledelsen og regnskapsavdelingen.

Revisor skal også vurdere om den forretningsmessige begrunnelsen (eller den manglende begrunnelsen) for betydelige transaksjoner som faller utenfor enhetens vanlige virksomhet eller på andre måter synes uvanlige, tyder på at transaksjonene kan ha blitt gjennomført i forbindelse med uredelig regnskapsrapportering eller for å skjule underslag av eiendeler, jf. ISA 240 punkt 32c.

I tillegg til kravene i ISA 240 kan revisor utføre flere andre detaljtester for å avdekke misligheter. Detaljtester er en type substanshandling og utføres for å avdekke vesentlig feilinformasjon i transaksjonsklasser, kontosaldoer og tilleggsopplysninger (Eilifsen et al. 2014). Detaljkontroll er ifølge Gulden (2010, s. 173) «å sammenholde den regnskapsmessige representasjonen av transaksjonen med det underliggende realøkonomiske forholdet». Kontrollene kan ha form av inspeksjon, forespørsler og bekreftelser, eller kontrollberegninger (Gulden, 2010).

Gulden (2010) definerer inspeksjon som at revisor selv gransker regnskapsregistreringer, dokumenter eller fysiske gjenstander. Eksempler på dette kan være bilagskontroll, der revisor kontrollerer en transaksjon mot underdokumentasjon (faktura e.l.), kontroll av saldo på bankkonto mot bankoppgave eller inspisering av driftsmidler.

Et annet eksempel er å se på betalinger til advokater, referat fra styremøter eller korrespondanse med offentlige etater, som for eksempel Skatteetaten, for å avdekke om det er forpliktelser som ikke er inkludert i regnskapet (Albrecht et al., 2015). Dokumentsymptomer er ifølge Albrecht et al. (2015) den beste måten for å avdekke betingede forpliktelser på.

«Forespørsler og bekreftelser går ut på at revisor innhenter opplysninger om riktigheten av regnskapsopplysninger eller underliggende forhold fra personer i eller utenfor foretaket.» (Gulden, 2010, s. 174). Forespørsler blir ytterligere diskutert i de neste underkapitlene. Ekstern bekreftelse blir definert av Eilifsen et al. (2014) som prosessen med å innhente skriftlig svar om et eksisterende forhold direkte fra tredjepart, for eksempel kan man innhente ekstern bekreftelse på saldoer i kunderskontrollen fra et utvalg kunder (Eilifsen et al., 2014).

Videre sier Gulden (2010) at kontrollberegning (etterregning) består av aritmetisk kontroll av kildedokumenter og regnskapsregistreringer eller at revisor utfører egne, uavhengige beregninger. Det vil si at man kontrollerer den matematiske nøyaktigheten av dokumenter eller regnskapsmateriale (Eilifsen et al., 2014). Dette kan for eksempel være etterregning av beregnet skyldig arbeidsgiveravgift basert på lønnsutbetaling de siste to månedene.

I vedlegg 2 til ISA 240 er det listet opp noen eksempler på revisjonshandlinger som revisor kan gjøre i forbindelse med avdekking av uredelig regnskapsrapportering. Her finner vi bekreftelser fra kunder og leverandører på relevante kontraktsvilkår og sideavtaler, forespørsler til salgs- og markedsføringspersonale eller juridiske rådgivere om salg eller forsendelser nær periodeslutt. Et annet eksempel er å bruke IT for å utføre tester på sammensetning som for eksempel å sortere på varenummer eller serienummer for å kontrollere mangler eller duplikat i varelager.

ISA 240 inneholder ingen krav om konkrete handlinger rettet direkte mot underslag men kommer med eksempler på handlinger revisor kan utføre i vedlegg 2. Dette er blant annet å telle kontanter eller verdipapirer nær årsskifte, bekrefte kontoaktiviteten gjennom kunder eller bestemte kontraktsvilkår (eksterne forespørsler), gjennomgå store eller uvanlige utgifter, samt at man ved hjelp av IT kan sammenligne leverandørlisten med liste over ansatte for å identifisere duplikat i begge listene og se om det er sammenfallende adresser, telefonnumre eller kontonummer.

I mange tilfeller vil ledelsen komme med alternative forklaringer dersom man finner unormaliteter. Ledelsen kan for eksempel prøve å forklare ikke bokførte lån med at det er en feil eller at det er personlig gjeld. Revisor må få bekreftet at ledelsens forklaringer stemmer ved å innhente støttende bevis (Albrecht et al., 2015).

3.5.4 Å søke etter kontrollsymptomer

Når et selskap opplever press og ledelsen rasjonaliserer at presset bare er kortvarig slik at de vil korrigere det i fremtiden, er en opplevd mulighet alt som trengs for å begå misligheter. Denne muligheten har ofte form som en svakhet eller et sammenbrudd i internkontrollen eller som overstyring fra ledelsen. Man må derfor ikke bare se på det som noe som skal fikses i fremtiden, men noe som må undersøkes for å se om muligheten har blitt misbrukt tidligere (Albrecht et al., 2015).

Albrecht et al. (2015) mener at det også er viktig å se på kontrollmiljøet. Dette på grunn av at i selskaper der misligheter har blitt oppdaget ofte har vært et svakt eller inaktivt styre eller revisjonskomité, og en eller to personer har hatt kontrollerende makt i selskapet. Manglende evne eller villighet til å implementere kostnadseffektive kontroller er antagelig en faktor som påvirker sannsynligheten for misligheter.

De fire typene revisjonshandlinger som blir mest brukt ved test av kontroller er forespørsel, observasjon og gjentakelse, samt inspeksjon av regnskapsmateriale og dokumenter (Eilifsen et al., 2014).

Forespørsel er å innhente informasjon fra kyndige personer, både økonomipersonale og annet personale, i eller utenfor enheten. Dette blir utført gjennom hele revisjonen og kommer ofte i tillegg til andre revisjonshandlinger. Ved kontrolltesting brukes forespørsler for å forstå enheten og dens omgivelser, herunder internkontroll (Eilifsen et al., 2014). Forespørsler blir diskutert ytterligere i neste underkapittel.

Observasjon er å betrakte en prosess eller rutine som utføres av andre. Denne typen handling vil typisk benyttes på prosesser som ikke etterlater seg kontrollspor som kan testes, for eksempel varetelling. Observasjon gir revisjonsbevis om utførelsen av en prosess eller prosedyre men er begrenset til det tidspunktet observasjonen finner sted (Eilifsen et al., 2014).

Eilifsen et al. (2014) definerer gjentakelse som revisors uavhengige utførelse av rutiner eller kontroller som opprinnelig ble utført som en del av enhetens interne kontroll (Eilifsen et al., 2014, s. 140). Gjentakelse er mye brukt ved IT-revisjon.

Ved kontrolltesting brukes inspeksjon av regnskapsmateriale og dokumenter til å undersøke kontrollspor for å bestemme om testen har fungert effektivt. Dette kan for eksempel omfatte inspeksjon av om inngående fakturaer er godkjent (Eilifsen et al., 2014).

I følge ISA 240 punkt 16 er revisor pliktig til å opparbeide seg en forståelse av enheten og dens omgivelser, herunder enhetens interne kontroll, ved gjennomføring av risikovurderingshandlinger. I vedlegg 2 til ISA 240 blir å teste kontroller for å kontrollere at inntektstransaksjoner registreres korrekt og observasjon av varetelling uten at det er varslet, nevnt som eksempler på revisjonshandlinger revisor kan gjøre for å oppdage misligheter.

3.5.5 Å søke etter adferds- eller verbale- og livsstilssymptomer

Uredelig regnskapsrapportering vil ikke nødvendigvis påvirke livsstilen til ledelsen og de vil ikke ha en direkte økonomisk fordel av dette. Å se på livsstilssymptomer er derfor mest egnet ved avdekking av underslag. Albrecht et al. (2015) anbefaler at man foretar verbale undersøkelser og personlige observasjoner.

ISA 240 punkt 17 krever at revisor retter forespørsler til ledelsen om ledelsens vurdering av risikoen for at regnskapet kan inneholde vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter, ledelsens prosess for å identifisere og håndtere risikoene, eventuell kommunikasjon fra ledelsen til styret om disse prosessene, samt eventuell kommunikasjon fra ledelsen til ansatte vedrørende ledelsens synspunkter på forretningspraksis og etisk adferd. I tillegg skal revisor rette forespørsler til ledelsen, og andre personer i enheten etter behov, for å fastslå hvorvidt de har kjennskap til eventuelle faktiske, mistenkte eller påståtte misligheter som påvirker enheten, jf. ISA 240 pkt. 18.

I følge Albrecht et al. (2015) er det ofte de ansatte på lavere nivå som er de beste kildene for å avsløre misligheter ved uredelig regnskapsrapportering. Dette skyldes at ledelsen vil prøve å skjule mislighetene fra revisjonskomiteen, revisor og lignende, men at de ofte er nødt til å involvere ansatte på lavere nivå for å få gjennomført mislighetene. Dette kan for eksempel omfatte regnskapsmedarbeidere, lagerarbeidere eller ansatte i administrasjonen.

De fleste gjerningsmenn har vanskelig for å gjennomføre misligheter uten å føle skyld og uten at andre får vite om det. Revisor bør derfor lære seg å stille nøkkelspørsmål relatert til misligheter. Ofte vil individer som har vært involvert i eller utført misligheter se etter en utvei og en person å snakke med, og vil derfor kunne avsløre informasjon om mislighetene når de blir spurt direkte (Albrecht et al., 2015).

En revisor som effektivt kan kommunisere med ledelsen og annet personell, kan ofte oppdage misligheter gjennom å avsløre inkonsistens i svarene de får. Albrecht et al. (2015) mener det er større sannsynlighet for å oppdage løgn dersom man snakker med kunden direkte og ofte.

3.5.6 Å søke etter tips og klager

Albrecht et al. (2015) mener at den beste måten å søke etter tips og klager på er å ansette et ombud eller opprette en telefonlinje eller et annet system der folk kan ringe eller melde fra anonymt. Dette er nå et krav for alle børsnoterte selskaper i USA. I Norge er det kun krav om at arbeidsgiver skal utarbeide rutiner for intern varsling eller sette i verk andre tiltak som legger forholdene til rette for intern varsling om kritikkverdige forhold i virksomheten, jf. arbeidsmiljøloven § 3-6.

Det kan være vanskelig å fortelle noen at man vet om eller har mistanker om misligheter. Ofte skyldes dette at man ikke vet hvem man skal fortelle det til, at man ikke ønsker å feilaktig beskyldt noen, er redd for «sladrehank»-stempelet, eller at man bare har mistanker og ikke faktisk kunnskap om misligheter. Et varslersystem kan være effektivt for å få informasjon fra disse individene. Revisor kan da gå gjennom informasjonen fra varslersystemet og se om noe er relevant for regnskapet (Albrecht et al., 2015).

3.6 Straff

Overtredelser av regnskapsbestemmelser straffes etter straffeloven § 392-394, regnskapsloven § 8-5 eller bokføringsloven § 15. Disse straffebestemmelsene inkluderer ikke bare uredelig regnskapsrapportering, men også unnlattelse eller mangelfullt regnskap. Dersom uredelig regnskapsrapportering er gjort for å lure andre til å investere penger i foretaket, kan man også straffes for bedrageri (Økokrim, 2016).

Uaktsom regnskapsovertredelse straffes med bot eller fengsel inntil 1 år jf. straffeloven § 394. Den som overtrer bestemmelser om bokføring og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, årsregnskap, årsberetning eller regnskapsoppbevaring som er fastsatt av lov eller forskrift, kan straffes med eller inntil 2 år i fengsel, jf. straffeloven § 392.

Videre fremgår det av § 393 at grov regnskapsovertredelse straffes med fengsel i inntil 6 år:

Ved avgjørelsen av om regnskapsovertredelsen er grov skal det særlig legges vekt på om a) det er brukt uriktig eller villedende informasjon eller et uriktig dokument, b) den er begått over lang tid, c) den er begått av noen ved brudd på den særlige tillit som følger med hans stilling eller virksomhet, d) den har gitt betydelig økonomisk fordel, e) det forelå risiko for betydelig skade av økonomisk eller annen art, eller f) den har gjort det vanskelig å kontrollere virksomheten.

Underslag blir straffet i henhold til straffeloven § 324-326. Den som «med forsett om en uberettiget vinning for seg selv eller andre rettstridig a) selger, forbruker eller på annen måte tilegner seg en løsøregegenstand eller pengefordring som han besitter, men som tilhører en annen, eller b) forføyer over penger han har innfordret for en annen, eller som på annen måte er betrodd ham», kan straffes med bot eller fengsel i inntil 2 år, jf. straffeloven § 324.

Videre fremgår det av § 325 at grovt underslag kan straffes med inntil 6 år. Det skal da legges vekt på om verdien av det underslåtte er betydelig, om det har pågått over lengre tid, om det er begått ved brudd på en særlig tillit som følger med en stilling, verv eller oppdrag, eller det er ført eller utarbeidet uriktige regnskaper eller uriktig regnskapsdokumentasjon.

Mindre underslag, det vil si underslag som gjelder ubetydelig verdi og omstendighetene for øvrig tilsier det, straffes med bot, jf. straffeloven § 326.

4. Tidligere forskning

Det er tidligere gjort en del forskning som omhandler revisjon og misligheter, og hvilke revisjonshandlinger som kan benyttes for å avdekke misligheter. Det er spesielt tre litteraturstudier som oppsummerer og gir et overblikk over type og omfang av eksisterende litteratur relatert til misligheter. Disse studiene er Hogan, Rezaee, Riley og Velury (2008), Trompeter, Carpenter, Desai, Jones og Riley (2013) og Trompeter, Carpenter, Jones og Riley (2014). Som bakgrunn for vår problemstilling vil vi i dette kapitlet gjennomgå hovedtrekkene i disse litteraturstudiene og andre funn fra eksisterende forskning.

Hogan et al. (2008) diskuterer hvilke karakteristikk som kjennetegner selskaper som begår misligheter og forskning relatert til mislighetstriangelet. Videre ser de på revisors rolle i å redusere mulighetene for å begå misligheter, og hvordan faktorer som lengde på kundeforhold, tidsbudsjett, bransjespesialisering, størrelse på revisjonsfirma og revisors erfaring påvirker revisors muligheter til å oppdage misligheter. De går inn på forskning omkring bruk av «røde flagg»-sjekklister, men konkluderer med at resultatene fra forskning ikke er entydig. Noe forskning tyder på at en slik sjekklister kan være nyttig, mens annen forskning mener bruk av sjekklister gjør at revisor ikke klarer å tenke på muligheter som ikke står på listen. Revisjonshandlinger som regresjonsanalyse og analytiske handlinger blir også tatt opp, hvor man blant annet argumenterer for at tradisjonelle analytiske handlinger har begrenset mulighet for å oppdage misligheter. For å forbedre analysene nevner de metoder som sammenligning med ikke-finansielle tall, Benford's Law og Neural Networks. Til slutt ser de på områder med forhøyet risiko, som inntekter, avsetninger, estimater og nærstående parter.

Også litteraturstudien til Trompeter et al. (2013) tar opp temaer som mislighetstriangelet og tiltak mot misligheter. De går ytterligere inn på krav i standarden til teamdiskusjoner, profesjonell skepsis og revisjon av estimater og avsetninger. Slik som Hogan et al. (2008) ser de på hvilke faktorer som påvirker oppdagelse av misligheter. Dette omfatter blant annet revisjonsfirmaet og oppdragets størrelse, type revisjonsdokumentasjon, bruk av mislighetsekspert, revisors opplæring og utdanning, samt oppdagelse av misligheter ved analytiske handlinger. Det fremkommer også at forskning viser at revisor i for stor grad ikke utvikler selvstendige forventninger til analyser og baserer den ofte kun på tidligere års tall (Trompeter og Wright (2010), sitert av Trompeter et al., 2013).

Trompeter et al. sin litteraturstudie fra 2014 viderefører arbeidet gjort av Hogan et al. (2008) og Trompeter et al. (2013) og omhandler i stor grad forskning rundt mislighetstriangelet. Artikkelen nevner også metoder for oppdagelse av misligheter, som effektiv bruk av røde flagg, varsling fra ansatte, myndighetenes rolle og intervjueteknikk. Videre ble også dataanalyse, som Benford's Law og Neural Network, diskutert.

I 2016 gjorde ACFE en studie på misligheter i verden, som tyder på at ekstern revisor oppdager lite misligheter. Denne viste at ekstern revisor i Vest-Europa bare oppdaget 4,5 % av alle misligheter, noe bedre enn totalen for verden som var 3,8 %. Videre ble 6,7 % av all regnskapsmanipulasjon og 3,7 % av underslag oppdaget av ekstern revisor (tall fra hele verden). Det er også gjort en tidligere studie (Hassink, Meuwissen & Bollen, 2010) som viser at gjennomsnittlig antall avdekkede misligheter er på 1,07 og 0,76 over en periode på syv år, noe som tilsier at revisor i liten grad avdekker misligheter.

Studien til Boritz, Kochetova-Kozloski og Robinson (2015) hadde som formål å undersøke om mislighetsrevisorer er mer effektive i sine handlinger enn vanlige revisorer. De målte i hovedsak effektivitet gjennom eksperters gjennomsnittlige vurdering av effektiviteten til hver standard revisjonshandling. Studien viste at mislighetsrevisorer generelt ikke velger mer effektive standard revisjonshandlinger, men de foreslo flere tilleggshandlinger som ikke var standard, og disse var litt mer effektive enn vanlige revisorers tilleggshandlinger.

En studie fra 2013 (Carpenter & Reimers, 2013) fant at partners vekt på profesjonell skepsis påvirket revisors mislighetsrisikovurdering betydelig. På oppdrag hvor partner i stor grad vektlegger profesjonell skepsis, blir mislighetsrisikoen vurdert høyere, noe som gjør at revisorene velger mer passende revisjonshandlinger.

Mislighetsdiskusjon på teamet er et krav i ISA 240. Hoffmann og Zimbelman (2012) gjorde en studie på hvordan strategisk resonnement og brainstorming kan hjelpe revisorer til å oppdage misligheter. Studien viste at begge metodene forbedrer revisors planleggingsvurderinger i forhold til de som ikke bruker noen metode, men at en kombinasjon av dem ikke er mer effektivt enn kun bruk av én. Metodene hjalp revisor å veie opp for de negative effektene som vanligvis er assosiert med bruk av standard revisjonsprogram. I en studie fra 2009 (Trotman, Simnett & Khalifa, 2009) undersøkte man om ulike typer diskusjonsmetoder gir ulike resultater. Diskusjonsmetodene som ble undersøkt var

interaksjonsgruppe uten retningslinjer, brainstormingsgruppe med retningslinjer og interaksjonsgruppe med pre-mortem instruksjoner. Studien viste at de to gruppene med retningslinjer listet opp flere potensielle misligheter og av bedre kvalitet enn gruppen uten instruksjoner. En studie av Brazel, Carpenter, og Jenkins (2010) viste at kvaliteten på brainstorming-økten økte når den skjedde tidlig i revisjonsprosessen, dersom IT-eksperter deltar, og når partner eller mislighetsrevisor leder økten. Videre er det gjort studier på om diskusjonen bør være ansikt-til-ansikt eller via datamaskin. Carpenter (2007) argumenterer for at ansikt-til-ansikt brainstorming fører til høyere mislighetsrisiko og bedre kvalitet på vurderingene, dersom diskusjonen er utført hierarkisk i et team. Studien til Lynch, Murthy og Engle (2009) viser derimot at brainstorming via datamaskin fører til bedre evaluering av mislighetsrisikofaktorer.

Det er gjennomført flere studier på hvordan revisor kan gjøre risikovurdering og planlegging relatert til misligheter. Studien til Pincus (1989) tyder på at ved bruk av «røde flagg»-sjekklister vil revisor vurdere mislighetsindikatorer i et større omfang og være mer konsistente og enhetlige i datainnsamlingen, men det vil ikke påvirke risikovurderingen. En studie gjort av Simon i 2012 fant at revisorer som blir bedt om å linke relevant informasjon til ledelsens målsettinger identifiserer mer relevante måter ledelsen kan utføre misligheter på. De lister likevel ikke opp flere risikoer sammenlignet med dem som ikke fokuserer på ledelsens mål, noe som tilsier at dette kan hjelpe revisor i å identifisere relevante risikoer uten at det går ut over effektiviteten.

Det er også gjort en del forskning på ulike revisjonshandlinger. I en studie fra 2015 (Purda & Skillicorn, 2015) blir det argumentert for at en statistisk metode for å analysere språket benyttet i dokumenter fra ledelsen, som årsberetning og kvartalsrapport, kan bidra til å avdekke misligheter. Studien, som undersøkte om metoden klassifiserte ordene korrekt som sannhet eller mislighet, viste at metoden viste korrekt klassifisering i 82 % av tilfellene. I studien til Brazel, Jones, og Zimbelman fra 2009 argumenterer man for at ikke-finansiell informasjon kan gi bedre innsikt i regnskapstallene, fordi forskjellen mellom finansiell og ikke-finansiell prestasjon er større i foretak som bedriver misligheter. Likevel viste det seg at mindre enn en tredjedel av revisorene i studien brukte den ikke-finansielle informasjonen til å utvikle forventninger.

Benford's Law er en type analyse basert på antall ganger et bestemt siffer opptrer i en bestemt posisjon i et tall (Durtschi, Williams & Pacini, 2004). Signifikante avvik fra forventningene kan skje enten ved at en person har lagt til noe eller at en person har fjernet noe. Teorien er altså basert på at man ikke bevisst kan generere tilfeldige tall (Bierstaker, Brody & Pacini 2006). Ifølge Durtschi, Williams og Pacini (2004) har det blitt publisert over 150 artikler på dette området. Nigrini og Mittermaier (1997) mente i sin studie at empiriske studier (Nigrini, 1994; Nigrini, 1996) tyder på at tallene i autentiske nummer burde følge Benford's Law, og at revisor vil kunne anta at lister som for eksempel kundefordringer, leverandørgjeld, varetellinger, salg og utbetalinger bør følge Benford's Law, med mindre menneskelige element som estimat er til stede. Avvik kan signalisere uregelmessigheter.

West og Bhattacharya (2016) gjør rede for metoder for å oppdage misligheter gjennom å analysere store mengder data. Han mener det er to hovedgrupper; statistiske metoder, som er basert på tradisjonelle matematiske metoder, og datamaskin-metoder, hvor man bruker moderne intelligensteknologi. Metodene han gjør rede for i studien er Bayesian Belief Networks, regresjonsanalyse / logisk modell, Neural Networks, Support Vector Machine, genetiske algoritmer og programmering, beslutningstrær, gruppemetode av datahåndtering, tekstanalyse, selvorganiseringskart, prosessanalyse, kunstig immunsystem og hybride metoder. Den av metodene som kom best ut ved oppdagelse av uredelig regnskapsrapportering var Neural Networks. Bayesian Belief, Support Vector Machine, genetisk programmering, gruppemetode av datahåndtering og noen hybridmetoder basert på tekstanalyse fikk alle over 90 % nøyaktighet. Dette viser at både statistiske og datamaskin-metoder kan benyttes for å avdekke misligheter.

Bierstaker, Brody og Pacini (2006) undersøkte hvilke metoder som blir brukt av selskaper for å hindre og oppdage misligheter. Virusbeskyttelse, brannmur, passordbeskyttelse og vurdering av internkontroll var mest brukt. Mislighetsspesialister i regnskapsavdelingen, digital analyse (for eksempel Benford's Law), rotering på arbeidsstokken, data mining og utvalgsbasert testing var minst brukt. Likevel viste det seg at noen av de metodene som var minst brukt ble vurdert som mest effektive, for eksempel mislighetsspesialister, digital analyse og data mining.

Analytiske handlinger har vært undersøkt i flere studier med ulike resultater. Hylas og Ashton (1982) fant at analytiske handlinger og diskusjon med klient forutså en stor prosent av feilene.

Wright og Ashton (1989) undersøkte forespørsler til kunden, forventning basert på tidligere år og analytiske handlinger og fant at halvparten av feilene ble signalisert ved disse prosedyrene. Blocher (1992) fant at 4 av 24 mislighetscase ble signalisert av analytiske handlinger, og Calderon og Green (1994) kom frem til 15 % (sitert av Bierstaker, Brody og Pacini, 2006).

Moyes og Baker gjorde en studie i 2003 som undersøkte hvilke prosedyrer revisor tror er mest nyttige for oppdagelse av misligheter. Revisjonshandlingene som ble ansett som best var ulike handlinger som gikk på internkontroll (observasjon, dokumentasjon og test av effektivitet). I tillegg gikk mye av handlingene på betalingssyklusen, samt noe på eksterne forespørsler og fysisk inspeksjon.

Det er også gjort studier på hvilke faktorer som påvirker revisor. Moyes og Hasan (1996) fant at sannsynligheten for oppdagelse av misligheter øker desto mer erfaring revisor har og dersom revisor har erfaring med misligheter fra tidligere. I tillegg fant de at revisjonsfirmaer med erfaring med misligheter lærer opp sine ansatte slik at de blir flinkere til å oppdage misligheter, sammenlignet med firmaer uten erfaring. I følge artikkelen til Bolt-Lee og Kern (2015) ser det ikke ut til at erfaring med kunden hjelper på oppdagelsesferdighetene. Tidligere studier viser at kjennskap til kunden forminske nøyaktigheten og påvirker revisors evne til å utvise profesjonell skepsis i et langsiktig kundeforhold (Bolt-Lee & Kern, 2015).

Oppsummert ser vi at flere studier har sett på analytiske handlinger og forespørsler knyttet til avdekking av misligheter. Hogan et al. (2008) argumenterer for at tradisjonelle analytiske handlinger har begrenset mulighet for å oppdage misligheter, og at for å forbedre analysene nevner de bruk av metoder som sammenligning med ikke-finansielle tall og Benford's Law. Videre ser vi at Hylas og Ashton (1982) fant at analytiske handlinger i kombinasjon med diskusjon med klient forutså en stor andel feil, noe som også underbygges av Wright og Ashton (1989) (sitert av Bierstajer et al., 2006). Trompeter et al. (2013) viser til forskning som sier at revisor i for stor grad ikke utvikler selvstendige forventninger til analyser.

Tidligere forskning gir noe ulike resultater om bruk av analytiske handlinger og forespørsler for å avdekke misligheter. Spørsmålet om hvilke handlinger som er effektive for å avdekke misligheter er derfor noe uavklart og det foreligger derfor et behov for ytterligere undersøkelser på området. Vi ønsker derfor å undersøke hvilke analytiske handlinger og typer forespørsler revisorer i to av de store revisjonsselskapene i Norge faktisk benytter og i hvilken

grad revisorene mener handlingene er effektive for å avdekke misligheter. I tillegg vil vi se på om revisorene benytter ekstern informasjon for å sette uavhengige forventninger ved utførelse av analytiske handlinger.

Vi har ikke funnet relevant forskning på området test av hovedboksposteringer, til tross for at det er krav til revisor om utførelse av test av hovedboksposteringer på alle revisjonsoppdrag etter ISA 240. På bakgrunn av dette ønsker vi å se nærmere på hvilke metoder revisorene benytter ved test av hovedboksposteringer og i hvilken grad de selv mener disse er egnet til å avdekke misligheter.

Forskning utført av Bierstaker, Brody og Pacini (2006) viser til at noen av metodene selskapet benyttet lite av for å avdekke misligheter internt ble vurdert som mest effektive, for eksempel digital analyse og data mining. Vi ønsker derfor å undersøke om det er sammenheng mellom de handlingene revisor benytter og de handlingene revisor selv vurderer som mest effektive for å avdekke misligheter.

5. Metode

Samfunnsvitenskapelig metode handler om hvordan vi skal gå frem for å få informasjon om den sosiale virkeligheten, hvordan denne informasjonen skal analyseres og hva den forteller oss om samfunnsmessige forhold og prosesser (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 29).

I dette kapitlet gjør vi rede for ulike samfunnsvitenskapelige metoder, herunder undersøkelsesdesign og ulike metoder, samt begrunner vårt metodevalg og utvalgte respondenter. I tillegg forklarer vi prosessen med innsamling av data og hvordan vi har utformet vårt forskningsverktøy.

5.1 Undersøkelsesdesign

«The research design is the overall plan for relating the conceptual research problem to relevant and practicable empirical research» (Ghauri & Grønhaug, 2010).

Ved utarbeidelse av en undersøkelse må det tas stilling til hvilket undersøkelsesdesign som skal benyttes. Undersøkelsesdesign bestemmes etter problemstilling er valgt, ettersom undersøkelsesdesign tilpasses ulike typer problemstillinger. Videre vil valg av undersøkelsesdesign ha konsekvenser for gyldigheten av undersøkelsen. Man kan se på undersøkelsesopplegg ut i fra to dimensjoner, om studien skal gå i bredden (ekstensivt) eller dybden (intensivt), og om den skal være beskrivende (deskriptiv) eller forklarende (kausalt) (Jacobsen, 2005). I det følgende vil de ulike typene undersøkelsesdesign bli nærmere gjennomgått. Likevel vil det ikke nødvendigvis være et klart skille mellom de ulike designene, og de er ikke gjensidig utelukkende.

5.1.1 Ekstensivt eller intensivt?

Et ekstensivt undersøkelsesopplegg innebærer at man går i bredden i undersøkelsen. Dette betyr at man undersøker et større antall enheter, uten å gå tilsvarende i dybden som ved et intensivt opplegg. Hensikten med å gå i bredden er å få en mer presis beskrivelse av omfanget, utstrekningen og hyppigheten av fenomenet vi undersøker, på tvers av ulike kontekster. Dette vil være egnet for å få en bedre forståelse av omfanget av et fenomen og

sammenheng mellom fenomenet og ulike variabler. Gjennom et ekstensivt undersøkelsesopplegg vil man i tillegg kunne være i stand til å generalisere funnene i utvalget til en hel populasjon. Dette utføres gjennom at man tar et utvalg av populasjonen man ønsker å si noe om. Ved et ekstensivt design ønsker man å fremme generelle fenomener, heller enn å gå i dybden på det spesifikke ved ulike kontekster. Denne typen undersøkelser er spesielt egnet for å få frem forskjeller eller likheter mellom flere enheter og for deretter å kunne si noe om sammenhenger mellom ulike forhold. Ulempen med ekstensive design er at det kan bli for generelt, og dermed oppleves overfladisk og lite relevant (Jacobsen, 2005, s. 94).

Ved å benytte et intensivt undersøkelsesopplegg går man mer i dybden av et fenomen. Da ønsker man å få frem mest mulig nyanser, detaljer, individuelle variasjoner, men også likheter av fenomenet man undersøker. Gjennom å gå i dybden ønsker man også å få en helhetlig forståelse av forholdet mellom undersøkelsesenheten og konteksten til undersøkelsesenheten. Intensivt design kan ofte bli oppdelt i to ulike typer studier: case-studie og små-N-studier hvor man vil belyse flest mulige sider av fenomenet. Fordelen med intensive undersøkelsesopplegg er at man innhenter relevante data som går i dybden. Dette har også sammenheng med ulempen med intensive opplegg, nemlig at de kan bli veldig spesifikke og at resultatene da i liten grad kan generaliseres til å gjelde mer enn bare få enheter i en spesiell kontekst (Jacobsen, 2005, s. 89).

5.1.2 Deskriptivt eller kausalt?

Det skilles også mellom deskriptive og kausale undersøkelsesdesign. Med begrepet deskriptivt menes beskrivende. Gjennom et deskriptivt design ønsker man å beskrive et fenomen, uten å direkte søke en forklaring eller årsakssammenheng. De vanligste og minst kostnadskrevende deskriptive designene er tverrsnittstudier. Her studerer man virkeligheten på et gitt tidspunkt, uten å se ytterligere utvikling over tid (Jacobsen, 2005, s. 102).

Ved å benytte kausale undersøkelsesdesign søker man etter en forklaring på et fenomen. Man ønsker da å finne sammenfall mellom ulike fenomen, gjennom å finne årsak og virkning. Målet med denne typen studier er da å kunne si at A er årsak til B. For å kunne si noe om årsak og virkning til et fenomen må 3 krav være oppfylt ifølge Jacobsen (2005, s. 108). Det må være samvariasjon mellom det man antar som årsak og virkning, årsak må komme før virkning i

tid, det må være en tidsmessig nærhet mellom årsak og virkning og det må kontrolleres for andre relevante forhold. Et kausalt design bør derfor i utgangspunktet inneholde målinger over tid. En av utfordringene med denne typen undersøkelsesopplegg er å kontrollere for "andre relevante forhold", ettersom man aldri vil kunne ha oversikt over alle relevante forhold omkring et fenomen.

5.1.3 Oppgavens undersøkelsesdesign

Hvilken type problemstilling man har valgt vil være med å styre om man velger et ekstensivt eller intensivt design. Dersom man velger en eksplorerende problemstilling som vil utdype det man har lite kunnskap om, vil dette kunne gi behov for å få frem nyanserte data. Da vil det ofte være mest hensiktsmessig å benytte et intensivt opplegg hvor man fokuserer på få utvalgseenheter. Hvis man velger en testende problemstilling som ønsker å teste utstrekningen, hyppigheten eller omfanget av noe vil dette ofte bety å teste mange enheter. Da er det hensiktsmessig å velge et ekstensivt undersøkelsesdesign (Jacobsen, 2005, s. 62).

Vi har valgt problemstillingen: *Hvilke revisjonshandlinger benytter revisor og i hvilken grad mener revisor at dette er handlinger som egner seg for å avdekke misligheter?*

Tidligere i oppgaven har vi sett på hva eksisterende forskning og litteratur sier om hvilke konkrete revisjonshandlinger som egner seg for å avdekke misligheter. Videre i oppgaven vil vi undersøke om dette er handlinger revisor faktisk benytter og i hvilken grad revisorene mener handlingene er effektive for å oppdage misligheter.

Problemstillingen er formet som et åpent spørsmål og er dermed en testende problemstilling hvor vi skal undersøke hvilke revisjonshandlinger revisor faktisk benytter og i hvilken grad revisor mener handlingene er egnet for å avdekke misligheter. Vi vil i tillegg ha et forklarende element i vår datainnhenting hvor vi ønsker å undersøke om ulike faktorer som manglende informasjon fra kunde og manglende tilgjengelighet eller kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy er årsaken til at noen handlinger ikke blir benyttet. På grunn av problemstillingens utforming anser vi et ekstensivt og en kombinasjon av deskriptivt og kausalt design som mest hensiktsmessig.

5.2 Valg av metode

I den samfunnsvitenskapelige metodelæren skiller man mellom kvantitative og kvalitative metoder. Ved kvalitative metoder ønsker man å si noe om kvalitet og eller spesielle kjennetegn/egenskaper ved fenomenet som studeres, mens ved kvantitative metoder er man opptatt av å telle fenomener og kartlegge utbredelse. Med andre ord, kvalitative metoder opererer med *tekst*, og kvantitative metoder opererer med *tall* (Johannesen et al., 2010).

Man kan bruke enten kvalitativ eller kvantitativ metode, eller en kombinasjon av disse. En kombinasjon av metodene er nyttig fordi de gir bedre muligheter til å besvare problemstillingen og bedre evaluere i hvilken grad man kan stole på funnene og konkludere ut i fra dem. Ulike metoder kan brukes til ulike formål i studien (Tashakkori and Teddlie 2003, sitert av Saunders, Lewis & Thornhill, 2009)

5.2.1 Kvalitativ

I følge Gauhri og Grønhaug (2010) kan kvalitative metoder brukes når man ønsker å avdekke en persons erfaring eller adferd, eller for å avdekke og forstå et fenomen som er lite kjent. Det er allment akseptert at kvalitativ metode er mest nyttig ved induktiv og utforskende forskning, da det bedre kan lede til hypotesebygging og forklaringer. Kvalitativ metode er best egnet for å studere fenomen i dybden (Gauhri & Grønhaug, 2010).

De mest vanlige metodene å samle inn kvalitative data på er observasjon, intervju og gruppesamtaler. Bruk av disse metodene gjør at man kan være åpen for ny informasjon og justere datainnsamlingen underveis, for eksempel stille oppfølgingsspørsmål eller bringe andre temaer på banen. Dataene blir analysert ved å bearbeide tekst/lyd, ofte som en integrert del av undersøkelsen (Johannesen et al., 2010).

5.2.2 Kvantitativ

Fordelen med kvantitativ metode er at man kan inkludere mange enheter i undersøkelsen og trekke slutninger om hva som er typisk for hele befolkningen (Johannesen et al., 2010).

Ved kvantitativ metode brukes vanligvis spørreskjemaer med faste spørsmål og faste svaralternativ for å samle inn data. Dette gjør at man har få muligheter til å justere spørsmål og svar i etterkant, altså vil denne metoden være lite fleksibel. Etter at undersøkelsen er gjennomført blir dataene analysert ved hjelp av opptelling, der det brukes forskjellige statistiske teknikker (Johannesen et al., 2010).

5.2.3 Oppgavens metodevalg

Vi har valgt en deskriptiv og kvantitativ spørreundersøkelse med kvalitative innspill som metode. Grunnen til at vi har valgt en kvantitativ spørreundersøkelse er at vi ønsker å se på om sammenhenger som vi finner kan sies å gjelde hele populasjonen. For å kunne gjøre statistiske generaliseringer må vi innhente data fra en større gruppe respondenter, uttrykt i mengdeform, og må da velge lukkede svaralternativ som kan benyttes i statistiske analyseprogram. Der hvor vi trenger å gå litt i dybden, har vi også lagt inn noen åpne spørsmål som vi analyserer kvalitativt (kvalitative innspill).

En spørreundersøkelse kan utføres ansikt-til-ansikt, på telefon, på papir (mottatt i posten eller personlig) og på nettet. Det mest effektive vil være å gjennomføre postale- eller web-baserte spørreundersøkelser, fordi da trenger ikke den som utfører undersøkelsen å være tilstede med alle respondentene når de besvarer spørsmålene. En web-basert spørreundersøkelse vil i tillegg koste mindre enn undersøkelser via posten, telefon eller ved personlig møte på ulike steder (Saunders et al., 2009).

Vi har valgt å gjennomføre en web-basert spørreundersøkelse ved hjelp av programmet «Qualtrics», som sendes ut på e-post til respondentene. Denne metoden vil nå ut til mange respondenter på kort tid. Spørreundersøkelser som er sendt ut på e-post gir også bedre kontroll fordi de fleste leser og responderer på e-post som de mottar (Witmer et al. 1999, sitert av Saunders et al., 2009). En fordel med selv-administrerende spørreundersøkelser er at det er mindre sannsynlighet for at respondentene velger svar som de tror er mer sosialt akseptable. En ulempe er likevel at det er fare for at de kan diskutere spørsmålene med andre, noe som kan påvirke svaret deres.

En web-basert spørreundersøkelse vil også gi respondentene bedre tid til å besvare spørsmålene, og de kan gjøre det på et tidspunkt de velger selv. Siden spørreundersøkelsen sendes ut til revisorer på vårparten, altså den mest travle tiden av året, vil dette være nødvendig for å få inn flest mulig svar. Selv om selv-administrerende spørreundersøkelser har lavere svarprosent enn personlig intervju (Saunders et al., 2009), mener vi at det vil være den mest effektive måten å innhente data på.

5.3 Populasjon og utvalg

Enhetene i undersøkelsen er *hvem* forskeren ønsker å vite noe om. Dette er som oftest mennesker, enten enkeltindivider eller grupper av mennesker. Dersom enhetene er personer som har svart på spørreskjemaer, kalles disse vanligvis for *respondenter* (Johannesen et al., 2010).

Populasjon betyr befolkning, og er definert av Johannesen et al. (2010) som «alle enhetene som en problemstilling gjelder for». En undersøkelse kan omfatte *hele* populasjonen, eller bare et *utvalg*.

Ved svært store populasjoner kan det være mest hensiktsmessig å gjennomføre en utvalgsundersøkelse der man tilfeldig trekker et utvalg av populasjonen. For at disse skal være representative for populasjonen må sammensetningen av ulike egenskaper utvalget tilsvare sammensetningen i populasjonen, som for eksempel alder og kjønn. Det avgjørende prinsippet ved utvelgelse av representativt utvalg er tilfeldighet. Tilfeldighet garanterer ikke representative utvalg, men gir stor sannsynlighet for at det er representativt, og gjør det mulig å benytte statistisk teori (Johannesen et al., 2010).

Problemstillingen vår er «hvilke revisjonshandlinger benytter revisor og i hvilken grad mener revisor at dette er handlinger som egner seg for å avdekke misligheter?». Vi ønsker å si noe om hvilke revisjonshandlinger revisor utfører og hva revisor mener om revisjonshandlingene. Populasjonen vår omfatter derfor eksterne revisorer. Videre har vi av praktiske årsaker valgt å avgrense oppgaven vår til å omfatte to av de store revisjonsfirmaene i Norge. Dette gjør at resultatene ikke nødvendigvis kan generaliseres til å gjelde revisorer i andre selskaper. Medarbeidere som har jobbet mindre enn 2 år er i mindre grad ansvarlig for hvilke revisjonshandlinger som utføres. Disse er derfor utelatt fra undersøkelsen. Populasjonen vår

blir derfor ansatte med 2 år eller mer erfaring i de to revisjonsselskapene. For å få inn flest mulig svar har vi valgt å sende ut undersøkelsen til en stor del av populasjonen.

Det vil alltid være bortfall av respondenter, det vil si respondenter som er valgt ut til å svare men som ikke gjør det. Johannesen et al. (2010) skiller mellom *bruttoutvalget*, som består av alle som er valgt ut til å delta, og *nettoutvalget*, som består av alle som faktisk deltar. Svarprosenten er den andelen som svarer, det vil si nettoutvalget i prosent av bruttoutvalget.

Man bør tilrettelegge undersøkelsen slik at bortfallet blir minst mulig. Et tema som i høy grad berører folk, øker muligheten for høy svarprosent. I tillegg bør man innlede undersøkelsen med å presisere formålet og hvor viktig det er at alle deltar. «Bortfall kan føre til at sammensetningen i nettoutvalget endres i forhold til sammensetningen i bruttoutvalget, slik at det ikke lenger er representativt» (Johannesen, et al., 2010, s. 246). Dette skjer dersom bortfallet er systematisk, det vil si at noen grupper har betydelig lavere eller høyere svarprosent enn andre (Johannesen et al., 2010).

Vi har valgt et tema som vi tror interesserer mange som til daglig jobber med revisjon og mener derfor at vi bør klare å få en tilstrekkelig høy svarprosent. Vi har ikke forventinger om at enkelte grupper skal ha betydelig lavere eller høyere svarprosent enn andre.

5.4 Innsamling av data

For å belyse en problemstilling kan man både innhente ny informasjon eller benytte allerede eksisterende datamateriale. Dette kalles primærdata og sekundærdata (Ghauri & Grønhaug, 2010).

5.4.1 Sekundærdata

Sekundærdata er definert av Ghauri og Grønhaug (2010) som informasjon innhentet av andre til et formål som kan være forskjellig fra vårt. Sekundærdata kan brukes til å finne informasjon for å løse forskningsspørsmålene våre, men også for å bedre forstå og forklare forskningsspørsmålene. Sekundærdata kan være tidligere studier på og rundt vår

problemstilling, og inkluderer bøker, artikler, websider til for eksempel firmaer eller offentlige etater og lignende.

I vår oppgave har vi benyttet offentlige kilder, faglitteratur og tidligere forskning. Av offentlige kilder har vi spesielt brukt ISA 240 og revisorloven, samt informasjon fra nettsidene til Økokrim. I tillegg har vi brukt ulike fagartikler og bøker om økonomisk kriminalitet, revisjon, misligheter og mislighetsoppdagelse, samt metode.

Som sekundærdata har vi benyttet statistikk fra nettsidene til Økokrim og fra undersøkelser som sier noe om i hvilken grad revisor oppdager misligheter (PwC, 2014, ACFE, 2016).

5.4.2 Primærdata

Primærdata er ifølge Ghauri og Grønhaug (2010) original informasjon innhentet av oss til vår problemstilling. Når sekundærdata ikke er tilgjengelig eller ikke kan besvare forskningsspørsmålene, må man innhente relevant data selv. Fordelen med primærdata er at det er mer konsistent med aktuell problemstilling og demografisk informasjon (Ghauri & Grønhaug, 2010).

Vi har valgt å innhente primærdata gjennom spørreundersøkelse, hvor hovedhensikten er å kartlegge hvilke revisjonshandlinger revisor faktisk benytter og om revisor mener dette er handlinger som egner seg for å oppdage misligheter. Vi ønsker i tillegg å finne ut hvilke faktorer som påvirker valgene.

5.4.3 Utforming av spørreundersøkelse

Som nevnt tidligere bør spørreundersøkelser utformes slik at man får høyest mulig svarprosent. «Spørreskjemaer bør utformes slik at det ikke tar for lang tid å fylle dem ut, og spørsmål- og svaralternativer må være relevante og tydelige» (Johannesen et al., 2010, s. 246). Videre mener Johannesen et al. (2010) at spørreundersøkelser med lukkede spørsmål oppnår en høyere svarprosent enn undersøkelser med åpne spørsmål (der respondenten selv må skrive ned svaret).

Vi har valgt å starte med konkrete spørsmål om en kunde respondentene nettopp har revidert. Her ber vi dem oppgi hvilke revisjonshandlinger de har benyttet, og om deres valg er påvirket av tilgjengeligheten eller kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy eller mangel på tilgjengelig informasjon. Deretter følger spørsmål om hvilke revisjonshandlinger de selv mener er mest effektive for å oppdage misligheter på generelt grunnlag. I siste del blir respondentene spurt om de har erfaring med avdekking av misligheter. Dersom de har erfaring med misligheter blir de bedt om å oppgi hvordan mislighetene ble oppdaget. Spørreundersøkelsen avsluttes deretter med noen demografiske spørsmål.

Et spørreskjema kan inneholde både lukkede (prekodet) og åpne spørsmål. Et lukket spørsmål har oppgitte svaralternativer, mens ved åpne spørsmål kan respondentene selv skrive ned svarene. Å bruke lukkede spørsmål gjør det lettere for respondenten å fylle ut skjemaet, men det gir ikke mulighet for å fange opp informasjon ut over de oppgitte spørsmålene og svaralternativene. Åpne spørsmål kan være særlig aktuelt å bruke der hvor vi undersøker et lite kjent fenomen og det eksisterer lite tilstrekkelig kunnskap til å lage svaralternativer, og forskeren kan også få tilleggsinformasjon. Svarene på de åpne spørsmålene kan neppe generaliseres på samme måte som lukkede spørsmål (Johannesen et al., 2010).

I spørreundersøkelsen har vi valgt å ha flest mulig lukkede spørsmål. Dette gjør at det blir lettere og mindre tidkrevende for respondentene, og samtidig kan vi generalisere svarene. Vi har også valgt å ta med noen åpne spørsmål, der hvor vi ønsker å få en dypere innsikt i respondentenes erfaringer og tanker.

Skalaer med flere verdier kan være fordelaktig å bruke fordi de som skal svare får en mulighet til å nyansere svaret sitt. Slike holdningsspørsmål/skalaer betegnes også som *Likert-skalaer* (Johannesen et al., 2010). I den delen av spørreundersøkelsen hvor vi spør om revisors mening, har vi brukt en 5-delt skala. På en skala fra 1 til 5, hvor 1 er svært lite effektive og 5 er svært effektive, skal respondentene svare i hvilken grad de mener revisjonshandlingene er effektive til å oppdage misligheter. Undersøkelsen inneholder også lukkede spørsmål som ikke angis i skala, for eksempel erfaringer med misligheter og demografiske spørsmål. I den første delen av spørreundersøkelsen har respondenten valgt ut en spesifikk kunde, og vi har derfor bare svaralternativene «ja» og «nei».

I tilfeller der det er sannsynlig at respondenter ikke er i stand til å svare, anbefaler man i norsk metodelitteratur svaralternativet «vet ikke» (Haraldsen 1999; Ringdal 2007, sitert av Johannesen et al., 2010). Dette er for ikke å tvinge frem et svar eller at respondenten må tippe svaret. Vi har valgt å ha «vet ikke» eller «kjenner ikke til» på noen spørsmål som vi mener kan være vanskelig å svare på for enkelte grupper. Vi har valgt å behandle disse som «missing values», det vil si variabler som ikke får tildelt tallverdier, fordi vi ikke ønsket at disse skulle dra opp eller ned gjennomsnittet i analysen.

I følge Johannesen et al. (2010) er det ikke mulig å gi noe absolutt svar på hvor stort et spørreskjema kan være. Hvis det blir for mange spørsmål er det bare de mest ivrige som orker å fylle det ut, og man vil få en lav svarprosent. Vi har derfor prøvd å ha færrest mulig, men likevel et tilstrekkelig antall, spørsmål.

Like viktig som størrelse på spørreskjemaet, er utformingen av spørsmålene og svaralternativene (Johannesen et al., 2010). Man er mer villig til å fylle ut et skjema som har presist formulerte spørsmål og svar og en oversiktlig layout. Vi har derfor forsøkt å stille spørsmålene så klare og tydelige som mulig, og strukturert spørsmålene slik at de spørsmålene som naturlig hører sammen er samlet. «Qualtrics» sin standardmal er benyttet, noe som gir en ryddig layout.

I spørreundersøkelsen har vi benyttet tre målenivåer: nominalt, ordinalt og forholdstall. Verdier på *nominalt* nivå er brukt for å klassifisere objekter, for eksempel kjønn og kontorsted. Verdier på *ordinalnivå* har en relasjon med hverandre og kan derfor rangeres, for eksempel ved bruk av Likert-skalaen på spørsmål om respondentenes meninger. *Forholdstall* benyttes når man kjenner intervallet mellom verdien av variablene og har et naturlig eller absolutt nullpunkt, slik at man blant annet kan beregne gjennomsnittsverdi, for eksempel alder eller antall års erfaring (Ghauri & Grønhaug, 2010).

5.5 Reliabilitet og validitet

Empiri må være både valid og reliabel for at det skal ha nytte for oss. Gjennom utviklingen, utførelsen og tolkningen av resultatene fra vår undersøkelse må vi derfor vurdere reliabiliteten og validiteten til undersøkelsen. I dette delkapitlet vil begrepene validitet og reliabilitet bli nærmere gjennomgått.

5.5.1 Validitet

I begrepet validitet ligger både gyldighet og relevans. Med det menes at vi måler det vi faktisk ønsker å måle og at det vi har målt må være relevant og kunne gjelde for flere enn de få vi har målt det hos. Gyldighet og relevans består av både begrepsgyldighet, intern gyldighet og ekstern gyldighet (Jacobsen, 2005).

Begrepsgyldighet og relevans er ifølge Jacobsen (2005, s. 19) «om vi faktisk måler det vi tror vi måler». For å oppnå høy begrepsgyldighet og relevans må den som utfører undersøkelsen vurdere om det er noe som mangler i undersøkelsen, eller om det er tatt med for mye. For å måle komplekse fenomener vil man være nødt til å stille flere og mer presise spørsmål for å kunne fange opp fenomenets ulike elementer. For å kontrollere begrepsgyldigheten er det flere metoder som kan benyttes. Man kan teste "gyldighet ved første øyekast" hvor man lar kolleger eller testobjekter gjennomgå undersøkelsen for å sikre om spørsmålene virker fornuftige og meningsfulle. En annen metode er å teste kriterie-validitet som innebærer at vi tester om vi kan predikere andre forhold ut i fra teorien vi jobber ut ifra, som vi vil kunne forvente, ut ifra den måten vi har målt et fenomen på (Jacobsen, 2005).

Intern gyldighet er om våre data faktisk underbygger de konklusjonene vi trekker. For å teste dette kan man sammenligne resultatene mot annen teori og andre empiriske undersøkelser. Dersom annen empiri eller teori støtter opp om vår undersøkelse vil dette kunne gi en indikasjon på at intern validitet er god (Jacobsen, 2005).

Ekstern gyldighet og relevans sier noe om resultatene og konklusjonene vi trekker kan brukes til å generalisere til andre sammenhenger enn kun det som er målt i undersøkelsen. Med andre ord om det vi har undersøkt er representativt og kan overføres til å gjelde andre sammenhenger. Reliabilitet, begrepsmessig gyldighet og god intern gyldighet er en forutsetning for ekstern gyldighet (Jacobsen, 2005). I vår undersøkelse tar vi et utvalg av revisorer fra to av de største revisjonsselskapene i Norge som respondenter. Vi ønsker gjennom denne undersøkelsen å kunne si noe om hvilke revisjonshandlinger revisorene i de to utvalgte revisjonsselskapene benytter, og i hvilken grad de mener revisjonshandlingene er effektive for oppdagelse av misligheter. Dette gjør vi gjennom statistisk generalisering.

5.5.2 Reliabilitet

I begrepet reliabilitet ligger både pålitelighet og troverdighet. Med pålitelighet menes at vi må kunne stole på undersøkelsen som er utført, og at den er lite påvirket av tilfeldige feil. For å kunne si noe om undersøkelsen er pålitelig må man blant annet vurdere om måten undersøkelsen er utført på påvirker resultatene vi ender opp med (Jacobsen, 2005). Vi har valgt å benytte spørreskjema ved vår undersøkelse, og må derfor undersøke om utformingen av spørreskjemaet har påvirket resultatene. Videre må vi vurdere trekk ved respondentene. Dette innebærer å vurdere i hvilken grad respondentene kan ha svart strategisk, om de føler seg tvunget til å svare på noe de har lite kunnskap om, og om respondentene ikke tar spørsmålene alvorlig og dermed svarer tilfeldig. Andre forhold som kan påvirke påliteligheten er trekk ved konteksten respondenten er i når spørreskjemaet blir besvart, og feil ved koding, innlegging og analysing av data (Jacobsen, 2005). Vurdering av resultatene og eventuelle svakheter i spørreundersøkelsen vil bli videre drøftet i kapittel 6 og 7.

6. Presentasjon og analyse av spørreundersøkelsen

I dette kapitlet vil vi presentere og analysere resultatene fra spørreundersøkelsen. I første del av kapitlet blir spørreundersøkelsen presentert. Deretter beskriver vi hvordan vi gjennomførte spørreundersøkelsen, samt analysemetodene vi har benyttet. I siste del presenterer og analyserer vi resultatene fra spørreundersøkelsen.

6.1 Presentasjon av spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen er delt inn i fire deler:

1. Spørsmål om hvilke revisjonshandlinger revisor utførte på en bestemt kunde, og om revisor ville ha benyttet flere eller andre metoder dersom man hadde hatt tilstrekkelig informasjon eller dataverktøy
2. Spørsmål om hva revisor mener er effektive revisjonshandlinger for oppdagelse av misligheter
3. Spørsmål om revisors erfaringer med oppdagelse av misligheter
4. Demografiske spørsmål om respondentene

I den første delen av spørreundersøkelsen ba vi respondentene om å ta utgangspunkt i en av de siste kundene de reviderte. Dette gjorde vi for å få mest mulig konkrete svar, i motsetning til spørsmål hvor respondentene må svare på hvor ofte de bruker revisjonshandlingene totalt sett.

For å bare få inn svar som gjaldt normale revisjonsoppdrag, ba vi dem velge en kunde som ikke hadde forhøyet oppdragsrisiko. Kunden måtte også ha over 5 millioner kr i driftsinntekter, dette for å unngå å få svar om de helt minste kundene der man normalt utfører andre typer handlinger. For å vite hvilken type kunde respondentene valgte ba vi dem først om å svare på et spørsmål om hvor mye kunden har i driftsinntekter. Kategoriene vi valgte var 5-10 millioner, 10-70 millioner, ikke børsnotert med driftsinntekter over 70 millioner og børsnotert med over 70 millioner. Deretter ble de spurt om hvilken bransje kunden opererer i. De som svarte børsnotert selskap fikk ikke spørsmål om hvilken bransje kunden var i, fordi man var redd for at dette kunne identifisere kunden.

Videre ble respondentene bedt om å hake av for hvilke analytiske handlinger og test av hovedboksposteringer som hadde blitt utført på oppdraget. De ulike metodene valgte vi ut i fra rammeverket og relevant forskning (Albrecht et al., 2015, Trompeter et al., 2013). De analytiske handlingene vi spurte om var å se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode, bruttofortjenesteanalyse, horisontal analyse, sammenligning med ikke-finansielle tall, sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode, vertikal analyse og sammenligning med bransjetall. For test av hovedboksposteringer spurte vi om de hadde benyttet utvalgsmetodene runde tall, tall som slutter på 999, manuelle bilag/posteringer, hvem som har utført posteringen, hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort, uvanlige kontoer, store tall, Benford's Law testing, manuell gjennomgang av hovedbok og nøkkelord/beskrivelse.

For revisjonshandlingene respondentene ikke hadde utført, ble de spurt om dette er handlinger de ville ha utført dersom de hadde hatt tilgjengelig dataverktøy eller god nok informasjon til å utføre handlingene. For de analytiske handlingene de hadde utført ble de også spurt om de hadde benyttet annen informasjon enn den de mottok fra kunden for å sette forventning. I dette spørsmålet inkluderte vi et åpent spørsmål hvor respondentene kunne utdype hvorfor/hvorfor ikke de hadde benyttet annen informasjon enn den de mottok direkte fra kunde til å sette forventning i analysen.

Til slutt spurte vi om hvilke personer i selskapet de hadde forespurt om misligheter. Svaralternativene var ledelsen, regnskaps-/økonomiansvarlig, regnskapsmedarbeider og andre ansatte på lavere nivå. Her inkluderte vi også et åpent spørsmål hvor respondentene kunne begrunne hvilke vurderinger som er lagt til grunn for valget av personer å rette forespørsel til.

I del to stilte vi spørsmål om hva respondentene mente om effektiviteten til de ulike metodene for analytiske handlinger, test av hovedboksposteringer og forespørsler. Her benyttet vi en 5-punkts Likert-skala, hvor respondentene skulle svare hvor effektive de mener de ulike revisjonshandlingene er for å oppdage misligheter fra 1 svært lite effektive til 5 svært effektive.

I tredje del av spørreundersøkelsen spurte vi respondentene om hvilke erfaringer de hadde med oppdagelse av misligheter. Vi skilte uredelig regnskapsrapportering og underslag i to spørsmål. Respondentene ble bedt om å krysse av for den eller de mislighetstypene de har oppdaget, og oppgi antall ganger. De som svarte ja på uredelig regnskapsrapportering eller

underslag, fikk spørsmål om hvilke revisjonshandlinger som ble benyttet. Vi ba dem også om å utdype hvordan revisjonshandlingene ble utført i et åpent spørsmål.

Spørreundersøkelsen ble avsluttet med noen spørsmål om respondentene. Her stilte vi spørsmål om stillingsnivå, antall år erfaring, kontorsted og hvilket selskap respondenten jobber i. Se fullstendig spørreundersøkelse i vedlegg 1.

6.2 Gjennomførelse av spørreundersøkelsen

Temaet misligheter og hvilke revisjonshandlinger man utfører kan være et sensitivt tema for revisorer. Vi valgte derfor å sende ut en anonym spørreundersøkelse og anonymisere hvilke firmaer revisorene tilhører. På denne måten tenkte vi at revisorene ville være mer villige til å svare og gi mer ærlige svar. Vi benyttet spørreundersøkelsesprogrammet «Qualtrics» for å sikre anonymitet.

I følge Saunders et al. (2009) bør spørreundersøkelsen pilottestes for å forbedre den slik at respondentene ikke skal ha noen problemer med å besvare spørsmålene og for at det ikke skal oppstå problemer med registrering av data. I tillegg kan en pilottest gjøre oss i stand til å utføre en vurdering av spørsmålenes validitet og reliabiliteten til dataene som blir samlet inn (Saunders et al., 2009). Vi valgte å sende pilotundersøkelsen ut til seks revisorer, fordelt på de to firmaene og med ulike stillingsnivå. Etter tilbakemeldinger fra disse, endret vi noe på formuleringene på spørsmålene og tok hensyn til deres forbedringsforslag. Siden det bare var mindre justeringer som skulle til, valgte vi å inkludere svarene fra pilottesten i resultatene.

Undersøkelsen ble gjennomført ved at vi kontaktet en kontaktperson i hvert firma for å få tillatelse til å sende ut spørreundersøkelsen. Vi sendte deretter ut spørreundersøkelsen på e-post til felles e-postlister i selskapene. Vi nådde ut til totalt 617 revisorer. Dette inkluderte også revisorer som var i permisjon eller hadde annet fravær i perioden, det reelle tallet er derfor noe lavere.

Etter to uker hadde vi fått inn litt over 50 svar. Vi hadde en teori om at en del av de som hadde tenkt å ta spørreundersøkelsen nå hadde glemt det, ettersom e-posten kommer lenger og lenger ned i innboksen. Vi sendte derfor ut en e-post med påminnelse om spørreundersøkelsen, der vi samtidig takket for de svarene vi hadde fått inn.

Det var totalt 87 respondenter som fullførte spørreundersøkelsen. Dette gir en svarprosent på 14 %. I følge Johannessen et al. (2010) er en svarprosent på 30-40 prosent normalt. Jacobsen (2005, s. 262) referer til Sheenan & Hoy som hevder at hovedproblemet med e-post-baserte spørreundersøkelser er en lav svarprosent, som enkelte ganger kan være så lav som 10 %. At vi har oppnådd en lav svarprosent er dermed ikke overraskende ettersom vi har sendt ut spørreundersøkelsen via e-post. Vi anser likevel dette for å være en tilfredsstillende svarprosent med tanke på at revisorene er inne i den mest hektiske perioden av året. Vi sendte ut spørreundersøkelsen til en stor del av populasjonen vår, noe som gjorde at vi totalt sett fikk inn svar fra omtrent 9 % av populasjonen.

Vi fikk bare ett direkte avslag, der personen beklaget at hun ikke kunne prioritere spørreundersøkelsen i den hektiske perioden. I og med at vi la vekt på at undersøkelsen var frivillig, var det antagelig mange som ikke prioriterte å svare på den i en hektisk hverdag.

6.3 Analysemetode

Gjennom spørreundersøkelsen har vi hentet inn kvantitativt datamateriale om hvilke analytiske handlinger, test av hovedboksposteringer og forespørsler som revisor benytter på kunder i ulike kategorier, hva revisor mener om effektiviteten til disse handlingene når det gjelder oppdagelse av misligheter, hvilke revisjonshandlinger som har blitt brukt ved oppdagelse av misligheter, samt hvilke faktorer som påvirker valg av handlinger. Vi har også innhentet kvalitativt materiale om respondentenes vurderinger rundt revisjonshandlinger og erfaringer med misligheter.

6.3.1 Kvantitativ metode

Vi analyserte dataene samlet inn gjennom spørreundersøkelsen ved å benytte programmet IBM SPSS Statistics 23 (SPSS).

For å undersøke sammenhengen mellom to variabler kan man utføre en bivariat analyse. Hensikten med analysen er å sammenligne hvordan enheter som har en bestemt verdi på en variabel fordeler seg på en annen variabel (Johannessen et al. 2010). I vår analyse har vi i

hovedsak benyttet oss av krysstabeller med frekvensfordeling og sammenligning av gjennomsnitt som grunnlag for bivariat analyse.

I tillegg ønsket vi å teste om forskjeller mellom ulike grupper var signifikante. «Signifikanstesting begynner med at vi formulerer en hypotese, kalt nullhypotese, om at det ikke er noen forskjeller mellom populasjonene, og en alternativ hypotese om at det er en forskjell» (Johannessen et al., 2010, s. 340). For å kunne si om forskjeller mellom utvalg kan generaliseres til forskjeller mellom populasjoner, må vi bestemme et signifikansnivå. Signifikansnivået angir hvor stor sannsynlighet man aksepterer for å trekke feil slutning når nullhypotesen er korrekt. Det er vanlig med et signifikansnivå på 5 % i samfunnsforskning (Johannessen et al., 2010).

Ved hypotesetesting kan vi benytte oss av parametriske eller ikke-parametriske tester. Parametriske tester er mer pålitelige, men har strengere krav. Det er en forutsetning både for parametriske og ikke-parametriske tester at utvalget er tilfeldig og dataene vi måler er uavhengige fra hverandre (Pallant, 2016). Respondentene er tilfeldig utvalg av revisorer i to av de store revisjonsfirmaene som er uavhengige av hverandre. Disse forutsetningene er derfor oppfylt.

For parametriske tester er det også en forutsetning at den avhengige variabelen er målt i intervall eller forholdstallsnivå, altså at man bruker en kontinuerlig skala i stedet for adskilte kategorier (Pallant, 2016). Siden vi i hovedsak har benyttet ja/nei-spørsmål og Likert-skala, kan vi i utgangspunktet ikke bruke parametriske tester. Likevel har De Winter og Dodou (2010) testet en fem-punkts Likert-skala på en parametrisk test og en ikke-parametrisk test, og fant at det er relativt lik effekt ved bruk av de to testene.

Videre er det for parametriske tester en forutsetning at populasjonen er normalfordelt, men dette er ofte en forutsetning som brytes. Ved store nok utvalg (over 30), vil ikke et brudd på denne forutsetningen forårsake store problemer. Den siste forutsetningen er at gruppene har lik varians. For å teste dette foretar SPSS Levene's test som del av t-test og ANOVA-analysen. Forutsetningen er brutt dersom verdien er lavere enn signifikansnivået. Ved t-test tar SPSS hensyn til dette ved å generere en alternativ verdi, som kan benyttes dersom forutsetningen er brutt (Pallant, 2016, s. 209).

På bakgrunn av dette har vi hovedsakelig benyttet oss av t-test og ANOVA på spørsmål med Likert-skala, med supplerings av de ikke-parametriske testene Mann-Whitney U og Kruskal Wallis, for å undersøke om det er signifikante forskjeller mellom gruppene.

På spørsmålene med ja/nei-svar har vi benyttet ikke-parametriske tester. Disse testene egner seg godt for data som er målt nominalt eller ordinalt, og er også nyttige ved små utvalg (Pallant, 2016). Vi har benyttet kji-kvadrattest, som er basert på krysstabeller. Denne brukes for å undersøke hvorvidt to eller flere kategoriske variabler er relatert til hverandre. Der hvor hver variabel bare har to kategorier har vi benyttet Continuity Correction-verdien i stedet for Pearson Chi-Square (Pallant, 2016). Der hvor utvalget ikke oppfyller forutsetningen om minimum forventet cellefrekvens har vi benyttet Fisher eksakt test (Aarnes, 2011).

For å undersøke hvor mye av variasjonen i en avhengig variabel som kan forklares av ulike uavhengige variabler har vi benyttet en multivariat regresjonsanalyse. Analysen forutsetter en viss utvalgsstørrelse. Tabachnick og Fidell (2013) har utarbeidet en formel for å kalkulere nødvendig utvalgsstørrelse basert på antall uavhengige variabler i testen: $N > 50 + 8m$ (der m = antall uavhengige variabler) (siteret av Pallant, 2016). Vi utfører analysen med de uavhengige variablene stillingsnivå, firma og mislighetserfaring. Utvalgsstørrelsen vår på 87 oppfyller derfor forutsetningen for utvalgsstørrelse.

Denne analysen har også forutsetninger knyttet til ekstremverdier, normalitet, lineæritet, multikollinearitet og homogenitet. For multikollinearitet utarbeider SPSS korrelasjonstabell mellom de uavhengige variablene, samt en Tolerance- og VIF-verdi. SPSS generer to diagram og en Cooks-verdi som viser normalitet, lineæritet, ekstremverdier og homogenitet.

Vi har benyttet oss av et signifikansnivå på 5 %, noe som vil si at en p-verdi mindre enn 0,05 vil være en signifikant forskjell.

6.3.2 Kvalitativ metode

Gjennom de kvalitative spørsmålene i undersøkelsen ba vi respondentene utdype hvilke andre analytiske handlinger og test av hovedboksposteringer de hadde gjort, hvorfor de valgte å forespørre de aktuelle personene om misligheter, samt hvordan revisjonshandlingene som

førte til oppdagelse av misligheter ble utført. For å analysere det kvalitative datamaterialet gikk vi gjennom hvert enkelt svar fra alle respondentene.

Formålet var at vi ønsket å få mer innsikt i respondentenes vurderinger og erfaringer med misligheter, og om det var noen svar og vurderinger som ble nevnt flere ganger. Siden kvalitative data ikke kan generaliseres, kan vi ikke benytte svarene her til å si noe om hele populasjonen. Likevel gir det oss en større innsikt i hvordan revisor tenker og vurderer, og hvordan misligheter har blitt oppdaget.

6.4 Presentasjon av funn

I dette delkapitlet vil vi analysere og presentere resultatene fra spørreundersøkelsen. Først vil vi undersøke om resultatene våre er valide og representative. Deretter vil vi presentere hvilke revisjonshandlinger respondentene har benyttet og om revisor har benyttet ekstern informasjon som grunnlag for forventning ved analytiske handlinger. Vi vil så undersøke om manglede dataverktøy eller informasjon kan forklare hvorfor revisor ikke benytter enkelte handlinger. Deretter undersøker vi hvilke revisjonshandlinger revisor mener er mest effektive til å oppdage misligheter. Til slutt vil vi presentere hvilke erfaringer respondentene har med misligheter og hvordan disse ble avdekket.

6.4.1 Ekstern validitet og representativitet

I følge Jacobsen (2005) betyr ekstern gyldighet i hvilken grad vi kan generalisere funnene i undersøkelsen til å gjelde også for en større gruppe eller større tidsrom enn den vi har undersøkt. Ekstern gyldighet er en faktor som bidrar til å si noe om undersøkelsens totale gyldighet. For å undersøke den eksterne gyldigheten og om våre resultater kan generaliseres, må vi undersøke hvorvidt våre respondenter er representative for populasjonen.

Spørreundersøkelsen vår ble sendt ut til revisorer med mer enn 2 års erfaring i to av de store revisjonsselskapene i Norge. Oppgaven vår inkluderer kun de 87 som fullførte hele spørreundersøkelsen. I tabell 1 er en oversikt over respondentene fordelt på kontorsted, selskap og stillingsnivå.

Tabell 1 Demografisk fordeling	Antall	Prosent
Kontorsted		
Hovedkontor	20	23,0 %
Regionskontor	67	77,0 %
Totalt	87	100,0 %
Selskap		
Firma 1	34	39,1 %
Firma 2	53	60,9 %
Totalt	87	100,0 %
Stillingsnivå		
Partner/Director	11	12,6 %
Senior Manager/Manager	24	27,6 %
Senior/Senior Associate/Supervisor	52	59,8 %
Totalt	87	100,0 %

Av de som svarte på spørreundersøkelsen svarer 23 % at de arbeider ved hovedkontoret, og 77 % at de jobber ved et regionskontor. Gjennom dette spørsmålet ønsket vi å sikre at respondentene er representative for populasjonen gjennom arbeidssted. Vi stilte ikke mer spesifikke geografiske spørsmål ettersom dette i kombinasjon med stillingsnivå og antall års erfaring kunne ført til at respondentene kunne bli identifisert. I selskapene vi har undersøkt er 30 % ansatt på hovedkontoret og 70 % på regionskontorene. Sammenlignet med våre respondenter konkluderer vi med at utvalget er nokså representativt.

Når det gjelder hvilket selskap respondentene er ansatt i er 39 % fra Firma 1 og 61 % fra Firma 2. Faktiske tall på ansatte er at 59 % arbeider hos Firma 1 og 41 % hos Firma 2. Her ser vi noe skjevhet i respondentene sammenlignet med populasjonen. Noe av forklaringen kan være at vi sendte ut spørreundersøkelsen til 215 ansatte i Firma 1 og 402 ansatte i Firma 2. Sett i forhold til fordelingen i totalpopulasjonen kan dette tilsi at utvalget består av litt for få respondenter fra Firma 1. Totalt sett har vi fått inn svar fra 9 % av vår populasjon. På grunn av at vi har fått svar fra en så stor del av totalpopulasjonen anser vi derfor likevel utvalget som nokså representativt.

Av respondentene svarte 13 % at de har stillingsnivå Partner/Director, 28 % er Senior Manager/Manager og 59 % er Senior/Senior Associate/Supervisor. Vi har valgt å dele stillingskategoriene inn i tre grupper på grunn av at hvert enkelt stillingsnivå sammenlignet

med antall år erfaring og geografi kunne ført til at respondentene kunne blitt identifisert. Faktisk ansatte på stillingsnivå Partner/Director er 24 %, på Senior Manager/Manager er det 32 % og Senior/Senior Associate/Supervisor er 44 %. Vi ser at det er flest respondenter på lavere stillingsnivå, noe som samsvarer med faktisk fordeling. Likevel er andelen respondenter på lavere stillingsnivå noe høyere enn den faktiske populasjonen. Noe av dette skyldes trolig større arbeidsbelastning på denne tiden av året hos de på høyere stillingsnivå. På grunn av dette anser vi utvalget som nokså representativt når det gjelder stillingsnivå.

På spørsmålet som omhandlet respondentenes antall års erfaring innen revisjon varierer svarene mellom 2 og 35 år. Gjennomsnittlig erfaring er på 9,6 år. Medianen er 6 år. Den verdien som forekommer oftest blant respondentene er 3 års erfaring, noe 13 respondenter svarer at de har. Vi ser dermed at ekstremverdier som 35 års erfaring bidrar til å trekke gjennomsnittlig antall års erfaring noe opp. Totalt sett tyder dette på et bredt spekter av revisjonserfaring blant respondentene.

Vi har relativt mange respondenter sett opp mot populasjonen, fordelt på flere stillingsnivå og mellom de to firmaene, noe som tilsier at utvalget er nokså representativt for populasjonen. Spørreundersøkelsen er bare sendt ut til revisorer i to av de store revisjonsselskapene i Norge. Resultatene kan derfor ikke nødvendigvis generaliseres til å gjelde revisorer i andre selskaper.

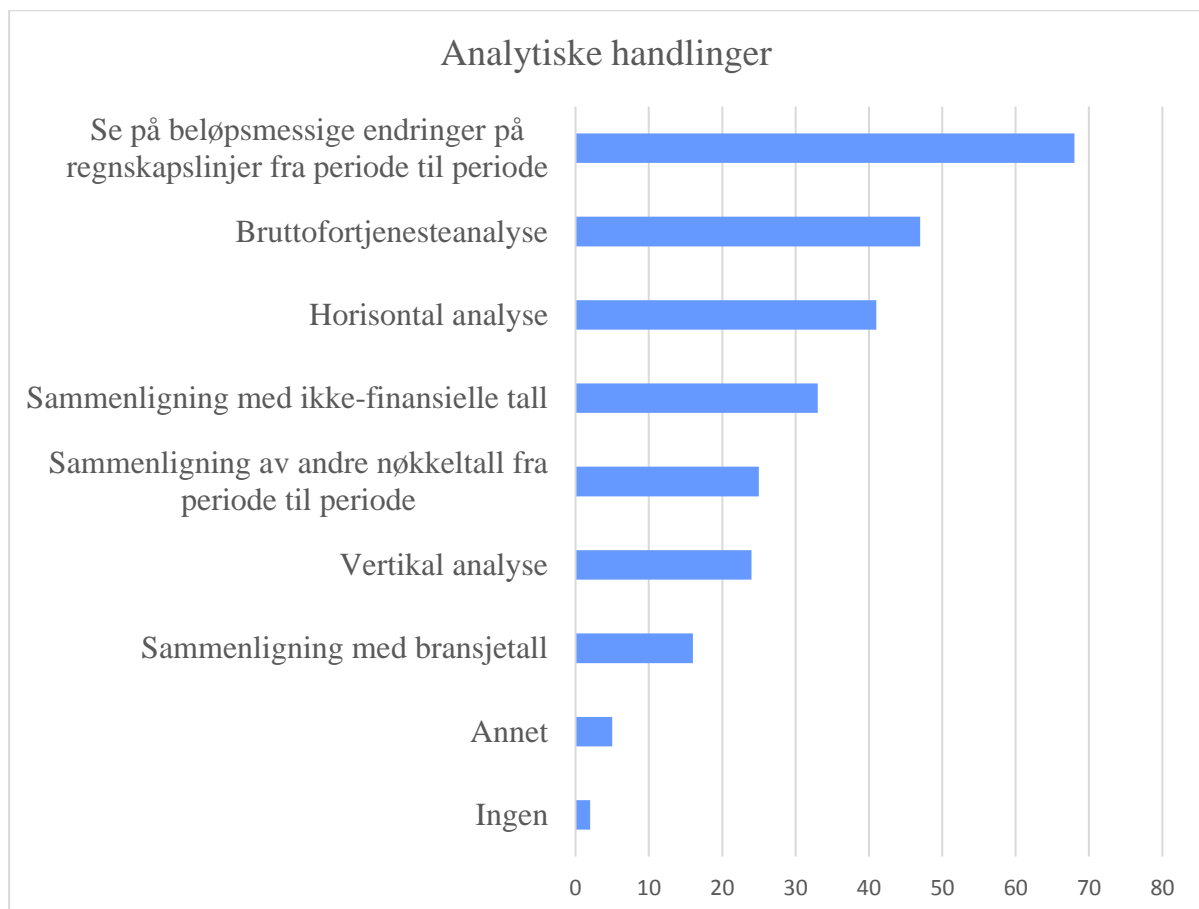
6.4.2 Hvilke revisjonshandlinger benytter revisor?

For å svare på problemstillingens første del om hvilke revisjonshandlinger revisor benytter, har vi stilt spørsmål om hvilke handlinger revisorene har benyttet på sist normale revisjonsoppdrag. Respondentene i undersøkelsen har svart på hvilke handlinger de benytter ut i fra en spesifikk revisjon de har utført. Vi ønsker derfor å se om det er sammenhenger mellom hvilke handlinger revisor velger ut i fra hvor stor kunden er målt i driftsinntekter. For å undersøke dette har vi blant annet basert oss på krysstabeller og kjiqvadrattest utført i SPSS. For å få store nok grupper til å utføre testen, har vi ved vår kjiqvadrattest bare valgt å skille mellom små/middels selskaper og store selskaper. Kategorien små/middels selskaper omfatter kunder med driftsinntekter mellom kr 5 000 000 og kr 69 999 999, og kategorien store selskaper omfatter alle kunder med driftsinntekter over kr 70 000 000. Kategorien store kunder omfatter både ikke børsnoterte og børsnoterte kunder.

Vi ser ikke på forskjeller mellom respondentenes svar ut i fra deres stillingsnivå, hvor de er ansatt eller om de har erfaring med misligheter. Dette på grunn av at svarene de har avgitt er såpass kundespesifikk at vi vanskelig kan kontrollere for alle forhold knyttet til kunden. Vi begrenser oppgaven til å omhandle synlige trender i hvilke handlinger som benyttes, og å se på om det er sammenheng mellom valg av handling og kundespesifikke forhold som nevnt over.

Hvilke analyser benyttes mest?

Det stilles krav til revisor om å utføre analytiske handlinger på alle revisjonsoppdrag (ISA 315 pkt. 6 og ISA 520 pkt. 6). Videre skal revisor vurdere hvorvidt uvanlige eller uventede sammenhenger som er blitt identifisert under gjennomføringen av analytiske handlinger tyder på at det foreligger vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter (ISA 240 pkt. 22). Vi ønsket derfor å se på hvilke analytiske handlinger respondentene har benyttet på sist normale revisjonsoppdrag, uavhengig av når i revisjonsprosessen de analytiske handlingene ble utført.



Grafen over viser at flest respondenter har benyttet analysen som innebærer å se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode. Hele 67 av 87 har benyttet denne formen for analyse. I følge Albrecht et al. (2015) er å se på beløpsmessige endringer i regnskapslinjene den minst effektive metoden når det gjelder å oppdage analytiske mislighetssymptomer. Noe av årsaken til at mange benytter denne typen analyse kan være at den er enkel å utføre, at den ofte benyttes i kombinasjon med andre typer analyser og at den blir brukt som innledende og/eller avsluttende handling.

Videre ser vi at bruttofortjenesteanalyse i stor grad benyttes. Av våre respondenter svarer 47 av 87 at de har benyttet bruttofortjenesteanalyse på sist utførte revisjon av normal klient. Å se på endringer i inntektsrelaterte nøkkeltall er en effektiv metode for å kunne oppdage analytiske mislighetssymptomer (Albrecht et al. 2015). Videre svarer 25 av 87 at de har utført sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode. Horisontal analyse er benyttet i 41 av de 87 tilfellene vi har undersøkt. I følge Albrecht et al. (2015) er horisontal analyse en mer effektiv metode for å avdekke analytiske mislighetssymptomer enn å se på rene beløpsmessige endringer fra periode til periode. I tilfellene vi har undersøkt er analyse basert på sammenligning med ikke-finansielle tall benyttet i 33 av tilfellene. Denne metoden er ifølge Albrecht et al. (2015) en utmerket måte å oppdage misligheter på.

Vertikal analyse og sammenligning med bransjetall er minst brukt blant revisorene vi har undersøkt, og er utført av bare 24 og 16 av våre respondenter. I kategorien «annet» ligger blant annet analyser basert på budsjett og analyse av transaksjonsflyten i hovedboken. Se vedlegg 2 for frekvenstabeller.

Analysemetoder fordelt på kundestørrelse

Analytiske handlinger	Kundens driftsinntekter				Continuity Correction*
	5 000 000 kr - 69 999 999 kr		Over 70 000 000 kr		
	Antall	%	Antall	%	
Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	25	73,5 %	43	81,1 %	0,568
Bruttofortjenesteanalyse	25	73,5 %	22	41,5 %	0,007
Horisontal analyse	11	32,4 %	30	56,6 %	0,046
Sammenligning med ikke-finansielle tall	9	26,5 %	24	45,3 %	0,124
Sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode	7	20,6 %	18	34,0 %	0,270
Vertikal analyse	9	26,5 %	15	28,3 %	1,000
Sammenligning med bransjetall	6	17,6 %	10	18,9 %	1,000

* Bare beregnet for 2x2-tabell

Continuity Correction < 0,05 → signifikant forskjell

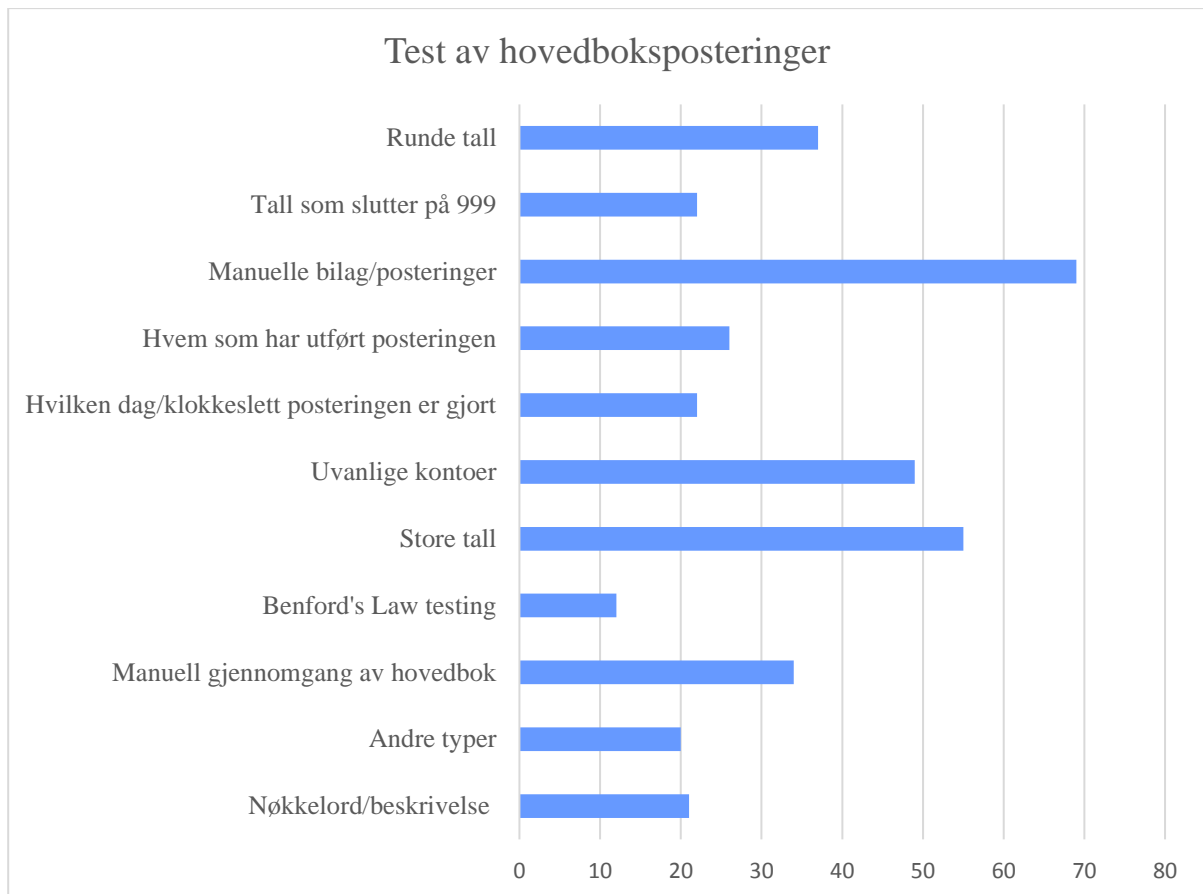
I tabell 2 ser vi en oversikt over hvilke analytiske handlinger som er benyttet fordelt på kundens driftsinntekter. Ut i tabellen ser vi at det er størst forskjeller mellom gruppene ved bruk av bruttofortjenesteanalyse. Det kan se ut til at denne typen analyse benyttes i større grad for små/middels kunder sammenlignet med store kunder. Noe av årsaken til dette kan være at bruttofortjenesteanalyse er en bransjespesifikk analyse som for mange typer kunder ikke vil egne seg. Generelt sett kan det ut i fra krysstabellen se ut til at det blir brukt mer analytiske handlinger under revisjonen av større kunder, sammenlignet med revisjon av små og middels kunder. For analysetypene vertikal analyse og sammenligning med bransjetall ser disse ut til å bli brukt i tilnærmet like stor grad for kunder i alle størrelser.

En forutsetning for kjikvadrattesten vi har utført er at forventet minimum cellefrekvens på hver gruppe er 5. Denne forutsetningen er oppfylt for alle gruppene. Resultatet av kjikvadrattesten er vist i tabellen over. Her ser vi at det er signifikant forskjell mellom gruppene for bruttofortjenesteanalyse (CC = 0,007) og horisontal analyse (CC = 0,046). Dette betyr at bruttofortjenesteanalyse brukes i større grad i revisjon av mindre kunder, og horisontal analyse i større grad ved revisjon av større kunder.

Hvilke typer test av hovedboksposteringer benyttes mest?

I følge Albrecht et al. (2015, s. 419) bør man analysere posteringer på bakgrunn av om de er uvanlige sett opp mot de 5 w'ene: «(1) *who* posted the entry, (2) *what* the entry was for, (3) *when* the entry was posted, (4) *where* the entry was posted in the accounting system, and (5) *why* the entry was posted». Vår forventning er derfor at revisor tar utvalg basert på alle disse kriteriene.

Vi ba respondentene svare på hvilke handlinger de brukte ved test av hovedboksposteringer på siste revisjonsoppdrag, og om disse handlingene er utført på posteringer ved slutten av året eller på posteringer gjennom hele året. Respondentene fikk på forhånd et spørsmål om de hadde kunnskap om hvordan test av hovedboksposteringer ble utført på kunden. De som svarte nei på dette spørsmålet er ikke inkludert i resultatene i dette delkapitlet, ettersom de ikke fikk mulighet til å svare på spørsmålene om hvilke hovedboksposteringer som ble benyttet. Totalt antall respondenter i denne delen er 80.



Grafen over viser total oversikt over hvilke handlinger som er benyttet, uavhengig av periode. Vi ser at 69 av respondentene har testet manuelle bilag/posteringer. Deretter er store tall og uvanlige kontoer mye brukt som testmetoder. Færrest respondenter svarer at de har benyttet Benford's Law testing.

Revisor er pliktig til å velge posteringer og justeringer foretatt på slutten av regnskapsperioden, og samtidig vurdere behovet for å teste posteringer og justeringer utført gjennom hele perioden (ISA 240 pkt. 32). Resultatene våre viser at flest tester blir utført på posteringer gjennom hele året. Her oppgir respondentene til sammen at det er utført 242 tester på posteringer gjennom hele året, og 125 tester på posteringer kun på slutten av året. Dette er også trenden for alle testmetodene med unntak av manuell gjennomgang. For manuell gjennomgang av hovedbok ser vi at 20 respondenter svarer de har utført dette kun på posteringer på slutten av året, mot 14 som har utført det på posteringer gjennom hele året. Se vedlegg 2 for frekvenstabeller.

Test av hovedboksposteringer fordelt på kundestørrelse

Hovedboksposteringer	Kundens driftsinntekt				Continuity Correction*	Fisher eksakt test
	5 000 000 kr - 69 999 999 kr		Over 70 000 000 kr			
	Antall	%	Antall	%		
Runde tall	14	45,2 %	23	48,9 %	0,924	
Tall som slutter på 999	7	22,6 %	15	32,6 %	0,485	
Manuelle bilag	26	83,9 %	44	89,8 %		0,498
Hvem som har utført posteringen	4	12,9 %	22	45,8 %	0,005	
Hvilken dag/klokkeslett	6	19,4 %	16	33,3 %	0,273	
Uvanlig kontoer	19	63,3 %	30	62,5 %	1,000	
Store tall	21	67,7 %	34	72,3 %	0,855	
Nøkkelord/beskrivelse	8	26,7 %	13	28,9 %	1,000	
Benford's Law	1	3,2 %	11	22,9 %		0,023
Manuell gjennomgang	18	58,1 %	17	36,2 %	0,095	
Andre typer	5	17,2 %	15	33,3 %	0,210	

* Bare beregnet for 2x2-tabell

Continuity Correction < 0,05 → signifikant forskjell

Tabell 3 viser typer test av hovedboksposteringer benyttet på små/middels og store kunder. Vi ser ut i fra tabellen at det generelt blir utført flere tester av hovedboksposteringer på større kunder. Unntaket her er ved manuell gjennomgang som i større grad blir brukt på mindre kunder, noe som samsvarer med vår forventning ettersom mindre kunder ofte har hovedbok av mindre omfang. Vi ser ut i fra tabellen over at de største forskjellene er mellom gruppene på metodene hvem som har utført posteringen, manuell gjennomgang og Benford's Law.

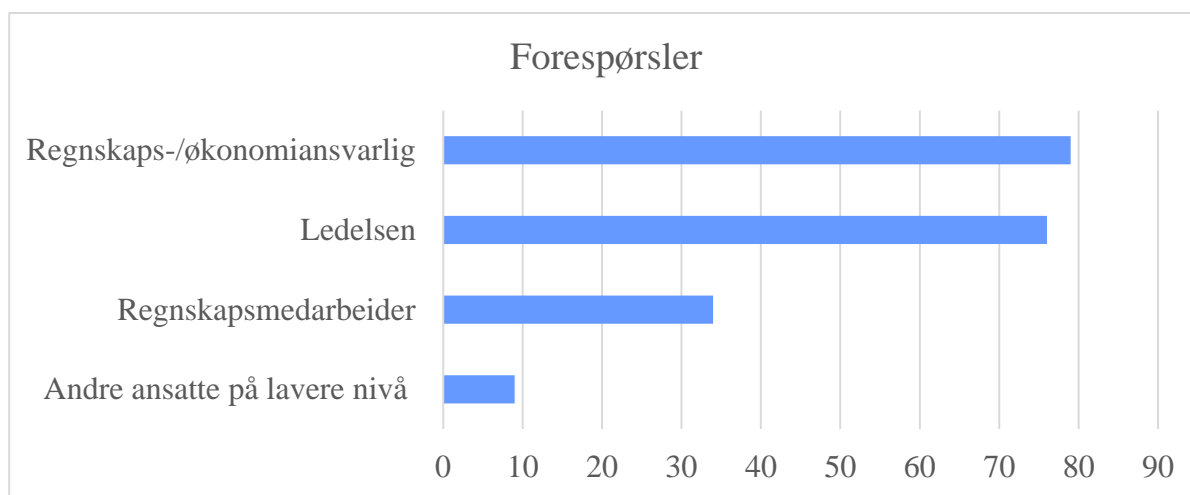
Resultatene fra kjiqvadrattesten vises i tabellen over. Forutsetningen om minimum forventet cellefrekvens er brutt for manuelle bilag og Benford's Law. For disse handlingene benytter vi derfor Fisher eksakt test. Testene viser at det er signifikant forskjell mellom gruppene for handlingene hvem som har utført posteringen (CC = 0,005) og Benford's Law (FE = 0,023). Begge disse handlingene benyttes altså i større grad ved revisjon av store kunder.

Hvilke typer forespørsler benyttes mest?

I følge Albrecht et al. (2015) er forespørsler til både ledelsen og ansatte på lavere nivå effektivt for å kunne avdekke misligheter. Kravet til å rette forespørsler angående misligheter i selskapet følger av ISA 240. Her fremgår det at revisor skal rette forespørsler til ledelsen og andre personer i enheten etter behov om de har kjennskap til faktiske, mistenkte eller påståtte misligheter som påvirker enheten (ISA 240 pkt. 18). Ledelsen er i en unik posisjon til å begå misligheter, ettersom de har muligheter til å foreta overstyring av kontroller. Risikoen for ledelsens overstyring vil kunne variere fra selskap til selskap, men risikoen vil alltid være til

stede i alle selskaper (ISA 240 pkt. 31). Vi forventer derfor at alle våre respondenter har rettet forespørsler til ledelsen.

Forespørsler til ledelsen kan gi nyttig informasjon om risikoen for ansattmisligheter i selskapet. Det er likevel lite sannsynlig at forespørsel til ledelsen gir nyttig informasjon om risikoen for ledelsesmisligheter i selskapet. Dersom revisor retter forespørsler til andre ansatte i selskapet kan dette gi revisor informasjon som ellers ikke ville blitt formidlet (ISA 240 pkt. A15).



Grafen over viser antall respondenter som har rettet forespørsler til de ulike gruppene. Vi ser at 88 % av respondentene har rettet forespørsler til ledelsen. Størst andel av respondentene har rettet forespørsel til regnskaps-/økonomiansvarlig (98 %). Omtrent 49 % har rettet spørsmål til regnskapsmedarbeidere og 14 % har rettet forespørsler til andre ansatte på lavere nivå. I disse tallene har vi ikke inkludert respondenter som har benyttet svaralternativet «ikke aktuelt». Se vedlegg 2 for relevante frekvenstabeller.

Av de respondentene som ikke har rettet forespørsel til ledelsen har flere av disse begrunnet valget i et åpent spørsmål. Gjennomgående hos disse respondentene er at de har rettet forespørsel til regnskaps-/økonomiansvarlig. Begrunnelsen som går igjen hos respondentene er at ledelsen har liten befatning med regnskapet, og at det er regnskapsansvarlig som har best kjennskap til regnskapet og eventuelle misligheter.

Det er interessant at ikke alle har rettet forespørslers til ledelsen, ettersom det avviker fra vår forventning om at alle gjør det, samtidig som det er et krav i ISA 240. Dette kan føre til at revisor går glipp av viktig informasjon angående risikoen for ansattmisligheter. Videre kan det være tilfellet at regnskaps-/økonomiansvarlig har like mye informasjon om dette temaet som ledelsen. At ansatte på lavere nivå, både regnskapsmedarbeidere og andre ansatte, i mindre grad blir forespurt om risikoen for misligheter kan føre til at revisor går glipp av viktig informasjon om ledelsesmisligheter i selskapet.

Forespørslers fordelt på kundestørrelse

Forespørslers	Kundens driftsinntekter				Continuity Correction*	Fisher eksakt test
	5 000 000 kr - 69 999 999 kr		Over 70 000 000 kr			
	Antall	%	Antall	%		
Ledelsen	29	85,3 %	47	90,4 %		0,507
Regnskaps-/økonomiansvarlig	29	96,7 %	50	98,0 %		1,000
Regnskapsmedarbeider	11	55,0 %	23	46,0 %	0,677	
Andre ansatte på lavere nivå	3	15,8 %	6	13,3 %		1,000

* Bare beregnet for 2x2-tabell

Continuity Correction < 0,05 → signifikant forskjell

I dette avsnittet ser vi på hvilke typer forespørslers respondentene har benyttet fordelt på små/middels og store kunder. Vi har sett bort fra de som har svart «ikke aktuelt» på de ulike alternativene. Ut i fra tabell 4 ser at det er relativt liten forskjell i hvor stor grad respondentene har rettet forespørslers til ulike personer. Vi ser likevel at det i noe større grad rettes forespørslers til ledelsen og regnskaps-/økonomiansvarlig ved revisjon av store kunder enn for små/middels kunder.

Resultatene fra kjiqvadrattesten vises i tabellen over. Forutsetningen om minimum forventet cellefrekvens er brutt for ledelsen, regnskaps-/økonomiansvarlig og andre ansatte på lavere nivå. For disse forespørslene benytter vi derfor Fisher eksakt test. Testene viser at det er ingen signifikante forskjeller mellom gruppene.

6.4.3 Bruker revisor ekstern informasjon som grunnlag for forventning ved analytiske handlinger?

I følge Eilifsen et al. (2014) påvirkes påliteligheten av analytiske handlinger av underliggende datas pålitelighet. Påliteligheten av data øker dersom informasjonskilden er uavhengig av kunden og dersom forventningen til analysen er utviklet fra flere ulike kilder.

Tidligere forskning viser at revisor i for stor grad ikke utvikler selvstendige forventninger til analyser (Trompeter og Wright (2010), sitert av Trompeter et al., 2013). Dette underbygges også av Finanstilsynets tematilsyn for 2012 hvor det fremgår at revisor ved utførelse av analytiske handlinger ofte ikke har definert forventning, forholdstall og grenser for avvik i tilstrekkelig grad. Ved blant annet utførelse av bruttofortjenesteanalyse ble det ofte ikke vurdert hva som var normal bruttofortjeneste. I tilfeller hvor revisor innhenter forklaring fra ledelsen på avvik ble disse ofte lagt til grunn uten at det ble innhentet underbyggende revisjonsbevis (Asklund, 2013). For å belyse dette temaet har vi undersøkt i hvor stor grad våre respondenter har satt forventning til utførte analytiske handlinger på sist utførte normalrevisjon basert på annen informasjon enn den som er mottatt direkte fra kunden.

Tabell 5 Bruk av ekstern informasjon ved analytiske handlinger						
Analytiske handlinger	Ja		Nei		Vet ikke	
Se på beløpmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	22	32,4 %	45	66,2 %	1	1,5 %
Bruttofortjenesteanalyse	20	42,6 %	26	55,3 %	1	2,1 %
Horisontal analyse	13	32,5 %	27	67,5 %	0	0,0 %
Sammenligning med ikke-finansielle	16	51,6 %	14	45,2 %	1	3,2 %
Sammenligning av andre nøkkeltall	8	32,0 %	16	64,0 %	1	4,0 %
Vertikal analyse	7	29,2 %	17	70,8 %	0	0,0 %
Sammenligning med bransjetall	13	81,3 %	3	18,8 %	0	0,0 %
Annet	3	42,9 %	3	42,9 %	1	14,3 %

Vi ser ut i fra tabell 5 at for alle analysetypene, med unntak av sammenligning med ikke-finansielle tall og bransjetall, er det en overvekt av at respondentene kun baserer sin forventning på informasjon de mottar fra kunden.

Respondentene fikk muligheten til å utdype hvilke vurderinger som var lagt til grunn i et åpent spørsmål. Begrunnelsen som gikk igjen hos flest respondenter på hvorfor det var innhentet ekstern informasjon var at det var nødvendig for å sette en uavhengig forventning til analysen. Årsakene til hvorfor det ikke var innhentet ekstern informasjon som var beskrevet av flest respondenter var at det ikke var ansett som nødvendig da analysen ikke var utført som substanshandling. Noen begrunner det også med at de hadde lite tilgjengelig informasjon og/eller at det ville vært tidkrevende å innhente.

Oppsummert ser det ut til at respondentene i størst grad baserer seg på informasjon mottatt fra kunden når det settes forventninger. Videre ser det ut til at årsaker til dette kan være at de har for lite tilgjengelig informasjon eller at informasjon vil være for tidkrevende å innhente til at å sette en uavhengig forventning. Resultatet av at revisor i mindre grad baserer sine forventninger på ekstern informasjon er at analysene kan bli mindre pålitelige.

6.4.4 Kan manglende dataverktøy eller informasjon forklare hvorfor revisor ikke benytter enkelte metoder?

Manglende dataverktøy som faktor

For å undersøke om manglende bruk av dataverktøy er en faktor som påvirker hvilke analysemetoder og test av hovedboksposteringer revisor benytter har vi stilt spørsmålet «hadde dere brukt følgende handlinger på denne kunden dersom dere hadde hatt dataverktøy eller mal som gjorde jobben tilnærmet automatisk?». Spørsmålet er bare besvart av de respondentene som svarte at de ikke benyttet den typen metode i tidligere spørsmål. For de som har svart «ja» på dette spørsmålet klarer vi ikke å skille om årsaken til at metoden ikke er benyttet er om det faktisk mangler dataverktøy eller mal, eller om revisoren mangler kjennskap til eller opplæring i effektiv bruk av dataverktøyet.

Analytiske handlinger

Tabell 6 Bruk av handling dersom dataverktøy gjorde det tilnærmet automatisk				
Analytiske handlinger	Ja		Nei	
Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	11	57,9 %	8	42,1 %
Bruttofortjenesteanalyse	17	43,6 %	22	56,4 %
Horisontal analyse	25	54,4 %	21	45,7 %
Sammenligning med ikke-finansielle tall	24	43,6 %	31	56,4 %
Sammenligning av andre nøkkeltall	30	48,4 %	32	51,6 %
Vertikal analyse	28	45,2 %	34	54,8 %
Sammenligning med bransjetall	48	68,6 %	22	31,4 %

Tabell 6 viser en oversikt over hvor stor andel av respondentene som ville brukt de ulike analytiske handlingene dersom de hadde hatt dataverktøy som gjorde jobben tilnærmet automatisk. Vi ser at en relativt stor andel har svart «ja» på at de ville brukt flere eller andre analysemetoder enn de har benyttet. For alle typene analyser er det over 40 % som har svart «ja» på at de ville benyttet metoden.

For analysemetoden sammenligning med bransjetall og andre nøkkeltall ser vi at henholdsvis 48 og 30 av respondentene ville benyttet analysen på kunden dersom det ble gjort tilnærmet automatisk ved hjelp av dataverktøy. Antall respondenter som faktisk benyttet sammenligning med bransjetall og nøkkeltall er henholdsvis 16 og 25. Dette tilsier at dataverktøy er en faktor som i stor grad innvirker på hvorvidt revisor velger å benytte de ulike analysetypene, og at en stor andel ville benyttet andre eller flere av handlingene dersom de hadde hatt mer tilgjengelig og/eller kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy.

Test av hovedboksposteringer

Tabell 7 Bruk av handling dersom dataverktøy gjorde det tilnærmet automatisk				
Test av hovedboksposteringer	Ja		Nei	
Runde tall	16	37,2 %	27	62,8 %
Tall som slutter på 999	25	43,1 %	33	56,9 %
Manuelle bilag/posteringer	5	45,5 %	6	54,6 %
Hvem som har utført posteringen	26	48,2 %	28	51,9 %
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	28	48,3 %	30	51,7 %
Uvanlige kontoer	19	61,3 %	12	38,7 %
Benford's Law testing	23	33,8 %	45	66,2 %
Nøkkelord/beskrivelse	20	33,9 %	39	66,1 %

Vi ser ut i fra tabell 7 at over 33 % av de som ikke har brukt de enkelte utvalgsmetodene ville brukt andre eller flere metoder dersom de hadde hatt dataverktøy som gjorde jobben tilnærmet automatisk. På utvalgsmetodene tall som slutter på 999, hvem som har utført posteringen og hvilken dag/klokkeslett postering er gjort er det 25 respondenter eller mer som har svart «ja». 25 respondenter utgjør 29 % av utvalget. Dette tyder på at en stor del av populasjonen ville utført andre eller flere testmetoder dersom de hadde hatt tilgjengelig dataverktøy eller mer kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy. Tilgang på og kjennskap til bruk av dataverktøy er derfor trolig en faktor ved valg av testmetode for hovedboksposteringer.

Manglende informasjon som faktor

For å finne ut om manglende tilgjengelig informasjon er en faktor som påvirker hvilke analysemetoder og test av hovedboksposteringer revisor benytter har vi stilt spørsmålet «hadde dere brukt følgende handlinger på denne kunden dersom dere hadde hatt all informasjon man trenger for å utføre handlingen?». Spørsmålet er bare besvart av de respondentene som svarte at de ikke benyttet denne typen handling i tidligere spørsmål. I

begrepet «tilgjengelig informasjon» skiller vi ikke på typen informasjon. Begrepet kan derfor omfatte alt fra informasjon fra kunden, marked eller ekstern informasjon.

Analytiske handlinger

Tabell 8 Bruk av handling dersom tilgjengelig informasjon				
Analytiske handlinger	Ja		Nei	
Bruttofortjenesteanalyse	46	65,7 %	24	34,3 %
Sammenligning med ikke-finansielle tall	20	35,7 %	36	64,3 %
Sammenligning av andre nøkkeltall	12	30,8 %	27	69,2 %
Sammenligning med bransjetall	25	40,3 %	37	59,7 %

Tabell 8 viser en oversikt over om respondentene ville benyttet de ulike analytiske handlingene dersom de hadde hatt all tilgjengelig informasjon for å utføre handlingen. For alle analysetypene ser vi at over 30 % ville benyttet metoden dersom de hadde hatt all tilgjengelig informasjon. Vi ser blant annet at 46 respondenter ville benyttet bruttofortjenesteanalyse dersom de hadde hatt all tilgjengelig informasjon.

For de som har svart «nei» på dette spørsmålet betyr ikke det nødvendigvis at de har all nødvendig informasjon for å utføre analysen, men kan også skyldes at man uansett ikke ville benyttet analysen på grunn av forhold rundt kunden og dens virksomhet som gjør analysen uegnet.

Resultatene som helhet tyder likevel på at revisor i stor grad ville benyttet enten andre typer analyser eller flere analyser på kunden dersom de hadde hatt all tilgjengelig informasjon for utførelsen.

Test av hovedboksposteringer

Tabell 9 Bruk av handling dersom tilgjengelig informasjon				
Test av hovedboksposteringer	Ja		Nei	
Manuelle bilag/posteringer	7	63,6 %	4	36,4 %
Hvem som har utført posteringen	25	46,3 %	29	53,7 %
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	23	39,7 %	35	60,3 %
Nøkkelord/beskrivelse	16	27,1 %	43	72,9 %

For alle typene test av hovedboksposteringer ser vi ut i fra tabell 9 at det er over 27,1 % av de som ikke har brukt metoden som ville gjort dette dersom de hadde hatt all tilgjengelig

informasjon til å utføre handlingen. Vi ser at for handlingene hvem som har utført posteringen og hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort, så ville tilnærmet like mange (25 og 23) brukt metoden dersom de hadde hatt all tilgjengelig informasjon, som respondentene som faktisk har brukt metoden (26 og 22). Funnene som helhet tyder på at manglende informasjon er en faktor som påvirker hvilke typer test av hovedboksposteringer revisor i to av de største revisjonsselskapene i Norge velger å benytte.

6.4.5 Hvilke revisjonshandlinger mener revisor er de mest effektive?

I dette delkapitlet vil vi undersøke hvilke revisjonshandlinger revisorene i de to selskapene vurderer som mest effektive for å oppdage misligheter. Vi ba respondentene vurdere hvor effektive de mener ulike metoder for analytiske handlinger, test av hovedboksposteringer og interne forespørsler er på en skala fra 1 til 5. Vi har ingen forventning om at det skal være forskjeller i hvilke handlinger revisor anser som mest effektive ut i fra hvilket selskap de er ansatt i eller hvilke stillingsnivå de har. Vi har derimot en forventning om at revisorer med erfaring med misligheter vil ha forskjellige meninger fra de som ikke har erfaring med misligheter. Gjennom hypotesetesting vil vi derfor undersøke om forventningene våre stemmer, og resultatene vil bli presentert i dette delkapitlet.

Effektivitetsvurdering av analytiske handlinger

Tabell 10					
Analytiske handlinger	Min.	Maks.	Gj.snitt	Std.avvik	
Se på beløpsmessige endringer	1	5	2,99	1,115	
Bruttofortjenesteanalyse	1	5	3,09	1,137	
Horisontal analyse	1	5	2,90	1,142	
Sammenligning med ikke-finansielle tall	1	5	2,89	1,166	
Sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode	1	5	3,15	0,983	
Vertikal analyse	1	5	2,76	1,045	
Sammenligning med bransjetall	1	5	2,91	1,117	

Tabell 10 viser en oversikt over respondentenes vurderinger av hvor effektive de ulike analytiske handlingene er til å oppdage misligheter. Gjennomsnittlig effektivitet på analysene varierer fra 2,76 for vertikal analyse til 3,15 for sammenligning av andre nøkkeltall fra periode

til periode. Dette indikerer små forskjeller mellom handlingene når det gjelder hvor effektive respondentene totalt sett har vurdert dem.

Ettersom vi har benyttet en 5-punkt-skala indikerer verdier nær 3 at revisor mener handlinger er middels effektive. Totalt sett indikerer gjennomsnittsverdiene at revisor mener alternativene er middels effektive for å oppdage misligheter. Vi ser likevel at respondentenes vurdering varierer fra 1 – svært lite effektiv til 5 – svært effektiv for alle handlingene. Standardavviket ligger på rundt 1. Dette indikerer en viss spredning i hvor effektive de ulike respondentene vurderer samme handling.

Vi har undersøkt om det er statistisk signifikant forskjell i total gjennomsnittlig effektivitet mellom de ulike handlingene ved hjelp av ANOVA og ikke-parametrisk test. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. 0,666). Forutsetning om normalitet er ikke oppfylt (Sig. 0,000). Det er ikke signifikante forskjeller i gjennomsnittlig effektivitet for de ulike analytiske handlingene basert på ANOVA (p-verdi 0,267) og ikke-parametrisk test (p-verdi 0,189).

Forskjeller mellom firma?

Analytiske handlinger	Firma	Antall	Gj.snitt	Std. avvik	Varians	Normalitet	P-verdi	
							T-test	Mann Whitney U
Se på beløpsmessige endringer	Firma 1	34	2,76	1,046	0,269	0,000	0,135	0,139
	Firma 2	53	3,13	1,144				
Horisontal analyse	Firma 1	34	2,76	1,182	0,529	0,000	0,391	0,520
	Firma 2	53	2,98	1,118				
Vertikal analyse	Firma 1	34	2,76	1,046	0,850	0,000	0,966	0,721
	Firma 2	53	2,75	1,054				
Sammenligning med bransjetall	Firma 1	34	3,06	1,153	0,875	0,000	0,316	0,209
	Firma 2	53	2,81	1,093				
Sammenligning med ikke-finansielle tall	Firma 1	34	2,94	1,229	0,451	0,000	0,721	0,555
	Firma 2	53	2,85	1,133				
Bruttofortjeneste-analyse	Firma 1	34	3,03	1,058	0,084	0,000	0,684	0,413
	Firma 2	53	3,13	1,194				
Sammenligning av andre nøkkeltall	Firma 1	34	3,12	1,038	0,739	0,000	0,811	0,978
	Firma 2	53	3,17	0,955				

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

I dette avsnittet ser vi på forskjellene i hvor effektive respondentene vurderer de analytiske handlingene ut i fra hvilket firma de tilhører. Vi ser ut i fra tabell 11 at det er størst forskjell mellom firmaene på metodene se på beløpsmessige endringer, horisontal analyse og sammenligning med bransjetall. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. > 0,05 for alle variablene). Forutsetning om normalitet er ikke oppfylt (Sig. 0,000). Det er ikke signifikante forskjeller på hvilke handlinger revisorer i de to selskapene anser som mest effektive basert på enveis t-test eller ved bruk av ikke-parametrisk test.

Forskjeller mellom stillingsnivå?

Analytiske handlinger	Stillingsnivå	Antall	Gj.snitt	Std. avvik		Varians	Normalitet	P-verdi ANOVA	P-verdi Kruskal-Wallis
Se på beløpsmessige endringer	Partner/Director	11	2,36	1,027			0,020		
	Manager/S. Manager	24	3,04	0,955	0,601		0,024	0,136	0,130
	Senior/Supervisor	52	3,10	1,176			0,000		
Horisontal analyse	Partner/Director	11	2,18	1,168			0,200		
	Manager/S. Manager	24	2,67	1,049	0,889		0,018	0,017	0,023
	Senior/Supervisor	52	3,15	1,109			0,000		
Vertikal analyse	Partner/Director	11	2,36	1,206			0,044		
	Manager/S. Manager	24	2,67	0,963	0,561		0,006	0,288	0,270
	Senior/Supervisor	52	2,88	1,041			0,000		
Sammenligning med bransjetall	Partner/Director	11	2,55	1,128			0,048		
	Manager/S. Manager	24	3,08	1,176	0,542		0,001	0,421	0,360
	Senior/Supervisor	52	2,90	1,089			0,000		
Sammenligning med ikke-finansielle tall	Partner/Director	11	2,64	1,206			0,200		
	Manager/S. Manager	24	3,13	1,076	0,427		0,011	0,444	0,463
	Senior/Supervisor	52	2,83	1,200			0,000		
Bruttofortjeneste-analyse	Partner/Director	11	2,55	1,293			0,007		
	Manager/S. Manager	24	2,83	1,167	0,523		0,000	0,048	0,049
	Senior/Supervisor	52	3,33	1,043			0,000		
Sammenligning av andre nøkkeltall	Partner/Director	11	3,27	1,272			0,034		
	Manager/S. Manager	24	3,21	0,833	0,262		0,000	0,817	0,694
	Senior/Supervisor	52	3,10	0,995			0,000		

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

Tabell 12 viser en oversikt over hvor effektive respondentene mener de ulike analytiske handlingene er, fordelt på hvilket stillingsnivå respondentene tilhører. Resultatene viser at stillingsnivå Partner/Director vurderer revisjonshandlingene som mindre effektive enn gjennomsnittet for alle analysetypene med unntak av sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. > 0,05 for alle variablene). Forutsetningen om normalitet er ikke oppfylt for andre enn Partner/Director på horisontal

analyse og sammenligning med ikke-finansielle tall. Utfører derfor i tillegg ikke-parametrisk test. Det er signifikante forskjeller mellom stillingsnivå på hvor effektive de vurderer horisontal analyse (p-verdi = 0,017/0,023) og så vidt signifikant forskjell for bruttofortjenesteanalyse (p-verdi = 0,048/0,049). Utfører derfor i tillegg en post hoc-test for å se mellom hvilke stillingsnivå forskjellene ligger.

Tabell 13			Gj.snitt
Post-hoc test	(I)	(J)	differanse (I-J)
Horisontal analyse	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,485
		Senior/Supervisor	-.972*
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,485
		Senior/Supervisor	-0,487
	Senior/Supervisor	Partner/Director	.972*
		Manager/S. Manager	0,487
Bruttofortjenesteanalyse	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,288
		Senior/Supervisor	-0,781
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,288
		Senior/Supervisor	-0,494
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,781
		Manager/S. Manager	0,494

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Post-hoc test i tabell 13 viser at den signifikante forskjellen for horisontal analyse ligger mellom Partner/Director og Senior/Senior Associate/Supervisor. Partner/Director vurderer den horisontale analysen som signifikant mindre effektiv enn Senior/Senior Associate/Supervisor. Vi får ikke utslag på post-hoc testen for bruttofortjenesteanalysen, noe vi antar er på grunn av at p-verdien ligger såpass tett opp mot signifikansnivået. Vi ser likevel ut i fra testen at den største forskjellen er mellom Partner/Director og Senior/Senior Associate/Supervisor. Også her vurderer Partner/Director analysen som mindre effektiv. Se vedlegg 3 for fullstendig post-hoc test. For resterende analysemetoder er det ikke signifikante forskjeller hverken basert på enveis ANOVA eller ved bruk av ikke-parametrisk test.

Forskjeller mellom erfaring med misligheter

Analytiske handlinger	Erfaring med misligheter	Antall	Gj.snitt	Std.			P-verdi	
				avvik	Varians	Normalitet	T-test	Mann Whitney U
Se på beløpsmessige endringer	Ikke erfaring	59	3,08	1,149	0,364	0,000	0,245	0,199
	Erfaring	28	2,79	1,031		0,001		
Horisontal analyse	Ikke erfaring	59	2,93	1,127	0,637	0,000	0,675	0,767
	Erfaring	28	2,82	1,188		0,005		
Vertikal analyse	Ikke erfaring	59	2,76	1,023	0,898	0,000	0,958	0,880
	Erfaring	28	2,75	1,110		0,004		
Sammenligning med bransjetall	Ikke erfaring	59	3,02	1,122	0,721	0,000	0,188	0,118
	Erfaring	28	2,68	1,090		0,000		
Sammenligning med ikke-finansielle tall	Ikke erfaring	59	2,98	1,210	0,274	0,000	0,257	0,170
	Erfaring	28	2,68	1,056		0,000		
Bruttofortjeneste-analyse	Ikke erfaring	59	3,19	1,025	0,020	0,000	0,312	0,491
	Erfaring	28	2,89	1,343		0,001		
Sammenligning av andre nøkkeltall	Ikke erfaring	59	3,07	0,907	0,118	0,000	0,263	0,178
	Erfaring	28	3,32	1,124		0,003		

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

Tabell 14 viser forskjeller i hvordan respondentene vurderer effektiviteten av de analytiske handlingene basert på om de har erfaring med misligheter fra tidligere eller ikke. Det ser ut til at respondentene som ikke har erfaring med misligheter vurderer de fleste analysemetodene som mer effektive enn respondenter som har erfaring med misligheter. Unntaket her er sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode, som blir vurdert mest effektiv av revisorer med mislighetererfaring. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. > 0,05) for alle variablene med unntak av bruttofortjenesteanalyse, se tabell under. Benytter derfor her alternativ p-verdi. Forutsetningen om normalitet er ikke oppfylt. Det er ikke signifikante forskjeller på hva revisorene i vår undersøkelse med og uten mislighetererfaring anser som effektive revisjonshandlinger basert på t-test og ikke-parametrisk test.

Effektivitetsvurdering av test av hovedboksposteringer

Tabell 15				
Test av hovedboksposteringer	Min.	Maks.	Gj.snitt	Std. avvik
Runde tall	1	5	2,69	0,956
Tall som slutter på 999	1	5	2,48	0,951
Manuelle bilag/posteringer	2	5	3,92	0,824
Hvem som har utført posteringen	1	5	3,36	0,976
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	1	5	3,03	1,136
Uvanlige kontoer	1	5	3,69	1,004
Store tall	1	5	2,83	0,967
Nøkkelord/beskrivelse	1	5	2,89	0,993
Manuell gjennomgang av hovedbok	1	5	2,79	1,047
Benford's Law testing	1	5	2,69	1,016

Tabell 15 viser respondentenes gjennomsnittlige vurdering av hvor effektive de ulike metodene for test av hovedboksposteringer er til å oppdage misligheter. Resultatene viser at gjennomsnittlig effektivitet for handlingene varierer mellom 2,48 til 3,92, dette tilsier noe forskjell i hvilke handlinger respondentene vurderer som effektive for å oppdage misligheter, se tabell ovenfor. Handlingen tall som slutter på 999 blir rangert som minst effektiv. Metodene som revisor vurderer som mest effektive er manuelle bilag/posteringer, uvanlige kontoer og hvem som har utført posteringen.

Vi ser at respondentenes vurdering varierer fra 1 – svært lite effektiv til 5 – svært effektiv for alle handlingene med unntak av manuelle bilag/posteringer. Standardavviket ligger på rundt 1. Dette indikerer en viss spredning i hvor effektive de ulike respondentene vurderer samme handling.

Vi har undersøkt om det er statistisk signifikant forskjell i total gjennomsnittlig effektivitet mellom de ulike handlingene ved hjelp av ANOVA og ikke-parametrisk test. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. 0,112). Forutsetning om normalitet er ikke oppfylt (Sig. 0,000). Det er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig effektivitet for de ulike metodene for test av hovedboksposteringer basert på ANOVA (p-verdi 0,000) og ikke-parametrisk test (p-verdi 0,000). Vi ser ut i fra post hoc-testen i tabell 16 at for de tre handlingene som er vurdert som mest effektive foreligger det signifikante forskjeller mot de fleste av de andre typene test av hovedboksposteringer. Dette tilsier at utvalgsmetodene manuelle bilag/posteringer, hvem som

har utført posteringen og uvanlige kontoer er vurdert som mer effektive enn de fleste andre metodene. Se vedlegg 3 for fullstendig post-hoc test for alle handlingene.

Tabell 16		
Post-hoc test		Gj.snitt
(I)	(J)	differanse (I-J)
Manuelle bilag/posteringer	Runde tall	1.230*
	Tall som slutter på 999	1.437*
	Hvem som har utført posteringen	.563*
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er	.885*
	Uvanlige kontoer	0,230
	Store tall	1.092*
	Nøkkelord/beskrivelse	1.034*
	Manuell gjennomgang av hovedbok	1.126*
	Benford's Law	1.229*
Hvem som har utført posteringen	Runde tall	.667*
	Tall som slutter på 999	.874*
	Manuelle bilag/posteringer	-.563*
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er	0,322
	Uvanlige kontoer	-0,333
	Store tall	.529*
	Nøkkelord/beskrivelse	0,471
	Manuell gjennomgang av hovedbok	.563*
	Benford's Law	.665*
Uvanlige kontoer	Runde tall	1.000*
	Tall som slutter på 999	1.207*
	Manuelle bilag/posteringer	-0,230
	Hvem som har utført posteringen	0,333
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er	.655*
	Store tall	.862*
	Nøkkelord/beskrivelse	.805*
	Manuell gjennomgang av hovedbok	.897*
	Benford's Law	.999*

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Forskjeller mellom firma?

Tabell 17							P-verdi	
Test av				Std.			P-verdi	Mann
hovedboksposteringer	Firma	Antall	Gj.snitt	avvik	Varians	Normalitet	T-test	Whitney U
Runde tall	Firma 1	34	2,44	0,860	0,421	0,000	0,052	0,068
	Firma 2	53	2,85	0,988				
Tall som slutter på 999	Firma 1	34	2,32	0,806	0,083	0,000	0,213	0,335
	Firma 2	53	2,58	1,027				
Manuelle bilag/posteringer	Firma 1	34	4,15	0,657	0,049	0,000	0,027	0,058
	Firma 2	53	3,77	0,891				
Hvem som har utført posteringen	Firma 1	34	3,62	0,779	0,038	0,000	0,033	0,064
	Firma 2	53	3,19	1,057				
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	Firma 1	34	3,29	0,906	0,043	0,000	0,068	0,080
	Firma 2	53	2,87	1,241				
Uvanlige kontoer	Firma 1	34	4,15	0,857	0,048	0,000	0,000	0,000
	Firma 2	53	3,40	0,987				
Store tall	Firma 1	34	2,79	0,914	0,663	0,000	0,798	0,883
	Firma 2	53	2,85	1,008				
Nøkkelord/beskrivelse	Firma 1	34	2,94	0,983	0,494	0,001	0,676	0,610
	Firma 2	53	2,85	1,008				
Manuell gjennomgang av hovedbok	Firma 1	34	2,71	1,031	0,979	0,002	0,537	0,563
	Firma 2	53	2,85	1,063				
Benford's Law testing	Firma 1	21	2,62	1,024	0,913	0,011	0,684	0,680
	Firma 2	34	2,74	1,024				

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

I tabell 17 ser vi en oversikt over hvor effektive respondentene vurderer metodene for test av hovedboksposteringer ut i fra hvilket firma de tilhører. Størst forskjeller mellom selskapene finner vi på metoden uvanlige kontoer. Her har revisorene i Firma 1 vurdert gjennomsnittlig effektivitet til å være 4,15 mot 3,40 i Firma 2. Utover dette ser vi noe forskjell for metodene hvem som har utført posteringen og hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort. Det er varierende hvilket firma som anser hvilke handlinger mest effektive.

Forutsetningen om lik varians er ikke oppfylt for manuelle bilag/posteringer, hvem som har utført posteringen, hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort og uvanlige kontoer (Sig. < 0,05). SPSS kalkulerer en alternativ p-verdi i t-testen for variabler hvor forutsetningen om lik varians ikke er oppfylt. For disse variablene benytter vi derfor den alternative p-verdien. Forutsetningen om normalitet er ikke oppfylt (Sig. < 0,05 for alle variabler). Det er signifikante forskjeller mellom gruppene ved bruk av t-test for alternativene manuelle bilag/posteringer (p-

verdi = 0,027), hvem som har utført posteringen (p-verdi = 0,033) og uvanlige kontoer (p-verdi = 0,000). Ved bruk av den ikke-parametriske testen er det signifikant forskjell mellom gruppene for alternativet uvanlige kontoer (p-verdi = 0,000) og nært signifikant for manuelle bilag/posteringer (p-verdi = 0,058) og hvem som har utført posteringene (p-verdi = 0,064). Respondentene i Firma 1 vurderer disse utvalgsmetodene for å teste hovedbokposteringer som mer effektive enn respondentene i Firma 2.

Forskjeller mellom stillingsnivå?

Tabell 18								P-verdi
Test av hovedbokposteringer	Stillingsnivå	Antall	Gj.snitt	Std. avvik	Norma- litet	P-verdi ANOVA	Kruskal-Wallis	
Runde tall	Partner/Director	11	2,55	0,934		0,029		
	Manager/S. Manager	24	2,38	0,824	0,666	0,000	0,099	
	Senior/Supervisor	52	2,87	0,991		0,000		
Tall som slutter på 999	Partner/Director	11	2,09	0,701		0,017		
	Manager/S. Manager	24	2,21	0,833	0,093	0,000	0,039	
	Senior/Supervisor	52	2,69	1,001		0,000		
Manuelle bilag/posteringer	Partner/Director	11	3,45	1,036		0,165		
	Manager/S. Manager	24	3,79	0,833	0,156	0,000	0,049	
	Senior/Supervisor	52	4,08	0,737		0,000		
Hvem som har utført posteringen	Partner/Director	11	3,00	1,095		0,117		
	Manager/S. Manager	24	3,29	0,999	0,703	0,000	0,341	
	Senior/Supervisor	52	3,46	0,939		0,000		
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	Partner/Director	11	2,18	1,079		0,106		
	Manager/S. Manager	24	2,75	1,189	0,424	0,020	0,002	
	Senior/Supervisor	52	3,35	1,008		0,000		
Uvanlige kontoer	Partner/Director	11	3,27	1,191		0,020		
	Manager/S. Manager	24	3,54	1,021	0,292	0,000	0,159	
	Senior/Supervisor	52	3,85	0,937		0,000		
Store tall	Partner/Director	11	2,55	0,934		0,029		
	Manager/S. Manager	24	2,71	0,751	0,146	0,000	0,366	
	Senior/Supervisor	52	2,94	1,056		0,000		
Nøkkelord/beskrivelse	Partner/Director	11	2,73	1,104		0,141		
	Manager/S. Manager	24	2,54	0,833	0,842	0,000	0,077	
	Senior/Supervisor	52	3,08	1,007		0,000		
Manuell gjennomgang av hovedbok	Partner/Director	11	2,18	0,982		0,191		
	Manager/S. Manager	24	2,75	0,897	0,799	0,000	0,088	
	Senior/Supervisor	52	2,94	1,092		0,000		
Benford's Law testing	Partner/Director	8	3,13	1,126		0,010		
	Manager/S. Manager	15	2,47	0,915	0,881	0,034	0,341	
	Senior/Supervisor	32	2,69	1,030		0,000		

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

I dette avsnittet ser vi på forskjeller i hvor effektive respondentene mener de ulike metodene for test av hovedboksposteringer er ut i fra hvilket stillingsnivå de har. Resultatene vist i tabell 18 indikerer at stillingsnivået Senior/Senior Associate/Supervisor vurderer de ulike metodene for test av hovedboksposteringer som mer effektive enn de andre stillingsnivåene. Dette gjelder for alle metodene for test av hovedboksposteringer med unntak av Benford's Law testing som Partner/Director gjennomsnittlig vurderer til 3,13 mot Senior/Senior Associate/Supervisor på 2,69.

Forutsetningen om lik varians er oppfylt for alle variablene (Sig.verdi > 0,05). Forutsetning for normalitet er ikke oppfylt for andre enn Partner/Director for alternativene manuelle bilag/posteringer, hvem som har utført posteringen, hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort, nøkkelord/beskrivelse og manuell gjennomgang av hovedbok (Sig.verdi < 0,05). Det foreligger signifikante forskjeller for alternativene tall som slutter på 999 (p-verdi = 0,039), manuelle bilag/posteringer (p-verdi = 0,049) og hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort (p-verdi = 0,002) i vår ANOVA-test. Den ikke-parametriske testen viser signifikante forskjeller mellom gruppene for alternativene tall som slutter på 999 (p-verdi = 0,046) og hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort (p-verdi = 0,006).

Tabell 19		Gj.snitt differanse	
Post-hoc test	(I)	(J)	(I-J)
Tall som slutter på 999	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,117
		Senior/Supervisor	-0,601
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,117
		Senior/Supervisor	-0,484
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,601
		Manager/S. Manager	0,484
Manuelle bilag/posteringer	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,337
		Senior/Supervisor	-0,622
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,337
		Senior/Supervisor	-0,285
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,622
		Manager/S. Manager	0,285
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,568
		Senior/Supervisor	-1.164*
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,568
		Senior/Supervisor	-0,596
	Senior/Supervisor	Partner/Director	1.164*
		Manager/S. Manager	0,596

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Videre viser post-hoc-testen som tilhører ANOVA at forskjellene ligger mellom Partner/Director og Senior/Senior Associate/Supervisor for hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort, se tabell 19. Dette betyr at Partner/Director vurderer metoden som mindre effektiv enn Senior/Senior Associate/Supervisor. For manuelle bilag/posteringer og tall som slutter på 999 får vi ikke utslag i testen, men ser ut i fra resultatene at størst forskjeller er mellom de samme stillingsnivåene. Se vedlegg 3 for fullstendig post-hoc test.

Forskjeller mellom erfaring med misligheter?

Test av hovedboksposteringer	Erfaring med misligheter	Antall	Gj.snitt	Std. avvik	Norma- Varians	Norma- litet	P-verdi T-test	P-verdi
								Mann Whitney U
Runde tall	Ikke erfaring	59	2,75	0,975	0,778	0,000	0,430	0,500
	Erfaring	28	2,57	0,920				
Tall som slutter på 999	Ikke erfaring	59	2,64	0,961	0,165	0,000	0,021	0,022
	Erfaring	28	2,14	0,848				
Manuelle bilag/posteringer	Ikke erfaring	59	4,03	0,765	0,072	0,000	0,060	0,074
	Erfaring	28	3,68	0,905				
Hvem som har utført posteringen	Ikke erfaring	59	3,37	1,015	0,492	0,000	0,820	0,753
	Erfaring	28	3,32	0,905				
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	Ikke erfaring	59	3,12	1,115	0,935	0,000	0,318	0,363
	Erfaring	28	2,86	1,177				
Uvanlige kontoer	Ikke erfaring	59	3,76	0,953	0,438	0,000	0,327	0,469
	Erfaring	28	3,54	1,105				
Store tall	Ikke erfaring	59	2,85	0,962	0,818	0,000	0,783	0,935
	Erfaring	28	2,79	0,995				
Nøkkelord/beskrivelse	Ikke erfaring	59	2,97	0,946	0,269	0,000	0,272	0,242
	Erfaring	28	2,71	1,084				
Manuell gjennomgang av hovedbok	Ikke erfaring	59	2,75	0,993	0,204	0,000	0,544	0,597
	Erfaring	28	2,89	1,166				
Benford's Law testing	Ikke erfaring	35	2,69	0,993	0,900	0,000	0,961	0,732
	Erfaring	20	2,70	1,081				

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

Tabell 20 viser en oversikt over hvor effektive respondentene mener de ulike metodene for test av hovedboksposteringer er, fordelt på om de har mislighetererfaring eller ikke. Resultatene våre kan indikere at respondentene uten mislighetererfaring vurderer handlingene som mer effektive for å oppdage misligheter enn respondentene med mislighetererfaring. Unntaket er metodene manuell gjennomgang av hovedbok og Benford's Law testing. Forutsetningen for normalitet er ikke oppfylt (Sig.verdi < 0,05) for noen av gruppene. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig.verdi > 0,05). Det er signifikant forskjell mellom gruppene for alternativet tall som slutter på 999 (p-verdi = 0,021/0,022) både ved bruk av t-testen og ikke-parametrisk test. De som har erfaring med misligheter vurderer handlingen som mindre effektiv enn de som ikke har erfaring med misligheter.

Multivariat regresjonsanalyse

For flere av handlingene som tester hovedboksposteringer har vi funnet signifikante forskjeller i effektivitetsvurderingen mellom gruppene ved hjelp av t-test/ANOVA og ikke-parametriske

tester. Vi vil derfor utføre en standard multivariat regresjonsanalyse for alle utvalgsmetodene for test av hovedboksposteringer, for å undersøke hvilke av variablene stillingsnivå, firma og mislighetserfaring som i størst grad kan forklare variasjonen i effektivitetsvurderingen til respondentene.

Forutsetningen om ekstremverdier, normalitet, lineæritet, multikollinearitet og homogenitet er oppfylt for alle handlingene. Analysen viser at for handlingene runde tall (p-verdi 0,016), tall som slutter på 999 (p-verdi 0,002), manuelle bilag/posteringer (p-verdi 0,023), hvilken dag/klokkeslett posteringen er utført (p-verdi 0,005) og uvanlige kontoer (p-verdi 0,005) er resultatene statistisk signifikante. Dette tilsier at for disse handlingene bidrar de uavhengige variablene sammen til å forklare variasjonen i respondentenes effektivitetsvurderinger. Likevel forklarer ikke de uavhengige variablene sammen variasjonen i effektivitetsvurderingen for noen av handlingene med over 20 %.

For utvalgsmetoden runde tall er variablene stillingsnivå (Sig. = 0,017) og firma (Sig. = 0,007) signifikante og bidrar i størst grad av de uavhengige variablene til å forklare variasjonen i effektivitetsvurderingen. For tall som slutter på 999 er alle de uavhengige variablene signifikante (firma Sig. = 0,017, stillingsnivå Sig. = 0,010, mislighetserfaring Sig. = 0,038), og bidrar i tilnærmet lik grad til å forklare effektivitetsvurderingen. De uavhengige variablene er ikke signifikante hver for seg for manuelle bilag/posteringer, og bidrar tilnærmet likt til å forklare variasjonen. For hvilken dag/klokkeslett posteringen er utført er den uavhengige variabelen stillingsnivå (Sig. = 0,002) statistisk signifikant, og bidrar i størst grad til å forklare variasjonen i effektivitet. Den uavhengige variabelen firma er signifikant (Sig. = 0,003) for uvanlige kontoer, og gir det største bidraget til å forklare variasjonen i respondentenes effektivitetsvurdering. Se vedlegg 5 for fullstendige analyser.

Totalt sett ser vi at de ulike uavhengige variablene stillingsnivå, firma og mislighetserfaring i ulik grad forklarer variasjonen i effektivitetsvurderingen av ulike metoder for test av hovedboksposteringer. Vi ser likevel at de uavhengige variablene sammen ikke forklarer variasjonen i effektivitetsvurderingene for noen av handlingene med over 20 %.

Effektivitetsvurdering av forespørsler

Tabell 21				
Forespørsler	Min.	Maks.	Gj.snitt	Std. avvik
Ledelsen	1	5	3,03	1,005
Regnskaps-/økonomiansvarlig	1	5	3,33	0,936
Regnskapsmedarbeider	1	5	3,10	0,836
Andre ansatte på lavere nivå	1	5	2,69	0,919

Tabell 21 viser en totaloversikt over hvor effektive respondentene mener de ulike forespørslene er til å oppdage misligheter. Vi ser ut i fra tabellen at gjennomsnittlig effektivitetsvurdering for de ulike forespørslene varierer mellom 2,69 og 3,33. Respondentenes vurdering av effektiviteten varierer mellom 1 – svært lite effektiv og 5 – svært effektiv. Standardavviket ligger på rundt 1 for alle typene forespørsler. Dette indikerer noe variasjon mellom hvor effektive de ulike respondentene vurderer samme typen forespørsel.

Det er interessant at revisorene i vår undersøkelse mener at å rette forespørsler til regnskaps-/økonomiansvarlig angående misligheter er mer effektivt enn å rette forespørsler til ledelsen. Dette ettersom det er et krav i ISA 240 pkt. 18 å rette forespørsler direkte til ledelsen. Videre ser vi at revisorene i gjennomsnitt mener det er lite/middels effektivt å rette forespørsler til andre ansatte på lavere nivå hvor gjennomsnittlig effektivitet er på 2,69. Dette står i kontrast til Albrecht et al. (2015) som mener at ansatte på lavere nivå kan gi den mest verdifulle informasjonen ved avdekking av misligheter i virksomheten.

Vi har undersøkt om det er statistisk signifikant forskjell i total gjennomsnittlig effektivitet mellom de ulike forespørslene ved hjelp av ANOVA og ikke-parametrisk test. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. 0,131). Forutsetning om normalitet er ikke oppfylt (Sig. 0,000). Det er signifikante forskjeller i gjennomsnittlig effektivitet for de ulike forespørslene basert på ANOVA (p-verdi 0,000) og ikke-parametrisk test (p-verdi 0,000). Post-hoc testen til ANOVA viser at de signifikante forskjellene er mellom andre ansatte på lavere nivå og både regnskaps-/økonomiansvarlig (gj.diff. 0,644) og regnskapsmedarbeider (gj.diff. 0,414). Dette betyr at respondentene vurderer forespørsler til andre ansatte på lavere nivå som mindre effektivt enn forespørsler til regnskaps-/økonomiansvarlig og regnskapsmedarbeider. Se vedlegg 3 for fullstendig post-hoc test.

Forskjeller mellom firma?

Forespørsler	Firma	Antall	Gj.snitt	Std.		Normalitet	P-verdi	
				avvik	Varsians		T-test	Mann Whitney U
Ledelsen	Firma 1	34	3,00	1,015	0,976	0,000	0,799	0,795
	Firma 2	53	3,06	1,008				
Regnskaps- /økonomiansvarlig	Firma 1	34	3,38	0,922	0,959	0,000	0,698	0,463
	Firma 2	53	3,30	0,952				
Regnskaps- medarbeider	Firma 1	34	3,12	0,844	0,763	0,000	0,900	0,763
	Firma 2	53	3,09	0,838				
Andre ansatte på lavere nivå	Firma 1	34	2,74	0,963	0,366	0,000	0,713	0,748
	Firma 2	53	2,66	0,898				

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

Tabell 22 viser en oversikt over respondentenes vurderinger av hvor effektive de ulike forespørslene er, ut i fra hvilket firma respondentene tilhører. Firmaene vi har undersøkt vurderer effektiviteten av forespørslene nærmest helt likt. Forskjellene i gjennomsnittlig effektivitetsvurdering begrenser seg til maksimum 0,08 som er for regnskaps-/økonomiansvarlig og andre ansatte på lavere nivå. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. > 0,05 for alle variablene). Forutsetning om normalitet er ikke oppfylt (Sig. 0,000). Det er ikke signifikante forskjeller på hvilke typer forespørsler revisorer i de to selskapene anser som mest effektive basert på t-test eller ved bruk av ikke-parametrisk test.

Forskjeller mellom stillingsnivå?

Forespørsler	Stillingsnivå	Antall	Gj.snitt	Std.		Normalitet	P-verdi	
				avvik	Varsians		ANOVA	Kruskal-Wallis
Ledelsen	Partner/Director	11	2,82	0,874	0,317	0,004	0,296	0,278
	Manager/S. Manager	24	2,83	1,129				
	Senior/Supervisor	52	3,17	0,964				
Regnskaps- /økonomiansvarlig	Partner/Director	11	3,45	0,820	0,856	0,043	0,122	0,173
	Manager/S. Manager	24	3,00	1,022				
	Senior/Supervisor	52	3,46	0,896				
Regnskaps- medarbeider	Partner/Director	11	2,82	0,874	0,937	0,004	0,287	0,390
	Manager/S. Manager	24	3,00	0,885				
	Senior/Supervisor	52	3,21	0,800				
Andre ansatte på lavere nivå	Partner/Director	11	2,55	1,036	0,415	0,165	0,479	0,475
	Manager/S. Manager	24	2,54	1,021				
	Senior/Supervisor	52	2,79	0,848				

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

Tabell 23 viser en oversikt over hvor effektive respondentene mener forespørsler til de ulike personene i selskapet er, fordelt på hvilket stillingsnivå respondentene tilhører. Vår analyse indikerer at Senior/Senior Associate/Supervisor vurderer forespørselstypene som noe mer effektive enn de andre stillingsnivåene. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. > 0,05). For normalitet er forutsetningen ikke oppfylt (Sig. < 0,05) for alle gruppene med unntak av Partner/Director i svaralternativet andre ansatte på lavere nivå (Sig. 0,165). ANOVA og den ikke-parametriske testen Kruskal-Wallis viser at det ikke er noen signifikante forskjeller mellom de ulike stillingsnivåene.

Forskjeller mellom erfaring med misligheter

Tabell 24							P-verdi	
Forespørsler	Erfaring med misligheter	Antall	Gj.snitt	Std. avvik	Varians	Normalitet	P-verdi T-test	Mann Whitney U
Ledelsen	Ikke erfaring	59	3,00	1,083	0,081	0,000	0,645	0,772
	Erfaring	28	3,11	0,832		0,000		
Regnskaps- /økonomiansvarlig	Ikke erfaring	59	3,29	0,966	0,558	0,000	0,516	0,652
	Erfaring	28	3,43	0,879		0,001		
Regnskaps- medarbeider	Ikke erfaring	59	3,05	0,775	0,067	0,000	0,397	0,347
	Erfaring	28	3,21	0,957		0,007		
Andre ansatte på lavere nivå	Ikke erfaring	59	2,76	0,858	0,201	0,000	0,284	0,272
	Erfaring	28	2,54	1,036		0,003		

P-verdi < 0,05 → signifikant forskjell

I dette avsnittet ser vi på forskjeller i hvor effektive respondentene mener de ulike forespørselstypene er, basert på om respondentene har erfaring med misligheter fra tidligere eller ikke. Ut i fra vår analyse presentert i tabell 24 ser det ut til at respondentene uten erfaring med misligheter vurderer alle typene forespørsler som mindre effektive for å oppdage misligheter, med unntak av andre ansatte på lavere nivå, enn respondentene med mislighetererfaring. Forutsetningen om lik varians er oppfylt (Sig. > 0,05). Forutsetningen om normalitet er ikke oppfylt (Sig. < 0,05). T-testen og den ikke-parametriske testen viser at det ikke er noen signifikante forskjeller mellom revisorer som har mislighetererfaring og revisorer som ikke har det.

Oppsummering av signifikante funn

I dette delkapitlet har vi sett på hvor effektive våre respondenter vurderer ulike handlinger til å oppdage misligheter. Vi har undersøkt forskjeller i effektivitetsvurdering mellom de ulike

handlingene, deretter om det er forskjeller i respondentenes effektivitetsvurdering ut i fra hvilket firma de er ansatt i, stillingsnivå og om de har misligheterferfaring eller ikke.

For analytiske handlinger foreligger det signifikante forskjeller på stillingsnivå. Våre funn viser at Partner/Director vurderer horisontal analyse og bruttofortjenesteanalyse som mindre effektive for å oppdage misligheter enn Senior/Senior Associate/Supervisor gjør.

Ved effektivitetsvurderingen av metoder for test av hovedboksposteringer har vi signifikante forskjeller mellom ulike handlinger. Utvalgsmetodene manuelle bilag/posteringer, hvem som har utført posteringen og uvanlige kontoer er gjennomsnittlig vurdert som mer effektive enn de fleste andre metodene. Videre viser våre funn at respondenter fra Firma 1 vurderer metodene manuelle bilag/posteringer, hvem som har utført posteringen og uvanlige kontoer som mer effektive enn respondenter fra Firma 2. Vi har også funnet at Partner/Director vurderer handlingene hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort, manuelle bilag/posteringer og tall som slutter på 999 som mindre effektive enn Senior/Senior Associate/Supervisor.

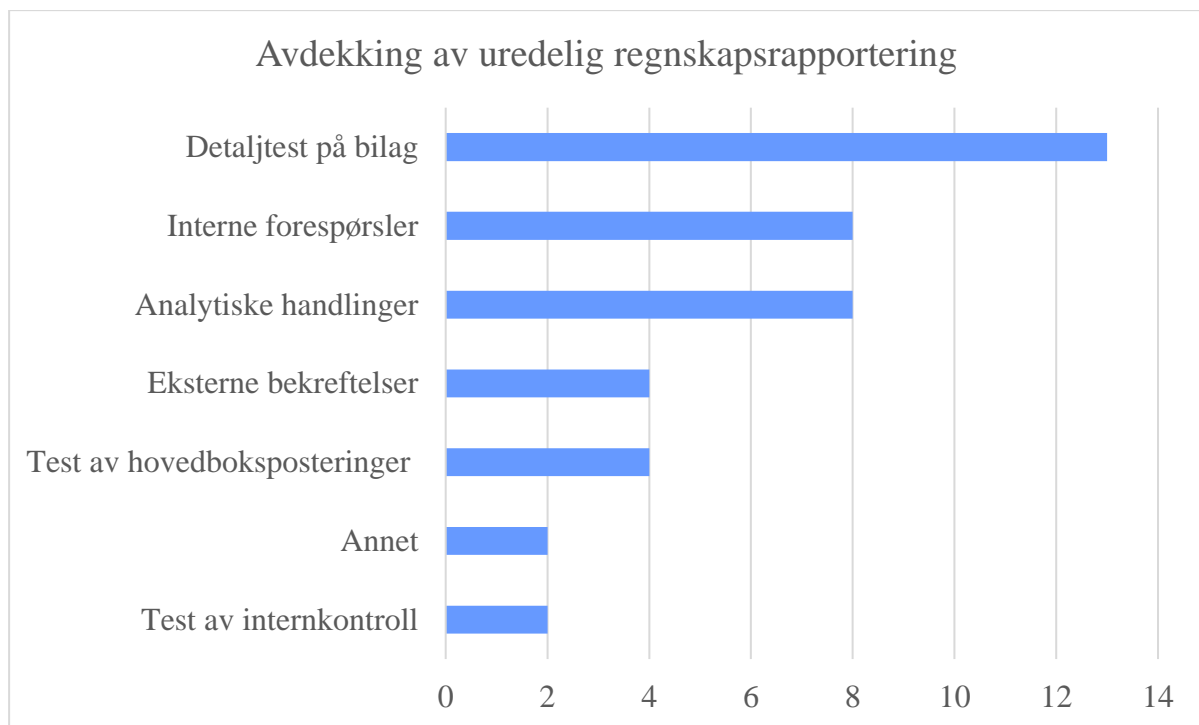
Våre analyser viser at å rette forespørsler til andre ansatte på lavere nivå er vurdert som mindre effektivt for å oppdage misligheter enn å rette forespørsler til regnskaps-/økonomiansvarlig og regnskapsmedarbeider.

6.4.6 Har revisor erfaring med oppdagelse av misligheter og hvordan ble mislighetene avdekket?

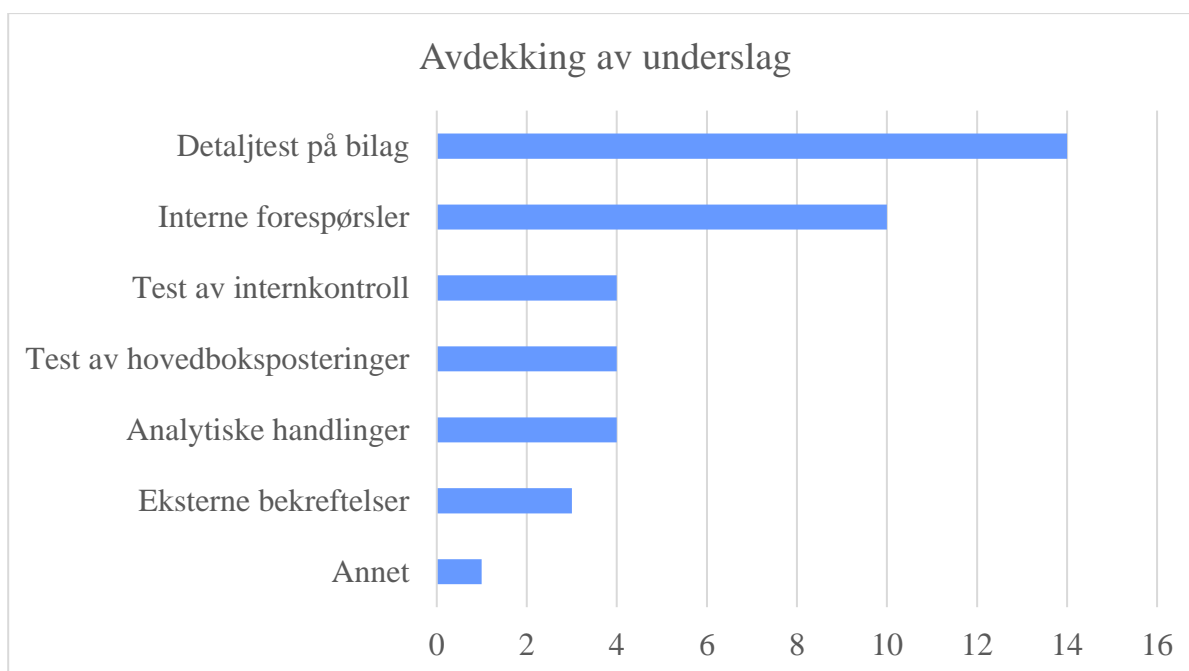
Gjennom vår undersøkelse ønsket vi å finne ut hvor stor andel av respondentene som har vært på revisjonsteam hvor revisor har avdekket misligheter. Vi skilte mellom uredelig regnskapsrapportering og underslag i våre spørsmål. Det viser seg at 19 av 87 respondenter har erfaring med uredelig regnskapsrapportering, 20 av respondentene har erfaring med avdekking av underslag, og 60 respondenter svarer at de ikke har vært på revisjonsteam hvor misligheter er avdekket av revisor. Dette betyr at en andel på 69 % ikke har vært involvert i avdekking av misligheter. Vi har videre bedt respondentene oppgi antall ganger de har vært involvert i avdekking av uredelig regnskapsrapportering eller underslag under revisjonen.

Antall avdekkede tilfeller av uredelig regnskapsrapportering er til sammen 48 for alle respondentene, og antall avdekkede underslag er 55. Totalt gir dette 103 tilfeller av

mislighetsavdekking. For undersøkelsen totalt gir dette et gjennomsnitt på 1,18 avdekkede misligheter pr respondent. Gjennomsnittlig erfaring innen revisjon for de som har avdekket misligheter er 14 år. Antall år erfaring strekker seg fra 2,5 til 35 år. Dette kan tyde på at avdekkingen av misligheter har foregått over en lengre tidsperiode.



Videre har vi undersøkt hvilke handlinger revisorene har benyttet for å avdekke mislighetene. Resultatene er presentert i grafen over. 72,2 % av de som har avdekket uredelig regnskapsrapportering har gjort dette gjennom detaljtest av bilag. Analytiske handlinger og interne forespørsler er begge benyttet av 44,4 % av de som har avdekket uredelig regnskapsrapportering. Dette er interessant sett i sammenheng med revisorenes vurdering av hvilke handlinger som er effektive for å avdekke misligheter. Her ble både ulike analysemetoder og interne forespørsler i gjennomsnitt vurdert som middels effektive for å avdekke misligheter.



Grafen over viser hvilke handlinger respondentene har benyttet for å avdekke underslag. Her er også detaljtesting av bilag den mest benyttede handlingen for avdekking. Dette oppgir 73,7 % av respondentene som har avdekket underslag å ha benyttet seg av. Interne forespørsler er benyttet av 52,6 % av respondentene. Det er også interessant å se at analytiske handlinger har vært benyttet for å avdekke underslag, noe 4 av respondentene (21,1 %) oppgir at de har gjort. Se vedlegg 4 for frekvenstabeller.

En svakhet ved spørreundersøkelsen på dette området er at en respondent ikke kan oppgi å ha brukt metodene flere ganger. Dette kan føre til at noen revisjonshandlinger skulle vært høyere vektet dersom samme respondent har benyttet revisjonshandlingen ved flere tilfeller av avdekking av misligheter. Spørsmålet gir likevel indikasjoner på hvilke handlinger revisor har benyttet ved avdekking av uredelig regnskapsrapportering og underslag.

Respondentene ble bedt om å utdype hvordan revisjonshandlingene ble utført for å oppdage misligheter i et åpent spørsmål. Dette for å få mer innsikt i hvordan revisorer avdekker misligheter, og om det er noen metoder flere respondenter beskriver og som dermed kan være mer egnet til å avdekke misligheter. Det er stilt et spørsmål rettet mot avdekking av uredelig regnskapsrapportering og et rettet mot avdekking av underslag.

En respondent forklarer at uredelig regnskapsrapportering ble oppdaget gjennom at det ikke var sammenheng mellom resultater og kontantstrømmer. Selv om selskapet viste gode resultater ble likviditeten dårligere. En annen respondent svarer at uredelig regnskapsrapportering ble oppdaget i forbindelse med varetelling, hvor selskapet oppgav et lager som viste seg å ikke eksistere. Revisor insisterte på å kontrollere begge lagerlokasjonene, og oppdaget da misligheten. Det ble i tillegg avdekket private kostnader i regnskapet.

Andre erfaringer fra respondentene er at det ved detaljtesting av bilag ble avdekket at reversering av tidligere års avsetninger for påløpte forpliktelser ikke var knyttet opp mot det faktiske grunnlaget for avsetningen, samt at motpost for reversering var inntektskonti. En annen respondent forteller om avdekking av uredelig regnskapsrapportering gjennom analyse av fradragført merverdiavgift sett mot grunnlaget i regnskapet.

En respondent forklarer at underslaget ble oppdaget ved at revisor oppdaget at selskapet hadde svak intern kontroll, noe som indikerte at det forelå risiko for misligheter. Det ble dermed i videre undersøkelser avdekket underslag gjennom bilagskontroll, forespørsler og konfrontasjon.

Videre viser undersøkelsen et tilfelle av at underslag er avdekket gjennom detaljtesting av kasseoppgjør. Andre forteller om overføring fra selskapets bankkonto til privat konto som ble avdekket gjennom kontroll av kontoutdrag fra bank, etter det ble avdekket flere bilag med like beløp. En respondent svarer at underslaget ble avdekket gjennom analyse som viste at andre driftskostnader hadde hatt en unaturlig økning som ledelsen ikke kunne forklare. Et underslag er også avdekket gjennom kontroll av lønnsutbetaling mot lønningslister attestert av økonomisjef, hvor det ble avdekket at lønnsmedarbeider ikke utbetalte i henhold til disse. En annen respondent forteller at underslaget ble avdekket ved gjennomgang av fullstendighet av rapporter fra økonomisystemet.

31 % av revisorene svarer at de har vært med på revisjonsteam hvor misligheter ble avdekket av revisor. I flest tilfeller har revisor oppdaget mislighetene ved detaljtesting av bilag. Resultatene viser likevel at revisorene i de to selskapene har benyttet både analytiske handlinger, test av hovedboksposteringer og interne forespørsler for å avdekke både uredelig regnskapsrapportering og underslag.

7. Oppsummering

Formålet med oppgaven har vært å undersøke hvilke revisjonshandlinger revisorer i to av de store revisjonsselskapene i Norge benytter og i hvilken grad de mener dette er handlinger som egner seg for å avdekke misligheter. Vi ville undersøke om faktorer som tilgjengelighet av eller manglende kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy eller manglende informasjon påvirker valg av revisjonshandling. For å belyse temaet har vi valgt problemstillingen:

Hvilke revisjonshandlinger benytter revisor og i hvilken grad mener revisor at dette er handlinger som egner seg for å avdekke misligheter?

I dette kapitlet vil vi oppsummere våre hovedfunn, begrensninger i oppgaven og forslag til videre undersøkelser.

7.1 Hovedfunn

Påliteligheten av analytiske handlinger øker dersom kilden til informasjon er uavhengig av kunden og dersom forventningen til analysen er utviklet fra flere ulike kilder (Eilifsen et al., 2014). Tidligere forskning viser at revisor i mindre grad utvikler selvstendige forventninger til analyser, og baserer seg i stor grad på sammenligning med tidligere års tall (Trompeter et al., 2013). Dette ser også ut til å være tilfelle hos våre respondenter, da resultatene våre viser at de i mindre grad har basert seg på ekstern informasjon når de utformet forventninger ved utførelse av analytiske handlinger.

Å se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode er ifølge Albrecht et al. (2015) den minst effektive analytiske handlingen for å søke etter analytiske symptomer på misligheter. Likevel viser resultatene fra vår undersøkelse at respondentene på sitt siste normale revisjonsoppdrag i størst grad har benyttet nettopp denne revisjonshandlingen. Denne typen analyse er også rangert som den tredje mest effektive analytiske handlingen av respondentene i spørreundersøkelsen. Det er interessant å se at respondentene i stor grad benytter og vurderer en handling som effektiv, selv om litteratur tilsier at dette ikke er en handling som er særlig effektiv til å oppdage misligheter. Denne typen analyse kan likevel være fornuftig å utføre ut i fra et effektivitetshensyn og dersom handlingen er benyttet som innledende risikovurdering og ikke som substanshandling.

Analysemetoden sammenligning med bransjetall er ifølge Albrecht et al. (2015) en av de beste måtene for å avdekke misligheter. Likevel er det analysemetoden som er minst benyttet av våre respondenter. Respondentene har rangert analysemetoden som den fjerde mest effektive analytiske handlingen i vår spørreundersøkelse. Respondentene rangerer sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode som den mest effektive analysemetoden for å avdekke misligheter. Likevel ser vi at denne typen analyse i mindre grad er brukt av revisorene vi har undersøkt på sitt siste normale revisjonsoppdrag.

Nesten halvparten av revisorene som ikke har benyttet analysene sammenligning med bransjetall og andre nøkkeltall ville ha benyttet disse metodene dersom de hadde hatt dataverktøy som gjorde jobben tilnærmet automatisk. Dette tilsier at tilgjengelighet av eller kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy påvirker revisors valg av handlinger knyttet til analytiske handlinger.

Uredelige posteringer eller andre justeringer har ofte karakteristiske trekk. Dette kan omfatte posteringer på uvanlige kontoer, posteringer foretatt av personer som vanligvis ikke foretar posteringer, posteringer ved regnskapsperiodens slutt og posteringer som inneholder runde tall eller ensartede sluttsifre (ISA 240 pkt. A43).

De fleste av respondentene svarer at de har tatt utvalg basert på manuelle bilag/posteringer og uvanlige kontoer ved test av hovedboksposteringer. Dette er også metodene respondentene anser som mest effektive for å oppdage misligheter ved test av hovedboksposteringer. Dette tilsier at revisor ved test av hovedboksposteringer i stor grad benytter handlinger de selv mener er egnet for å avdekke misligheter.

I tillegg anser respondentene utvalg basert på hvem som har utført posteringen som effektiv for å oppdage misligheter. Likevel svarer bare en tredjedel av respondentene at de har benyttet denne metoden på sist normale revisjonsoppdrag. Nesten halvparten av respondentene svarer at de ville ha gjort utvalg basert på hvem som har utført posteringen ved test av hovedboksposteringer på det aktuelle oppdraget dersom de hadde hatt dataverktøy som gjorde jobben tilnærmet automatisk. Dette tilsier at tilgjengelighet av eller kunnskap om effektiv bruk av dataverktøy påvirker revisors valg av handlinger knyttet til hovedboksposteringer.

Revisor er pliktig til å rette forespørsler til ledelsen angående risikoen for at regnskapet kan inneholde vesentlig feilinformasjon som skyldes misligheter (ISA 240 pkt. 17). Videre mener Albrecht et al. (2015) at ansatte på lavere nivå kan være de mest verdifulle kildene til informasjon om misligheter. Det følger også av ISA 240 at å rette forespørsler til andre ansatte kan gi revisor informasjon om risikoen for ledelsesmisligheter.

De fleste respondentene har svart at de retter forespørsler om misligheter til regnskaps-/økonomiansvarlig og ledelsen. Vi synes det er interessant at ikke alle respondentene retter forespørsler til ledelsen, ettersom dette er et krav i ISA 240. Resultatene viser også at å rette forespørsler til andre ansatte på lavere nivå er lite brukt i respondentenes siste normale revisjonsoppdrag, og vurdert som mindre effektivt til å avdekke misligheter av respondentene. Her ser vi at revisors mening om effektiviteten av forespørslene ikke samsvarer helt med eksisterende litteratur på området.

På spørsmålene om hvor effektive handlingene vi spurte om er for å avdekke misligheter kan det se ut til at Partner/Director vurderer mange handlinger som mindre effektive enn Senior/Senior Associate/Supervisor. Dersom man sammenligner respondentene med misligheterfaring med de uten misligheterfaring ser det ut til at respondentene som har misligheterfaring vurderer de ulike metodene for analytiske handlinger og test av hovedboksposteringer som mindre effektive enn revisorene uten misligheterfaring. Samtidig ser det ut til at de med misligheterfaring vurderer forespørsler som mer effektive for å avdekke misligheter sammenlignet med respondentene uten erfaring med misligheter.

Undersøkelsen vår viser at en stor andel av respondentene som har avdekket uredelig regnskapsrapportering har gjort dette gjennom detaljtesting av bilag. Videre er også analytiske handlinger og interne forespørsler i stor grad benyttet ved avdekking. Det ser også ut til at detaljtesting av bilag er den mest benyttede handlingen av våre respondenter for avdekking av underslag. Interne forespørsler er også i stor grad benyttet. Vi ser også noen tilfeller hvor underslag er avdekket ved bruk av analytiske handlinger. Likevel vurderer revisorene de ulike analysemetodene og interne forespørsler i undersøkelsen i gjennomsnitt som middels effektive for å avdekke misligheter.

Våre funn tyder på at ulike varianter av analytiske handlinger, test av hovedboksposteringer og interne forespørsler er handlinger som er egnet til å avdekke misligheter. Dette underbygges

av litteratur og respondentenes erfaringer. Av de revisjonshandlingene vi spurte om i spørreundersøkelsen ble alle benyttet, men i noe varierende grad. Dette tilsier at revisor benytter seg av et vidt spekter av revisjonshandlinger i ulike kombinasjoner.

Ny teknologi gjør revisor i stand til å samle inn data og analysere disse på en bedre måte. (Asklund, 2016). Forutsetning for bruk av dataanalyse er tilgang til kompetanse og verktøy samt tilgang til riktig datakilde (Hindberg 2015). Resultatene fra vår undersøkelse viser at revisor i stor grad benytter handlinger de selv vurderer som mer effektive for å avdekke misligheter. Likevel ser vi at for handlinger som er vurdert som effektive, men som i mindre grad er benyttet, ville mange av respondentene brukt disse handlingene dersom de hadde hatt dataverktøy som utførte handlingen tilnærmet automatisk. Dette tilsier at å utvikle dataverktøy og kjennskap til effektiv bruk av disse kan gi revisor muligheter til å benytte mer egnede revisjonshandlinger rettet mot misligheter i fremtiden, og da være i stand til å avdekke misligheter i enda større grad.

7.2 Begrensninger i oppgaven

Oppgaven har visse begrensninger. I første del av spørreundersøkelsen ble respondenten bedt om å ta utgangspunkt i en spesifikk kunde. Dette kan ha ført til at resultatene ikke gjenspeiler hvor ofte revisor faktisk benytter de ulike revisjonshandlingene. Det kan også hende at flere revisorer har svart ut i fra samme kunde dersom de har vært på samme revisjonsteam, noe som vil kunne føre til at noen revisjonshandlinger tilsynelatende er mer eller mindre brukt.

I spørreundersøkelsen har vi stilt spørsmålet «hadde dere brukt følgende (...) dersom dere hadde hatt dataverktøy eller mal som gjorde jobben tilnærmet automatisk?». Her benytter vi begrepet «tilnærmet automatisk». Det kan være forskjeller i hva respondentene legger i dette begrepet. Ulike respondenter kan ha ulik oppfatning av hvor raskt og enkelt «tilnærmet automatisk» faktisk er, noe som kan ha ført til at de har svart ut i fra ulike forutsetninger.

En annen svakhet med spørsmålet er at det for flere respondenter kan være lett å trykke «ja» når vi har benyttet begrep som «tilnærmet automatisk» i spørsmålsstillingen, selv om de ikke faktisk ville benyttet handlingen på kunden dersom dataverktøy eller informasjon var tilstede. Dette skyldes at svar på en spørreundersøkelse oppleves som lite forpliktende, og det kan dermed være store forskjeller på hva respondenten svarer på et spørsmål og hva han eller hun

faktisk mener eller ville gjort (Jacobsen, 2005). Det kan tenkes at revisorene svarer «ja» på spørsmålet, selv om de i realiteten i ut i fra effektivitetshensyn ikke ville utført handlingen.

I spørsmålene hvor vi ville få frem revisors mening om hvor effektive ulike revisjonshandlinger er for å avdekke misligheter har vi ikke skilt mellom uredelig regnskapsrapportering og underslag. Noen av handlingene vil kunne være mer effektive for å avdekke for eksempel uredelig regnskapsrapportering enn underslag, eller omvendt. Dette vil kunne slå ut på revisors totale effektivitetsvurdering av handlingen, uten at vi har kunnet kontrollere for dette i våre analyser.

Videre er revisor bare pliktig til å avdekke *vesentlig* feilinformasjon som skyldes misligheter eller feil. I vår spørreundersøkelse har vi ikke spesifisert at spørsmålene gjelder effektiviteten av revisjonshandlingene knyttet til avdekking av vesentlige misligheter. Det kan derfor hende at respondentene har tatt ulike forutsetninger ved besvarelsen.

Når det gjelder erfaring med misligheter kan resultatene vi ha fått være fra flere revisorer på samme revisjonsteam, som dermed forteller om samme tilfellet av misligheter. Dette vil kunne føre til at noen revisjonshandlinger fremstår som mer eller mindre benyttet ved avdekking av misligheter. Det kan også være tilfeller hvor revisor har oppdaget flere tilfeller av misligheter ved hjelp av samme revisjonshandlingen. På grunn av at vi ikke har vektet svaralternativene vil ikke dette vises i våre resultater.

7.3 Forslag til videre undersøkelser

Funnene i våre analyser viser en tendens som kan tilsi at revisorer med høyere stillingsnivå eller misligheterfaring vurderer mange av de handlingene som vi har spurt om som mindre effektive enn revisorer med lavere stillingsnivå eller som ikke har misligheterfaring. Det kan være interessant å utføre utvidet testing på flere revisjonshandlinger for å finne ut hvilke typer handlinger revisorer på høyere stillingsnivå og/eller med misligheterfaring anser som effektive for å avdekke misligheter. Det kan også være interessant å se på hvorfor de anser handlingene vi har tatt utgangspunkt i som mindre effektive, og om de generelt er mer skeptiske til effektiviteten av revisjonshandlinger rettet mot misligheter enn andre revisorer.

En annen vinkling for å belyse samme tema kan være å utføre undersøkelser ved hjelp av dybdeintervjuer. Det vil da være mulig å i større grad få frem revisors erfaring med misligheter og mer konkret hvordan mislighetene ble avdekket. En annen mulighet er å benytte case-studier for å belyse samme tema. Det kan være interessant å sammenligne hvilke vurderinger og handlinger revisor utfører hvis de blir stilt overfor samme case.

Vår oppgave er begrenset til å gjelde for 87 revisorer i to av de store revisjonsselskapene i Norge. Det kan være interessant å utføre undersøkelsen på et større utvalg av populasjonen, eventuelt utvide populasjonen til å gjelde flere selskaper eller alle revisorer i Norge.

Våre resultater tilsier at revisor ville benyttet andre eller flere revisjonshandlinger dersom de hadde hatt dataverktøy som gjorde jobben tilnærmet automatisk. Dette kan indikere at det finnes muligheter for revisor til å utføre en enda mer effektiv revisjon for å avdekke misligheter. Det kunne vært interessant og sett videre på hvor langt revisjonsfirmaene i Norge har kommet når det gjelder bruk av dataanalyse og i hvilken grad de utfører en avviksbasert revisjon.

Litteraturliste

Bøker

- Albrecht, W. S., C. O. Albrecht, C. C. Albrecht og M. F. Zimbleman. 2015. *Fraud Examination*. 5. utg. Boston: Cengage Learning EMEA.
- Eilifsen, A., W. F. Messier Jr., S. M. Glover og D. F. Prawitt. 2014. *Auditing & Assurance services*. 3. utg. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Ghuri, P. og K. Grønhaug. 2010. *Research methods in Business Studies*. 4. utg. London: Pearson Education Limited.
- Gulden, B.P. 2010. *Revisjon teori og metode*. 6. utg. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Jacobsen, D. I. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Johannesen, A., P. A. Tufte og L. Christoffersen. 2010. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. utg. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Olsen, A. B. 2007. *Økonomisk kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pallant, J. 2016. *SPSS Survival Manual*. 6. utgave. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Saunders, M., P. Lewis og A. Thornhill. 2009. *Research methods for business students*. 5. utg. London: Pearson Education Limited.

Lover og forskrifter

- Arbeidsmiljøloven. *Lov av 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.*
- Hvitvaskingsloven. *Lov av 6.mars 2011 nr. 11 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv.*
- Revisorloven. *Lov av 15.januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer.*
- Straffeloven. *Lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28*

Offentlige publikasjoner

- Association of Certified Fraud Examiners (2016). *Report to the nations, on occupational fraud and abuse*. 2016 Global Fraud Study. Hentet fra:
<https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2016-report-to-the-nations.pdf>

Revisorforeningen. 2009. *ISA 200 Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene.*

Revisorforeningen. 2009. *ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper.*

Revisorforeningen. 2009. *ISA 320 Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon.*

Revisorforeningen. 2009. *ISA 330 Revisors håndtering av anslåtte risikoer.*

Revisorforeningen. 2009. *ISA 520 Analytiske handlinger.*

Revisorforeningen. 2012. *ISA 315 (revidert) Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser.*

Økokrim. 2015. *Trusselvurdering – økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2015-2016.* Hentet fra: [http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/207516847-trusselvurdering_okokrim_15-16/\\$FILE/trusselvurdering_okokrim_15-16.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/resource.nsf/files/207516847-trusselvurdering_okokrim_15-16/$FILE/trusselvurdering_okokrim_15-16.pdf)

Økokrim. 2016. *Regnskapslovbrudd.* Hentet fra: <http://www.okokrim.no/regnskap>

Andre artikler og publikasjoner

Aarnes, H. 2011. Litt statistikk. *Universitetet i Oslo.* Hentet fra: <http://www.mn.uio.no/ibv/tjenester/kunnskap/plantefys/matematikk/stat.html>

Albrecht, W. S. 2014. Iconic Fraud Triangle endures. *Fraud Magazine.* Hentet fra: <http://www.fraud-magazine.com/article.aspx?id=4294983342>

Asklund, A. 2013. Tematilsynet 2012: Revisjon av inntekter og revisors virksomhetsforståelse. *Revisjon og Regnskap, 4:* 60-62.

Asklund, A. 2016. Digger digitaliseringen. *Revisjon og Regnskap, 7:* 12-14.

Gottschalk, P. 2012. Avsløring av hvitsnippforbrytere. *Magma, 5.* Hentet fra: <https://www.magma.no/avsloring-av-hvitsnippforbrytere>

Hindberg, T. 2015. Big Data og revisjon. *Revisjon og Regnskap, 3:* 37-38.

Johansen, Ø. K. 2015. Revisjonens historie – sammendrag av boken Verdien av Tillit. Hentet 23.02.2017 fra: <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/about-deloitte/articles/revisjonens-historie.html>

Lanza, R. B. og S. Gilbert. 2007. A Risk-Based Approach to Journal Entry Testing. *Journal of Accountancy.* Hentet fra: <http://www.journalofaccountancy.com/issues/2007/jul/ariskbasedapproachtojournalentrytesting.html>

Murphy, M., og K. Tysiac. 2015. Data analytics helps auditors gain deep insight. *Journal of Accountancy*. Hentet fra: <http://www.journalofaccountancy.com/issues/2015/apr/data-analytics-for-auditors.html>

Olsen, C. 2014. Hva er profesjonell skepsis? *Revisjon og regnskap*, 3: 32-37.

PwC Norge. 2014. Global Economic Crime Survey 2014 – De norske resultatene. Hentet fra: <http://www.pwc.no/no/gransking/publikasjoner/pwc-gecs-2014.pdf>

Teck-Heang, L. og A. Ali. 2008. The evolution of auditing: An analysis of the historical development. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 4 (12).

Tvedt, T. og K. Thaysen. 2015. Misligheter og revisors rolle. *Revisjon og Regnskap*, 6: 46-49.

Forskningsartikler

Carpenter, T. D. 2007. Audit team brainstorming, fraud risk identification, and fraud risk assessment: Implications of SAS No. 99. *The Accounting Review* 82 (5): 1119–1140.

Carpenter, T.D. og J. L. Reimers. 2013. Professional Scepticism: The Effects of a Partner's Influence and the Level of Fraud Indicators on Auditors' Fraud Judgments and Actions. *Behavioral Research in Accounting*, 25 (2): 45-65.

Bierstaker, J. L., R. G. Brody og C. Pacini. 2006. Accountants perceptions regarding fraud detection and prevention methods. *Managerial Auditing Journal*, 21 (5): 520-535

Bolt-Lee, C. E. og S. Kern. 2015. Highlights of fraud research. Recent research brings new insights into fraud prevention and detection. *Journal of accountancy*, November: 41-45.

Boritz, J. E., N. Kochetova-Kozloski, og L. Robinson. 2015. Are Fraud Specialists Relatively More Effective than Auditors at Modifying Audit Programs in the Presence of Fraud Risk? *The Accounting Review*, 90 (3): 881-915.

Brazel, J. F., K. L. Jones og M. F. Zimbelman. 2009. Using nonfinancial measures to assess fraud risk. *Journal of Accounting Research* 47 (5): 1135–1166.

Brazel, J. F., T. D. Carpenter, og J. G. Jenkins. 2010. Auditors' use of brainstorming in the consideration of fraud: Reports from the field. *The Accounting Review* 85 (4): 1273-1301.

De Winter, J. C. F. og D. Dodou. 2010. Five-Point Likert Items: t test versus Mann-Whitney-Wilcoxon. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 15 (11).

Durtschi, C., W. Hillison, og C. Pacini. 2004. The Effective Use of Benford's Law to Assist in Detecting Fraud in Accounting Data. *Journal of Forensic Accounting*, 5: 17-34.

Hassink, H., R. Meuwissen og L. Bollen. 2010. Fraud detection, redress and reporting by auditors. *Managerial Auditing Journal*, 25 (9): 861-881.

- Hoffman, V. B. og M. F. Zimbelman. 2012. How Strategic Reasoning and Brainstorming Can Help Auditors Detect Fraud. *Current Issues in Auditing*, 6 (2): 25-33.
- Hogan, C. E., Z. Rezaee, R. A. Riley jr. og U. K. Velury. 2008. Financial Statement Fraud: Insights from the Academic Literature. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 27 (2): 231-252.
- Lynch, A. L., U. S. Murthy og T. J. Engle. 2009. Fraud brainstorming using computer-mediated communication: The effects of brainstorming technique and facilitation. *The Accounting Review*, 84 (4): 1209–1232.
- Moyes, G. D. og I. Hasan. 1996. An empirical analysis of fraud detection likelihood. *Managerial Auditing Journal*, 11 (3): 41-46.
- Moyes, G. D. og C. R. Baker. 2003. Auditor's beliefs about the fraud detection effectiveness of standard audit procedures. *Journal of Forensic Accounting*, 4: 19-36.
- Nigrini, M. J. 1994. Using digital frequencies to detect fraud. *The White Paper* 8 (2): 3-6.
- Nigrini, M. J. 1996. A taxpayer compliance application of Benford's Law. *The journal of American Taxation Association* 18 (1): 72-91.
- Nigrini, M. J. og L. J. Mittermaier. 1997. The Use of Benford's Law as an Aid in Analytical Procedures. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 16 (2): 52-67.
- Pincus, K. V. 1989. The efficacy of a red flags questionnaire for assessing the possibility of fraud. *Accounting, Organizations and Society* 14 (1-2): 153-164.
- Purda, L. og D. Skillicorn. 2015. Accounting Variables, Deception, and a Bag of Words: Assessing the Tools of Fraud Detection. *Contemporary Accounting Research*, 32 (3): 1193-1223.
- Simon, C. A. 2012. Individual Auditors' Identification of Relevant Fraud Schemes. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 3 (1): 1-16.
- Trompeter, G. M., T. D. Carpenter, N. Desai, K. L. Jones og R. A. Riley jr. 2013. A Synthesis of Fraud-Related Research. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32 (1): 287-321.
- Trompeter, G. M., T. D. Carpenter, K. L. Jones og R. A. Riley jr. 2014. Insights for Research and Practice: What We Learn about Fraud from Other Disciplines. *Accounting Horizons*, 28 (4): 769-804.
- Trotman, K. T., R. Simnett og A. Khalifa. 2009. Impact of the type of audit team discussions on auditors' generation of material frauds. *Contemporary Accounting Research*, 26 (4): 1115-42.
- West, J. og M. Bhattacharya. 2016. Intelligent financial fraud detection: A comprehensive review. *Computers & Security*, 57: 47-66.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Spørreundersøkelse

Hvor mye har kunden i driftsinntekter?

- 5 000 000 - 9 999 999 kr
- 10 000 000 - 69 999 999 kr
- Ikke børsnotert, 70 000 000 kr eller mer
- Børsnotert, 70 000 000 kr eller mer

Hvilken bransje er kunden i?

- | | |
|--|---|
| <input type="radio"/> Eiendom | <input type="radio"/> Offentlig sektor |
| <input type="radio"/> Industri | <input type="radio"/> Sjømat |
| <input type="radio"/> Kraft og energi | <input type="radio"/> Olje og gass |
| <input type="radio"/> Bank og finans | <input type="radio"/> Helse |
| <input type="radio"/> Handel (consumer business) | <input type="radio"/> Telekom og media |
| <input type="radio"/> Shipping | <input type="radio"/> Annet: <input type="text"/> |

Hvilke av de analytiske handlingene nedenfor brukte dere på oppdraget? (Hak av flere dersom det passer)

- Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode
- Horizontal analyse (se på prosentvis endring på hver regnskapslinje fra periode til periode)
- Vertikal analyse (Hver regnskapslinje er representert i prosent av f.eks. inntekter eller totalkapital, der man sammenligner endringen fra periode til periode)
- Sammenligning med bransjetall
- Sammenligning med ikke-finansielle tall (f.eks. antall ansatte, størrelse på lagerbygning osv)
- Bruttofortjenesteanalyse
- Sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode (for eksempel omløpshastighet, gjeldsgrad, tap på fordringer i prosent av kundefordringer osv.)
- Annet:
- Ingen

Hadde dere brukt følgende analytiske handlinger på denne kunden dersom dere hadde hatt dataverktøy eller mal som gjorde jobben tilnærmet automatisk?

	Ja	Nei
Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Horizontal analyse (se på prosentvis endring på hver regnskapslinje fra periode til periode)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vertikal analyse (Hver regnskapslinje er representert i prosent av f.eks. inntekter eller total kapital, der man sammenligner endringen fra periode til periode)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med bransjetall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med ikke-finansielle tall (f.eks. antall ansatte, størrelse på lagerbygning osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Bruttofortjenesteanalyse	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning av andre nøkkeltall (for eksempel omløpshastighet, gjeldsgrad, tap på fordringer i prosent av kundefordringer osv.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Hadde dere brukt følgende analytiske handlinger på denne kunden dersom dere hadde hatt all informasjon man trenger for å utføre analysen?

	Ja	Nei
Sammenligning med bransjetall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med ikke-finansielle tall (f.eks. antall ansatte, størrelse på lagerbygning osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Bruttofortjenesteanalyse	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning av andre nøkkeltall (for eksempel omløpshastighet, gjeldsgrad, tap på fordringer i prosent av kundefordringer osv.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Satte dere forventning om registrerte beløp eller forholdstall i noen av analysene basert på annen informasjon enn den dere mottok direkte fra kunden?

	Ja	Nei	Vet ikke
Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Horisontal analyse (se på prosentvis endring på hver regnskapslinje fra periode til periode)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vertikal analyse (Hver regnskapslinje er representert i prosent av f.eks. inntekter eller totalkapital, der man sammenligner endringen fra periode til periode)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med bransjetall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med ikke-finansielle tall (f.eks. antall ansatte, størrelse på lagerbygning osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Bruttofortjenesteanalyse	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning av andre nøkkeltall (for eksempel omløpshastighet, gjeldsgrad, tap på fordringer i prosent av kundefordringer osv.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Hvorfor / Hvorfor ikke?

Hvilke metoder for identifisering og utvalgelse gjorde dere ved test av hovedboksposteringer (journal entry testing)?

	Ja, kun på posteringer på slutten av året	Ja, på posteringer gjennom hele året	Nei	Vet ikke
Runde tall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tall som slutter på 999	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Manuelle bilag/posteringer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvem som har utført posteringen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Uvanlige kontoer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Store tall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nøkkelord/beskrivelse (f.eks plug, netting osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Benford's Law testing (analyse basert på en matematisk teori som sier at naturlig genererte tall fra mange fenomener følger et spesifikt mønster)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Manuell gjennomgang av hovedbok (bladd gjennom)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Andre typer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Hadde dere brukt følgende metoder for identifisering og utvelgelse ved test av hovedboksposter (journal entry test) på denne kunden dersom dere hadde hatt dataverktøy / mal som gjorde jobben tilnærmet automatisk?

	Ja	Nei
Runde tall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tall som slutter på 999	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Manuelle bilag/posteringer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvem som har utført posteringen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Uvanlige kontoer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Benford's Law testing (analyse basert på en matematisk teori som sier at naturlig genererte tall fra mange fenomener følger et spesifikt mønster)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nøkkelord/beskrivelse (f.eks plug, netting osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Hadde dere brukt følgende metoder for identifisering og utvelgelse ved test av hovedboksposter (journal entry test) på denne kunden dersom dere hadde hatt all informasjon man trenger for å utføre handlingen?

	Ja	Nei
Manuelle bilag/posteringer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvem som har utført posteringen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nøkkelord/beskrivelse (f.eks plug, netting osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

På dette oppdraget, rettet man forespørsler om misligheter til følgende personer?

	Ja	Nei	Ikke aktuelt for denne kunden
Ledelsen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Regnskaps-/økonomiansvarlig	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Regnskapsmedarbeider	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Andre ansatte på lavere nivå (f.eks. kontomedarbeider/administrasjon eller lagermedarbeider) <input type="text"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Her kan du begrunne hvilke vurderinger som er lagt til grunn for valget:

På en skala fra 1 til 5, der 1 er svært lite effektiv og 5 er svært effektiv;
I hvilken grad mener du de analytiske handlingene nedenfor er effektive til å oppdage misligheter på generelt grunnlag?

	1	2	3	4	5
Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Horisontal analyse (se på prosentvis endring på hver regnskapslinje fra periode til periode)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vertikal analyse (Hver regnskapslinje er representert i prosent av f.eks. inntekter eller total kapital, der man sammenligner endringen fra periode til periode)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med bransjetall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning med ikke-finansielle tall (f.eks. antall ansatte, størrelse på lagerbygning osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Bruttofortjenesteanalyse	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode (for eksempel omløpshastighet, gjeldsgrad, tap på fordringer i prosent av kundefordringer osv.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

På en skala fra 1 til 5, der 1 er svært lite effektiv og 5 er svært effektiv;
I hvilken grad mener du at utvalgsmetodene for test av hovedbokposter (journal entry test) nedenfor er effektive til å oppdage misligheter på generelt grunnlag?

	1	2	3	4	5
Runde tall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tall som slutter på 999	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Manuelle bilag/posteringer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvem som har utført posteringen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Uvanlige kontoer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Store tall	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nøkkelord/beskrivelse (f.eks plug, netting osv)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Manuell gjennomgang av hovedbok (bladd gjennom)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Benford's Law er en analyse basert på en matematisk teori som sier at naturlig genererte tall fra mange fenomener følger et spesifikt mønster.

På en skala fra 1 til 5, der 1 er svært lite effektiv og 5 er svært effektiv;
I hvilken grad mener du at denne metoden er effektiv til å oppdage misligheter på generelt grunnlag?

	1	2	3	4	5	Kjenner ikke til metoden
Benford's Law testing	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

På en skala fra 1 til 5, der 1 er svært lite effektivt og 5 er svært effektivt;
I hvilken grad mener du at forespørsel til følgende personer er effektivt til å oppdage misligheter på generelt grunnlag?

	1	2	3	4	5
Ledelsen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Regnskaps-/økonomiansvarlig	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Regnskapsmedarbeider	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Andre ansatte på lavere nivå (f.eks. kontomedarbeider/administrasjon eller lagermedarbeider)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Har du som revisor vært med på oppdrag hvor revisjonsteamet har oppdaget misligheter i en kundes virksomhet?

Hvis ja, oppgi antall ganger.

Ja, uredelig regnskapsrapportering:

Ja, underslag:

Nei

Hvilke revisjonshandlinger ble brukt for å oppdage uredelig regnskapsrapportering?

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> Analytiske handlinger | <input type="checkbox"/> Eksterne bekreftelser |
| <input type="checkbox"/> Test av hovedbokposterings (journal entry test) | <input type="checkbox"/> Detaljtest på bilag |
| <input type="checkbox"/> Interne forespørsler | <input type="checkbox"/> Annet |
| <input type="checkbox"/> Test av internkontroll | <input type="text"/> |

Kan du utdype hvordan revisjonshandlingene ble utført for å oppdage uredelig regnskapsrapportering?**Hvilke revisjonshandlinger ble brukt for å oppdage underslag?**

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> Analytiske handlinger | <input type="checkbox"/> Eksterne bekreftelser |
| <input type="checkbox"/> Test av hovedbokposterings (journal entry test) | <input type="checkbox"/> Detaljtest på bilag |
| <input type="checkbox"/> Interne forespørsler | <input type="checkbox"/> Annet |
| <input type="checkbox"/> Test av internkontroll | <input type="text"/> |

Kan du utdype hvordan revisjonshandlingene ble utført for å oppdage underslag?

Kontorsted

- Oslo
- Regionskontor

Hvor lang erfaring har du innen revisjon?

Antall år

Hvilket selskap jobber du i?

- Firma 1
- Firma 2

Stillingsnivå

- Partner / Director
- Manager / Senior manager
- Senior / Senior associate / Supervisor

Vedlegg 2 – Frekvenstabeller for benyttede revisjonshandlinger

Tabell 25		
Analytiske handlinger	Antall	Andel
Ingen	2	2 %
Annet	5	6 %
Sammenligning med bransjetall	16	18 %
Vertikal analyse	24	28 %
Sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode	25	29 %
Sammenligning med ikke-finansielle tall	33	38 %
Horisontal analyse	41	47 %
Bruttofortjenesteanalyse	47	54 %
Se på beløpsmessige endringer på regnskapslinjer fra periode til periode	68	78 %

Tabell 26	Ja, kun på posterings på slutten av året		Ja, på posterings gjennom hele året		Nei		Vet ikke		Totalt
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	
Hovedbokposterings									
Runde tall	9	11 %	28	35 %	41	52 %	1	1 %	79
Tall som slutter på 999	4	5 %	18	23 %	55	70 %	2	3 %	79
Manuelle bilag/posteringer	33	41 %	36	45 %	11	14 %	0	0 %	80
Hvem som har utført posteringen	5	6 %	21	27 %	53	67 %	0	0 %	79
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	5	6 %	17	22 %	57	72 %	0	0 %	79
Uvanlige kontoer	17	22 %	32	41 %	29	37 %	1	1 %	79
Store tall	22	28 %	33	42 %	23	29 %	1	1 %	79
Benford's Law testing	1	1 %	11	14 %	67	85 %	0	0 %	79
Manuell gjennomgang av hovedbok	20	25 %	14	18 %	44	56 %	1	1 %	79
Andre typer	6	8 %	14	18 %	54	68 %	5	6 %	79
Nøkkelord/beskrivelse	3	4 %	18	23 %	54	68 %	4	5 %	79
Sum	125		242						

Tabell 27		
Forespørsel	Antall	Andel
Andre ansatte på lavere nivå	9	14 %
Regnskapsmedarbeider	34	48 %
Ledelsen	76	88 %
Regnskaps-/økonomiansvarlig	79	96 %

Vedlegg 3 – Post-hoc tester

Tabell 28				Gj.snitt differanse	
Post-hoc test	(I)	(J)	(I-J)	Std. Feil	
Se på beløpsmessige endringer	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,678	0,401	
		Senior/Supervisor	-0,733	0,366	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,678	0,401	
		Senior/Supervisor	-0,054	0,272	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,733	0,366	
		Manager/S. Manager	0,054	0,272	
Horisontal analyse	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,485	0,401	
		Senior/Supervisor	-.972*	0,365	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,485	0,401	
		Senior/Supervisor	-0,487	0,272	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	.972*	0,365	
		Manager/S. Manager	0,487	0,272	
Vertikal analyse	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,303	0,379	
		Senior/Supervisor	-0,521	0,346	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,303	0,379	
		Senior/Supervisor	-0,218	0,257	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,521	0,346	
		Manager/S. Manager	0,218	0,257	
Sammenligning med bransjetall	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,538	0,407	
		Senior/Supervisor	-0,358	0,371	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,538	0,407	
		Senior/Supervisor	0,179	0,276	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,358	0,371	
		Manager/S. Manager	-0,179	0,276	
Sammenligning med ikke-finansielle tall	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,489	0,425	
		Senior/Supervisor	-0,191	0,388	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,489	0,425	
		Senior/Supervisor	0,298	0,288	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,191	0,388	
		Manager/S. Manager	-0,298	0,288	
Bruttofortjeneste- analyse	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,288	0,404	
		Senior/Supervisor	-0,781	0,368	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,288	0,404	
		Senior/Supervisor	-0,494	0,274	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,781	0,368	
		Manager/S. Manager	0,494	0,274	
Sammenligning av andre nøkkeltall fra periode til periode	Partner/Director	Manager/S. Manager	0,064	0,361	
		Senior/Supervisor	0,177	0,329	
	Manager/S. Manager	Partner/Director	-0,064	0,361	
		Senior/Supervisor	0,112	0,245	
	Senior/Supervisor	Partner/Director	-0,177	0,329	
		Manager/S. Manager	-0,112	0,245	

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Tabell 29			
Post-hoc test		Gj.snitt	Std. Feil
(I)	(J)	differanse (I-J)	
Runde tall	Tall som slutter på 999	0,207	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-1.230*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	-.667*	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	-0,345	0,150
	Uvanlige kontoer	-1.000*	0,150
	Store tall	-0,138	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	-0,195	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	-0,103	0,150
	Benford's Law	-0,001	0,170
Tall som slutter på 999	Runde tall	-0,207	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-1.437*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	-.874*	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	-.552*	0,150
	Uvanlige kontoer	-1.207*	0,150
	Store tall	-0,345	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	-0,402	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	-0,310	0,150
	Benford's Law	-0,208	0,170
Manuelle bilag/posteringer	Runde tall	1.230*	0,150
	Tall som slutter på 999	1.437*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	.563*	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	.885*	0,150
	Uvanlige kontoer	0,230	0,150
	Store tall	1.092*	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	1.034*	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	1.126*	0,150
	Benford's Law	1.229*	0,170
Hvem som har utført posteringen	Runde tall	.667*	0,150
	Tall som slutter på 999	.874*	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-.563*	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	0,322	0,150
	Uvanlige kontoer	-0,333	0,150
	Store tall	.529*	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	0,471	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	.563*	0,150
	Benford's Law	.665*	0,170
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	Runde tall	0,345	0,150
	Tall som slutter på 999	.552*	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-.885*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	-0,322	0,150
	Uvanlige kontoer	-.655*	0,150
	Store tall	0,207	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	0,149	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	0,241	0,150
	Benford's Law	0,344	0,170

Uvanlige kontoer	Runde tall	1.000*	0,150
	Tall som slutter på 999	1.207*	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-0,230	0,150
	Hvem som har utført posteringen	0,333	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	.655*	0,150
	Store tall	.862*	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	.805*	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	.897*	0,150
	Benford's Law	.999*	0,170
Store tall	Runde tall	0,138	0,150
	Tall som slutter på 999	0,345	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-1.092*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	-.529*	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	-0,207	0,150
	Uvanlige kontoer	-.862*	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	-0,057	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	0,034	0,150
	Benford's Law	0,137	0,170
Nøkkelord/beskrivelse	Runde tall	0,195	0,150
	Tall som slutter på 999	0,402	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-1.034*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	-0,471	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	-0,149	0,150
	Uvanlige kontoer	-.805*	0,150
	Store tall	0,057	0,150
	Manuell gjennomgang av hovedbok	0,092	0,150
	Benford's Law	0,194	0,170
Manuell gjennomgang av hovedbok	Runde tall	0,103	0,150
	Tall som slutter på 999	0,310	0,150
	Manuelle bilag/posteringer	-1.126*	0,150
	Hvem som har utført posteringen	-.563*	0,150
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	-0,241	0,150
	Uvanlige kontoer	-.897*	0,150
	Store tall	-0,034	0,150
	Nøkkelord/beskrivelse	-0,092	0,150
	Benford's Law	0,102	0,170
Benford's Law	Runde tall	0,001	0,170
	Tall som slutter på 999	0,208	0,170
	Manuelle bilag/posteringer	-1.229*	0,170
	Hvem som har utført posteringen	-.665*	0,170
	Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	-0,344	0,170
	Uvanlige kontoer	-.999*	0,170
	Store tall	-0,137	0,170
	Nøkkelord/beskrivelse	-0,194	0,170
	Manuell gjennomgang av hovedbok	-0,102	0,170

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Tabell 30		Gj.snitt		
Post-hoc test	(I)	(J)	differanse (I-J)	Std.Feil
Runde tall	Partner/Director	Manager/S. Manager	0,170	0,343
		Senior/Supervisor	-0,320	0,312
	Manager/S. Manager	Partner/Director	-0,170	0,343
		Senior/Supervisor	-0,490	0,232
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,320	0,312
		Manager/S. Manager	0,490	0,232
Tall som slutter på 999	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,117	0,337
		Senior/Supervisor	-0,601	0,307
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,117	0,337
		Senior/Supervisor	-0,484	0,228
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,601	0,307
		Manager/S. Manager	0,484	0,228
Manuelle bilag/posteringer	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,337	0,293
		Senior/Supervisor	-0,622	0,267
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,337	0,293
		Senior/Supervisor	-0,285	0,199
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,622	0,267
		Manager/S. Manager	0,285	0,199
Hvem som har utført posteringen	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,292	0,355
		Senior/Supervisor	-0,462	0,324
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,292	0,355
		Senior/Supervisor	-0,170	0,241
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,462	0,324
		Manager/S. Manager	0,170	0,241
Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,568	0,389
		Senior/Supervisor	-1.164*	0,355
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,568	0,389
		Senior/Supervisor	-0,596	0,264
	Senior/Supervisor	Partner/Director	1.164*	0,355
		Manager/S. Manager	0,596	0,264
Uvanlige kontoer	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,269	0,362
		Senior/Supervisor	-0,573	0,330
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,269	0,362
		Senior/Supervisor	-0,304	0,245
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,573	0,330
		Manager/S. Manager	0,304	0,245
Store tall	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,163	0,352
		Senior/Supervisor	-0,397	0,321
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,163	0,352
		Senior/Supervisor	-0,234	0,239
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,397	0,321
		Manager/S. Manager	0,234	0,239
Nøkkelord/beskrivelse	Partner/Director	Manager/S. Manager	0,186	0,355
		Senior/Supervisor	-0,350	0,324
	Manager/S. Manager	Partner/Director	-0,186	0,355
		Senior/Supervisor	-0,535	0,241
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,350	0,324
		Manager/S. Manager	0,535	0,241

Manuell gjennomgang av hovedbok	Partner/Director	Manager/S. Manager	-0,568	0,375
		Senior/Supervisor	-0,760	0,342
	Manager/S. Manager	Partner/Director	0,568	0,375
		Senior/Supervisor	-0,192	0,254
	Senior/Supervisor	Partner/Director	0,760	0,342
		Manager/S. Manager	0,192	0,254
Benford's Law testing	Partner/Director	Manager/S. Manager	0,658	0,444
		Senior/Supervisor	0,438	0,401
	Manager/S. Manager	Partner/Director	-0,658	0,444
		Senior/Supervisor	-0,221	0,317
	Senior/Supervisor	Partner/Director	-0,438	0,401
		Manager/S. Manager	0,221	0,317

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Tabell 31			
Post-hoc test		Gj.snitt	
(I)	(J)	differanse (I-J)	Std. Feil
Ledelsen	Regnskaps-/økonomiansvarlig	-0,299	0,140
	Regnskapsmedarbeider	-0,069	0,140
	Andre ansatte på lavere nivå	0,345	0,140
Regnskaps-/økonomiansvarlig	Ledelsen	0,299	0,140
	Regnskapsmedarbeider	0,230	0,140
	Andre ansatte på lavere nivå	.644*	0,140
Regnskapsmedarbeider	Ledelsen	0,069	0,140
	Regnskaps-/økonomiansvarlig	-0,230	0,140
	Andre ansatte på lavere nivå	.414*	0,140
Andre ansatte på lavere nivå	Ledelsen	-0,345	0,140
	Regnskaps-/økonomiansvarlig	-.644*	0,140
	Regnskapsmedarbeider	-.414*	0,140

*. Gjennomsnittsdifferansen er signifikant ved nivået 0,05

Vedlegg 4 – Frekvenstabeller for erfaring med misligheter

Tabell 32		
Erfaring med misligheter	Antall	Andel
Ja, uredelig regnskapsrapportering	19	22 %
Ja, underslag	20	23 %
Nei	60	69 %

Tabell 33

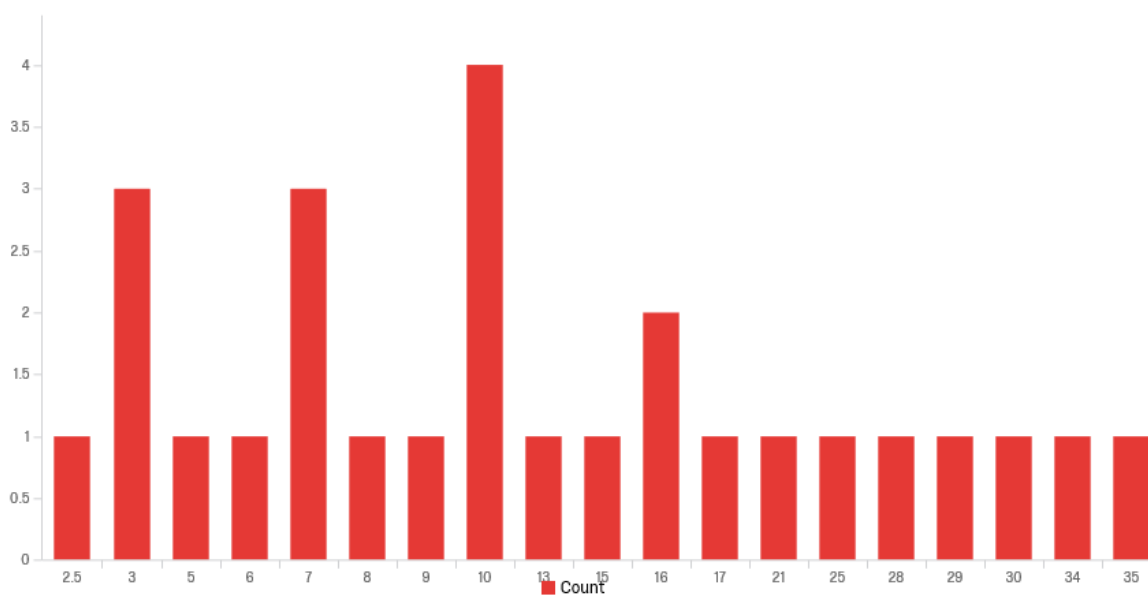
Handlinger for å avdekke uredelig regnskapsrapportering	Antall	Andel
Analytiske handlinger	8	44,4%
Test av hovedboksposteringer	4	22,2%
Interne forespørsler	8	44,4%
Test av internkontroll	2	11,1%
Eksterne bekreftelser	4	22,2%
Detaljtest på bilag	13	72,2%
Annet	2	11,1%

Tabell 34

Handlinger for å avdekke underslag	Antall	Andel
Analytiske handlinger	4	21,1%
Test av hovedboksposteringer	4	21,1%
Interne forespørsler	10	52,6%
Test av internkontroll	4	21,1%
Eksterne bekreftelser	3	15,8%
Detaljtest på bilag	14	73,7%
Annet	1	5,3%

Hvor mange års erfaring som revisor de med erfaring med misligheter har:

Field	Minimum	Maximum	Mean	Std Deviation	Variance	Count
Antall år	2.50	35.00	14.06	9.85	97.01	27



Vedlegg 5 – Multivariat regresjonsanalyse

Runde tall, tabell 35:

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Runde tall	2,69	0,956	87
Firma	2,47	0,713	87
Stillingsnivå	1,61	0,491	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Pearson Correlation	Runde tall	Firma	Stillingsnivå	Mislighets- erfaring
Runde tall	1,000	0,183	0,209	-0,068
Firma	0,183	1,000	-0,332	-0,271
Stillingsnivå	0,209	-0,332	1,000	0,130
Mislighetserfaring	-0,068	-0,271	0,130	1,000

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.341 ^a	0,116	0,085	0,915

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Runde tall

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	9,158	3	3,053	3,648	.016 ^b
Residual	69,463	83	0,837		
Total	78,621	86			

a. Dependent Variable: Runde tall

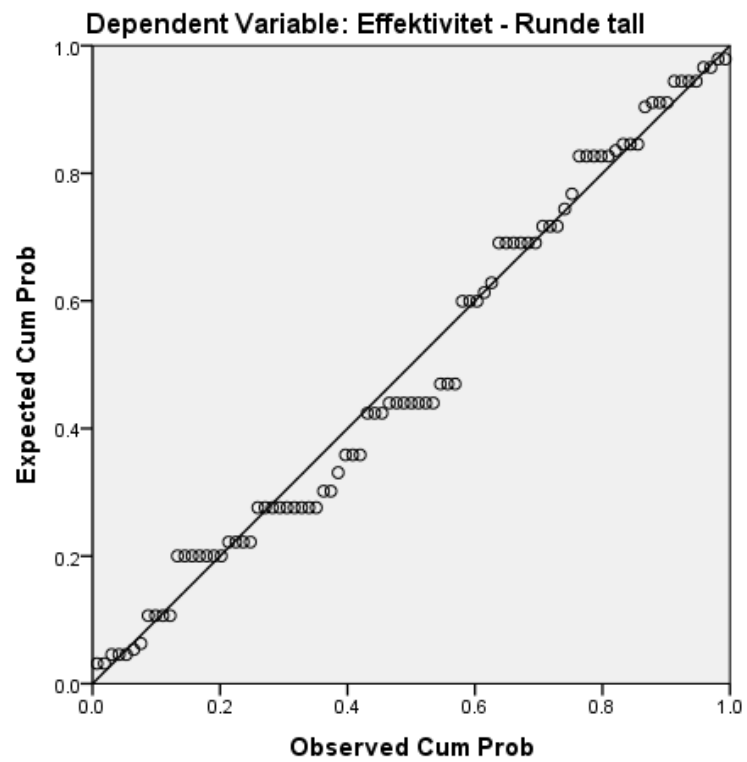
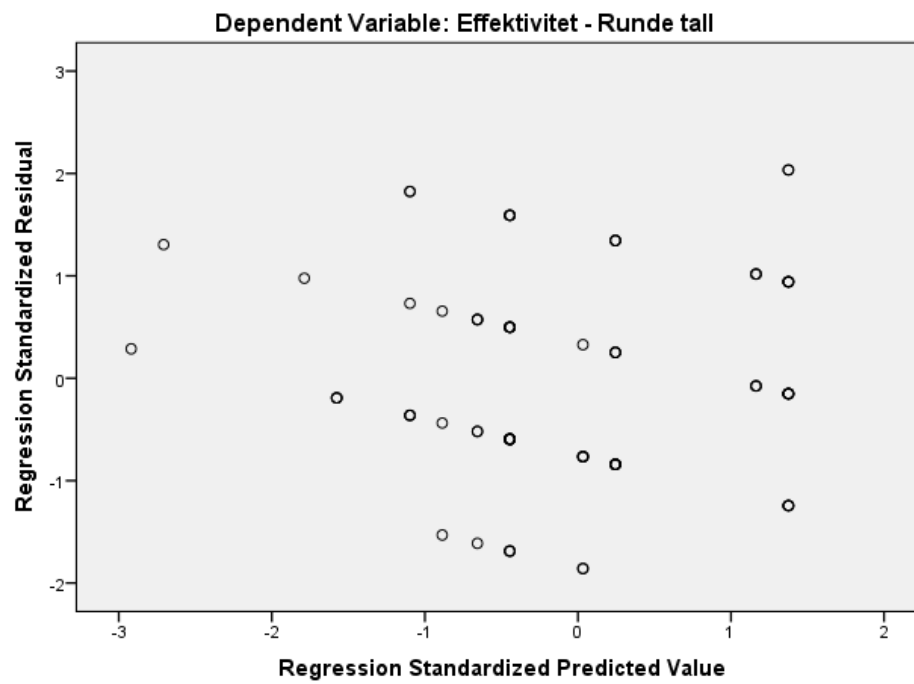
b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,189	-0,457	2,282				
Firma	0,275	0,017	0,068	0,670	0,252	0,063	0,837	1,194
Stillingsnivå	0,305	0,007	0,170	1,018	0,287	0,083	0,888	1,126
Mislighetserfaring	-0,034	0,755	-0,508	0,369	-0,032	0,001	0,925	1,081

a. Dependent Variable: Runde tall

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,070	0,012	0,016

a. Dependent Variable: Runde tall

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual**Scatterplot**

Tall som slutter på 999, tabell 36:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Tall som slutter på 999	2,48	0,951	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Tall som slutter på 999			Mislighets-erfaring
	på 999	Firma	Stillingsnivå	
Tall som slutter på 999	1,000	0,135	0,261	-0,264
Firma	0,135	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,261	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,264	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.410 ^a	0,168	0,138	0,883

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Tall som slutter på 999

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	13,044	3	4,348	5,580	.002 ^b
Residual	64,680	83	0,779		
Total	77,724	86			

a. Dependent Variable: Tall som slutter på 999

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
	(Constant)		0,051	-0,005	2,638			
Firma	0,259	0,017	0,092	0,911	0,244	0,059	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,287	0,010	0,093	0,674	0,263	0,069	0,837	1,194
Mislighetserfaring	-0,220	0,038	-0,872	-0,025	-0,211	0,045	0,925	1,081

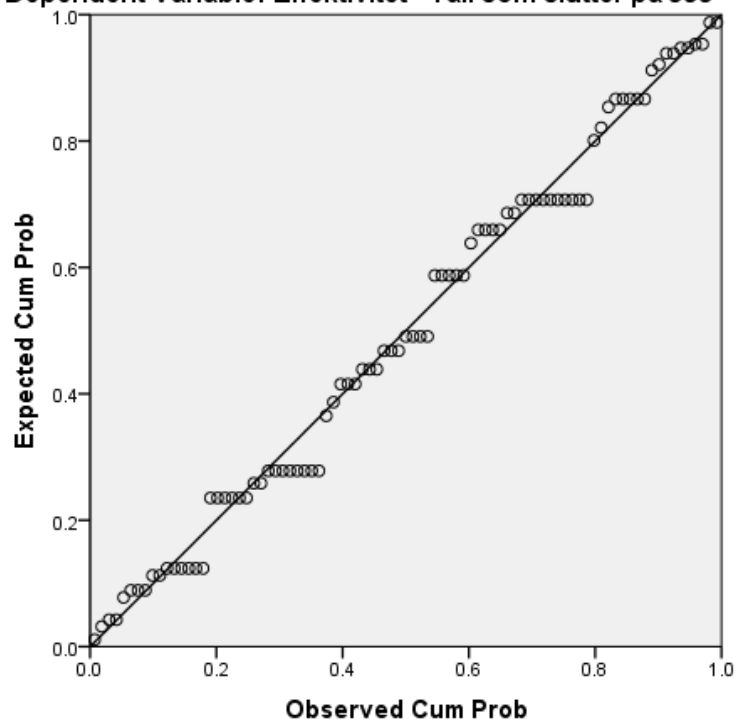
a. Dependent Variable: Tall som slutter på 999

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,082	0,012	0,016

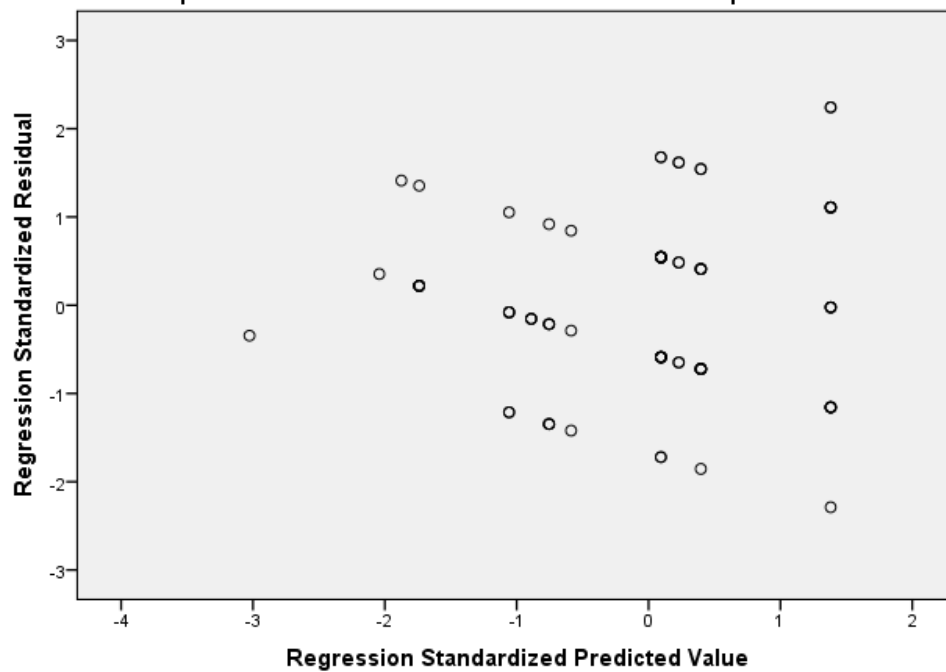
a. Dependent Variable: Tall som slutter på 999

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual
Dependent Variable: Effektivitet - Tall som slutter på 999



Scatterplot

Dependent Variable: Effektivitet - Tall som slutter på 999



Manuelle bilag/posteringer, tabell 37:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Manuelle	3,92	0,824	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Manuelle bilag/post.	Firma	Stillingsnivå	Mislighets-erfaring
Manuelle	1,000	-0,222	0,263	-0,207
Firma	-0,222	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,263	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,207	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.329 ^a	0,108	0,076	0,793

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Manuelle bilag/posteringer

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	6,308	3	2,103	3,348	.023 ^b
Residual	52,129	83	0,628		
Total	58,437	86			

a. Dependent Variable: Manuelle bilag/posteringer

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,000	2,945	5,318				
Firma	-0,145	0,190	-0,612	0,123	-0,137	0,019	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,177	0,122	-0,056	0,465	0,162	0,026	0,837	1,194
Mislighetserfaring	-0,140	0,197	-0,628	0,132	-0,135	0,018	0,925	1,081

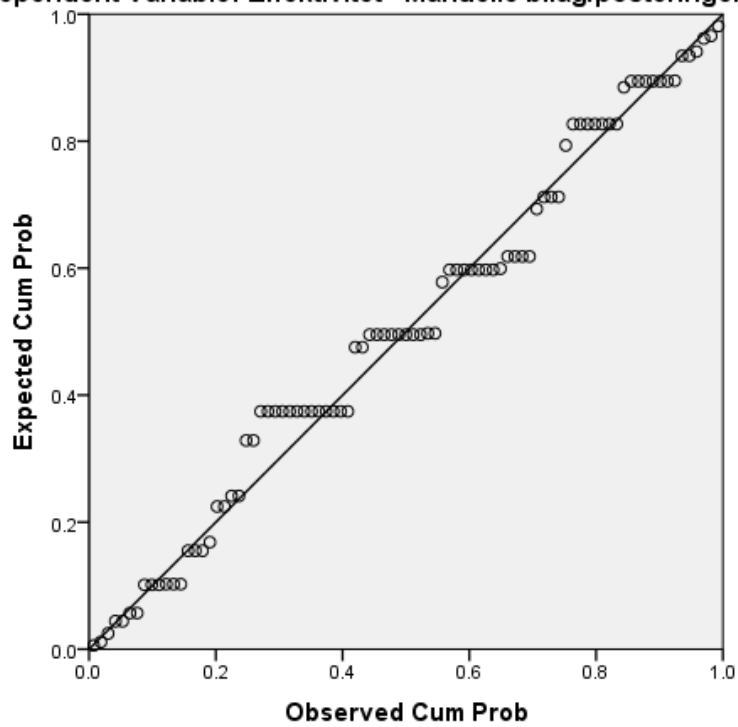
a. Dependent Variable: Manuelle bilag/posteringer

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,125	0,013	0,021

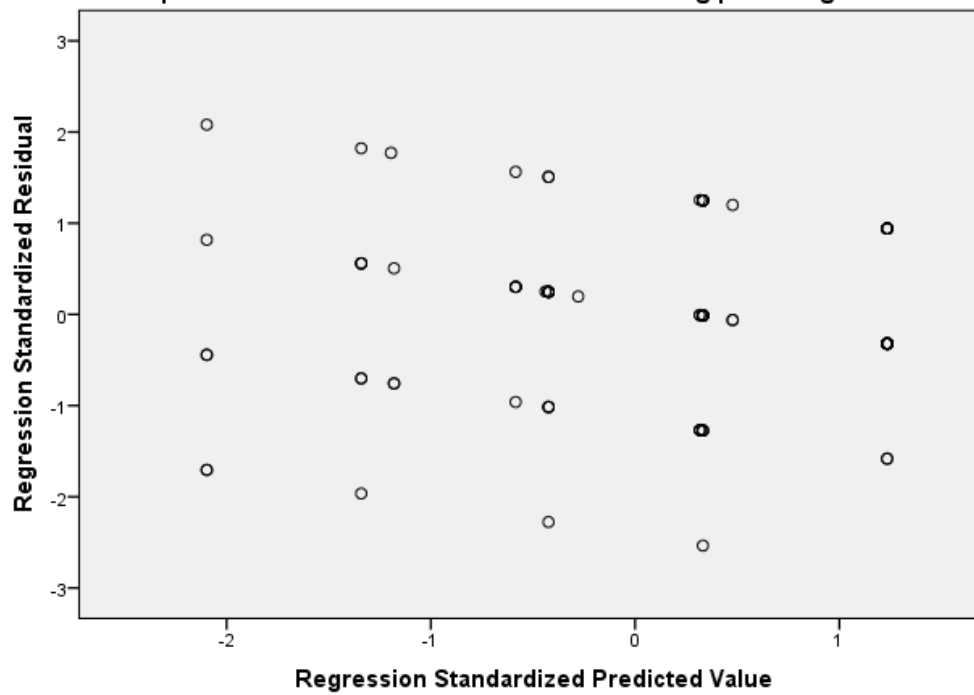
a. Dependent Variable: Manuelle bilag/posteringer

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual
Dependent Variable: Effektivitet - Manuelle bilag/posteringer



Scatterplot

Dependent Variable: Effektivitet - Manuelle bilag/posteringer



Hvem som har utført posteringen, tabell 38:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Hvem som har utført	3,36	0,976	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Hvem som har utført post.			Mislighets-erfaring
	Firma	Stillingsnivå		
Hvem som har utført	1,000	-0,216	0,157	-0,016
Firma	-0,216	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,157	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,016	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.237 ^a	0,965	0,138	0,883

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Hvem som har utført posteringen

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	4,586	3	1,529	1,640	.186 ^b
Residual	77,368	83	0,932		
Total	81,954	86			

a. Dependent Variable: Hvem som har utført posteringen

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
	(Constant)		0,000	2,047	4,938			
Firma	-0,185	0,105	-0,817	0,079	-0,175	0,031	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,105	0,369	-0,173	0,462	0,096	0,009	0,837	1,194
Mislighetserfaring	0,037	0,741	-0,386	0,540	0,035	0,001	0,925	1,081

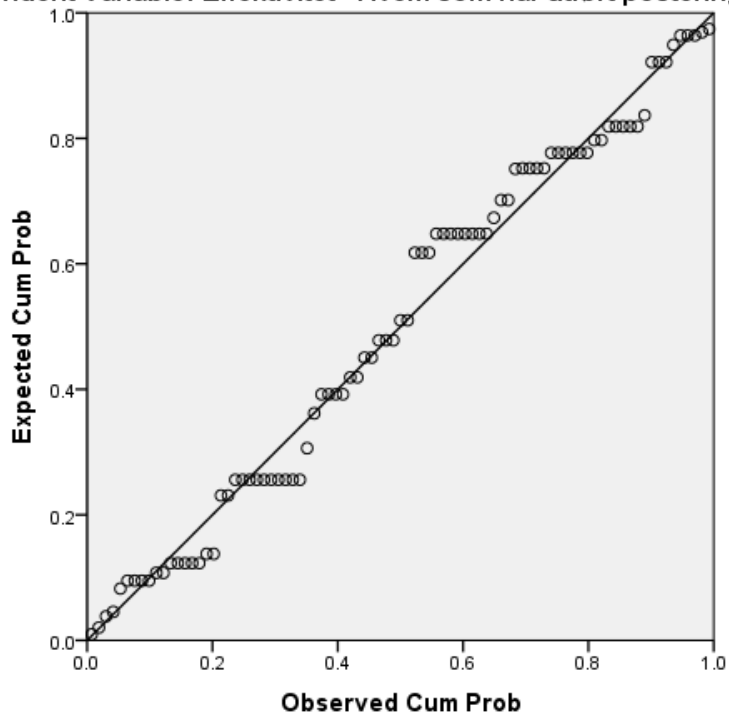
a. Dependent Variable: Hvem som har utført posteringen

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,106	0,012	0,018

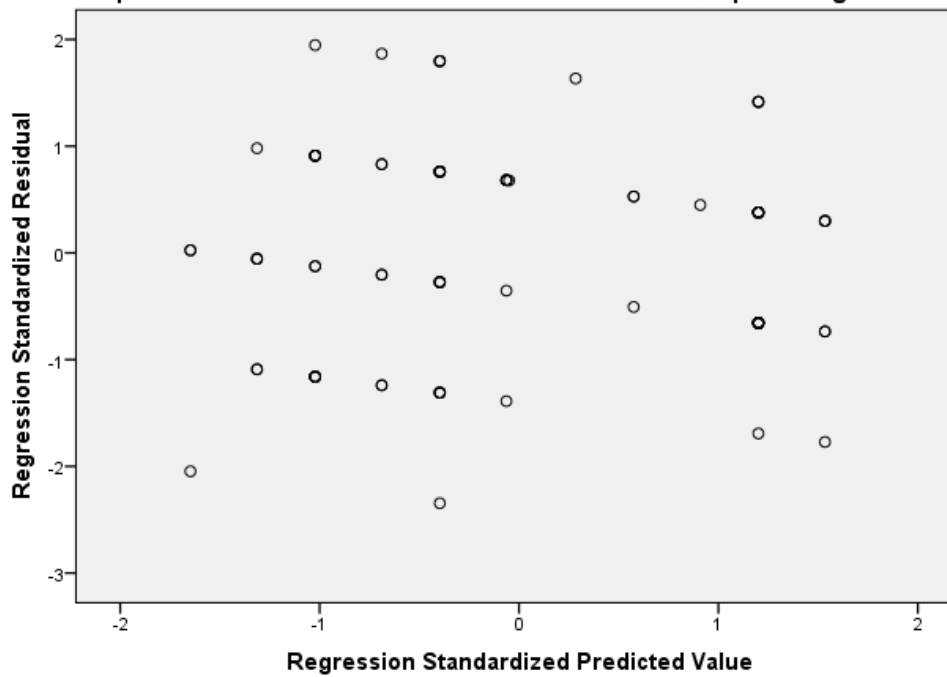
a. Dependent Variable: Hvem som har utført posteringen

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual
Dependent Variable: Effektivitet - Hvem som har utført posteringen



Scatterplot

Dependent Variable: Effektivitet - Hvem som har utført posteringen



Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort, tabell 39:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Hvilken dag/klokkeslett	3,03	1,136	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Hvilken dag/klokkeslett	Firma	Stillingsnivå	Mislighets-erfaring
Hvilken dag/klokkeslett	1,000	-0,184	0,368	-0,065
Firma	-0,184	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,368	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,065	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.376 ^a	0,141	0,110	1,071

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	15,643	3	5,214	4,544	.005 ^b
Residual	95,254	83	1,148		
Total	110,897	86			

a. Dependent Variable: Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,031	0,169	3,377				
Firma	-0,072	0,508	-0,663	0,331	-0,068	0,005	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,355	0,002	0,213	0,918	0,325	0,105	0,837	1,194
Mislighetserfaring	0,041	0,700	-0,414	0,613	0,039	0,002	0,925	1,081

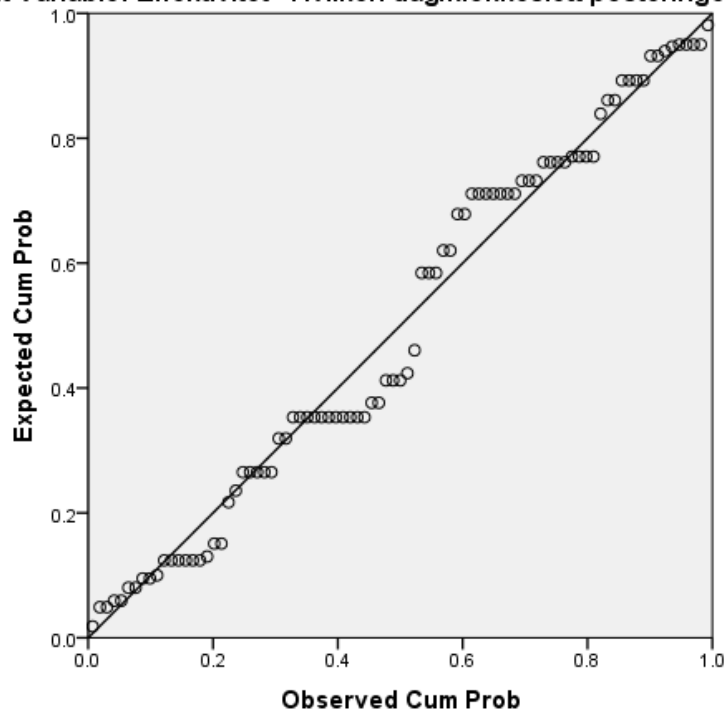
a. Dependent Variable: Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort

Residuals Statistics^a

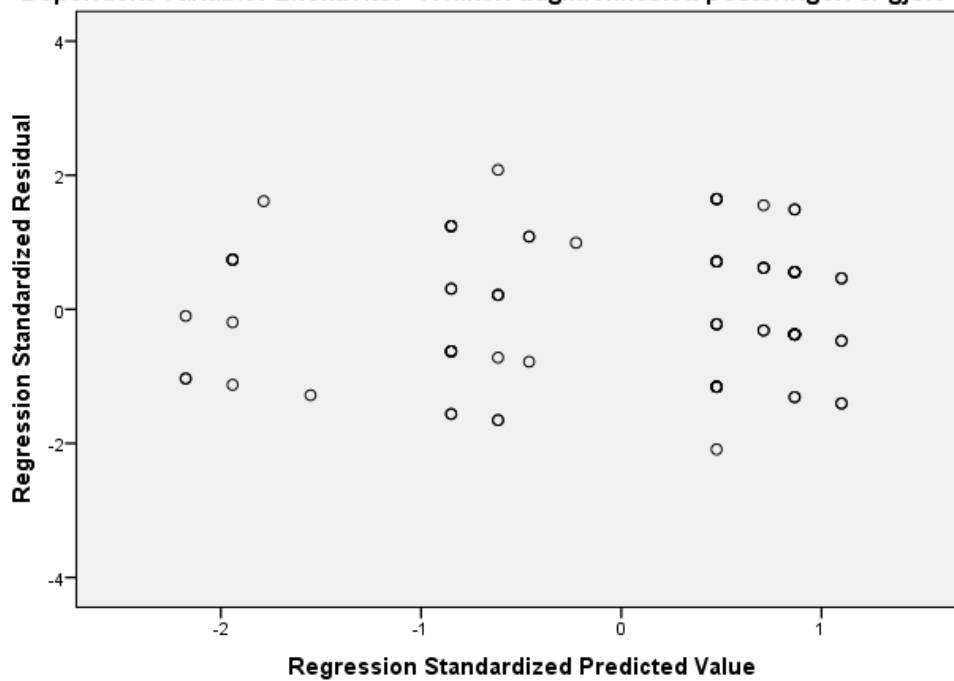
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,107	0,013	0,016

a. Dependent Variable: Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual
Dependent Variable: Effektivitet - Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort



Scatterplot
Dependent Variable: Effektivitet - Hvilken dag/klokkeslett posteringen er gjort



Uvanlige kontoer, tabell 40:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Uvanlige kontoer	3,69	1,004	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Uvanlige kontoer	Firma	Stillingsnivå	Mislighets-erfaring
Uvanlige kontoer	1,000	-0,367	0,207	-0,065
Firma	-0,367	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,207	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,065	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.378 ^a	0,143	0,112	0,946

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Uvanlige kontoer

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	12,383	3	4,128	4,615	.005 ^b
Residual	74,238	83	0,894		
Total	86,621	86			

a. Dependent Variable: Uvanlige kontoer

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,000	3,029	5,860				
Firma	-0,336	0,003	-1,125	-0,248	-0,316	0,100	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,097	0,386	-0,175	0,447	0,089	0,008	0,837	1,194
Mislighetserfaring	0,005	0,966	-0,443	0,463	0,004	0,000	0,925	1,081

a. Dependent Variable: Uvanlige kontoer

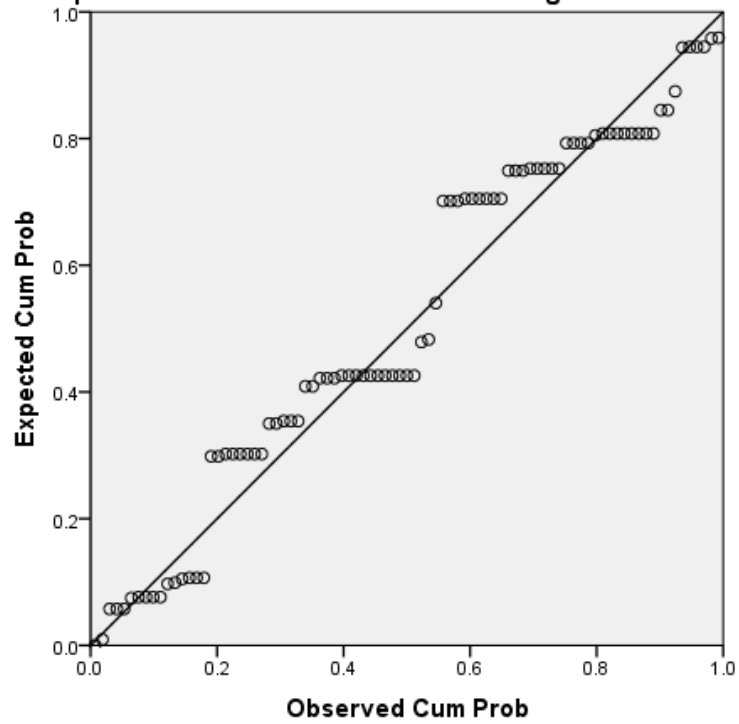
Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,224	0,013	0,028

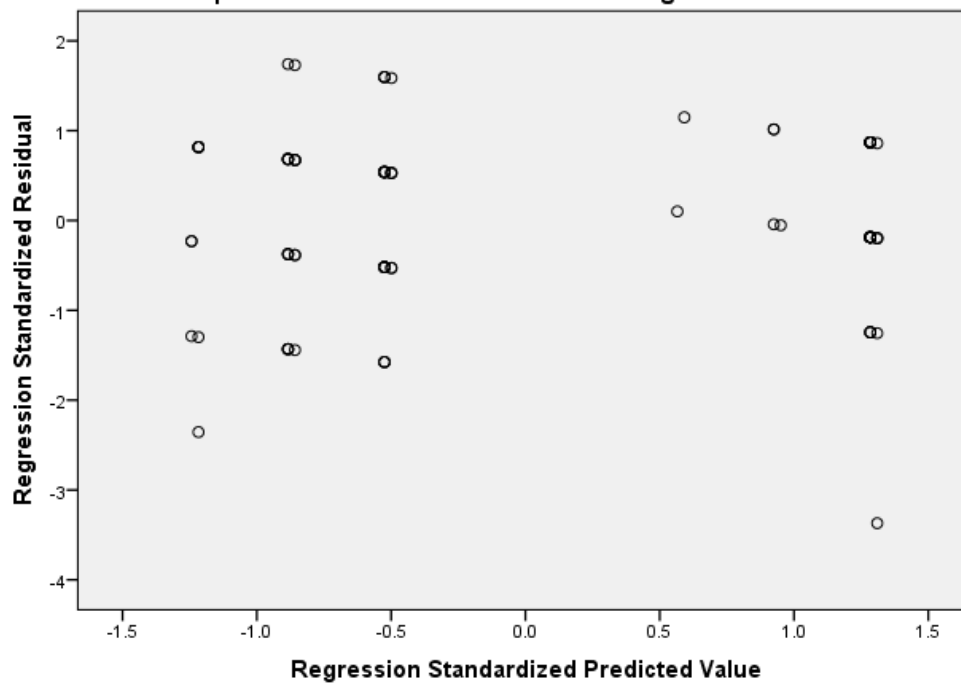
a. Dependent Variable: Uvanlige kontoer

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Dependent Variable: Effektivitet - Uvanlige kontoer

**Scatterplot**

Dependent Variable: Effektivitet - Uvanlige kontoer



Store tall, tabell 41:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Store tall	2,83	0,967	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Store tall	Firma	Stillingsnivå	Mislighets- erfaring
Store tall	1,000	0,028	0,153	-0,035
Firma	0,028	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,153	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,035	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.174 ^a	0,030	-0,005	0,969

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Store tall

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	2,443	3	0,814	0,867	.462 ^b
Residual	77,971	83	0,939		
Total	80,414	86			

a. Dependent Variable: Store tall

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,010	0,473	3,375				
Firma	0,088	0,444	-0,276	0,623	0,083	0,007	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,183	0,125	-0,070	0,567	0,168	0,028	0,837	1,194
Mislighetserfaring	0,003	0,976	-0,457	0,472	0,003	0,000	0,925	1,081

a. Dependent Variable: Store tall

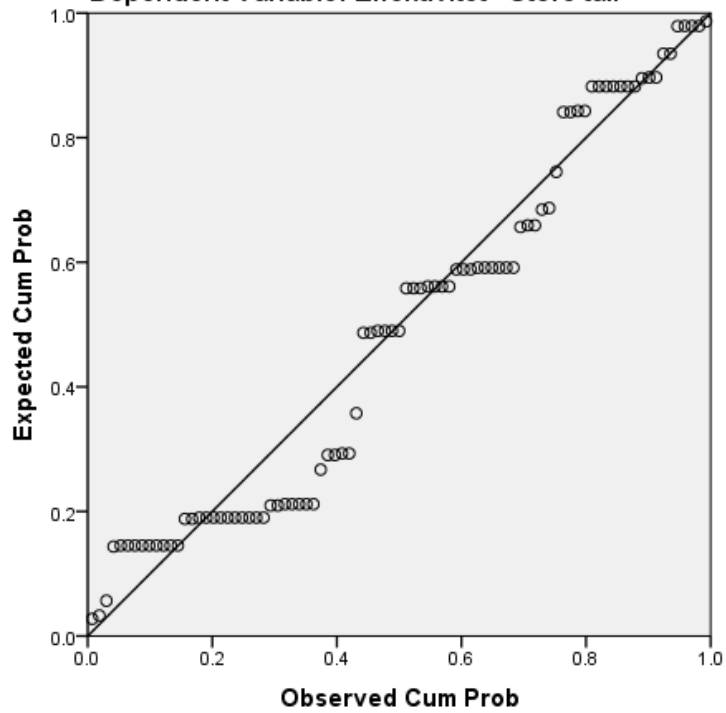
Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,078	0,012	0,015

a. Dependent Variable: Store tall

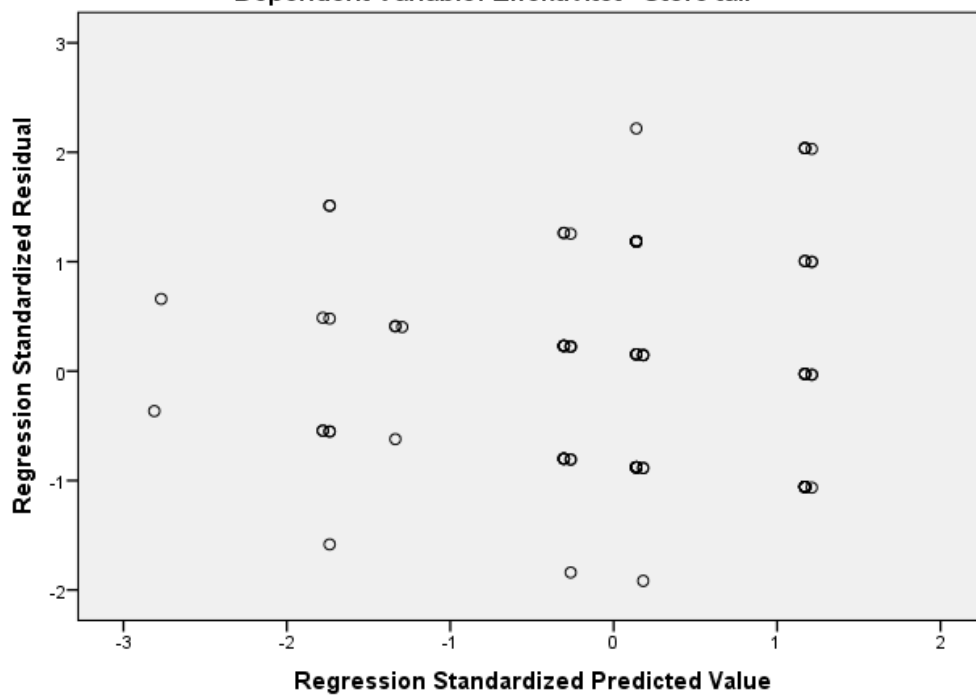
Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Dependent Variable: Effektivitet - Store tall



Scatterplot

Dependent Variable: Effektivitet - Store tall



Nøkkelord/beskrivelse, tabell 42:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Nøkkelord/beskrivelse	2,89	0,993	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Nøkkelord/ beskrivelse	Firma	Stillingsnivå	Mislighets- erfaring
Nøkkelord/beskrivelse	1,000	-0,046	0,192	-0,174
Firma	-0,046	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,192	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,174	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.231 ^a	0,054	0,019	0,984

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Nøkkelord/beskrivelse

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	4,543	3	1,514	1,565	.204 ^b
Residual	80,307	83	0,968		
Total	84,851	86			

a. Dependent Variable: Nøkkelord/beskrivelse

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,001	1,126	4,071				
Firma	0,027	0,816	-0,402	0,510	0,025	0,001	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,165	0,160	-0,093	0,554	0,151	0,023	0,837	1,194
Mislighetserfaring	-0,132	0,237	-0,754	0,189	-0,127	0,016	0,925	1,081

a. Dependent Variable: Nøkkelord/beskrivelse

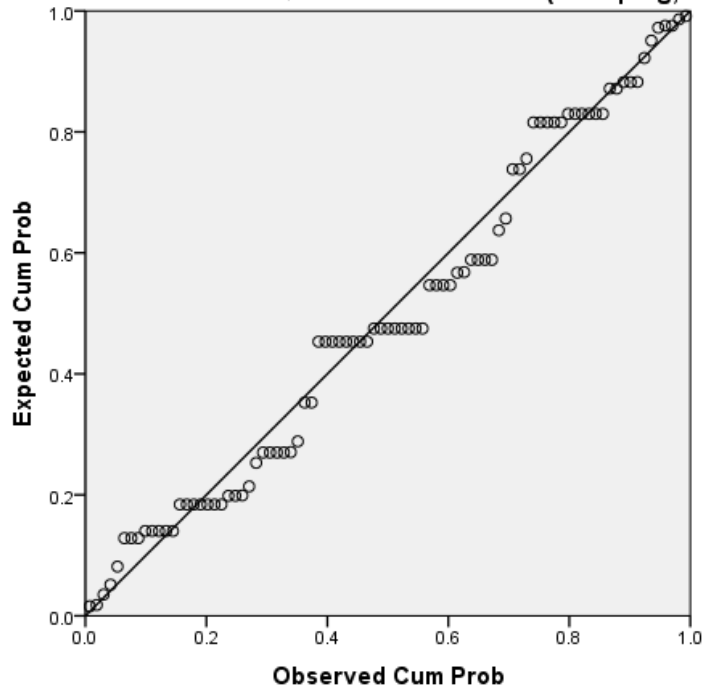
Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,135	0,013	0,020

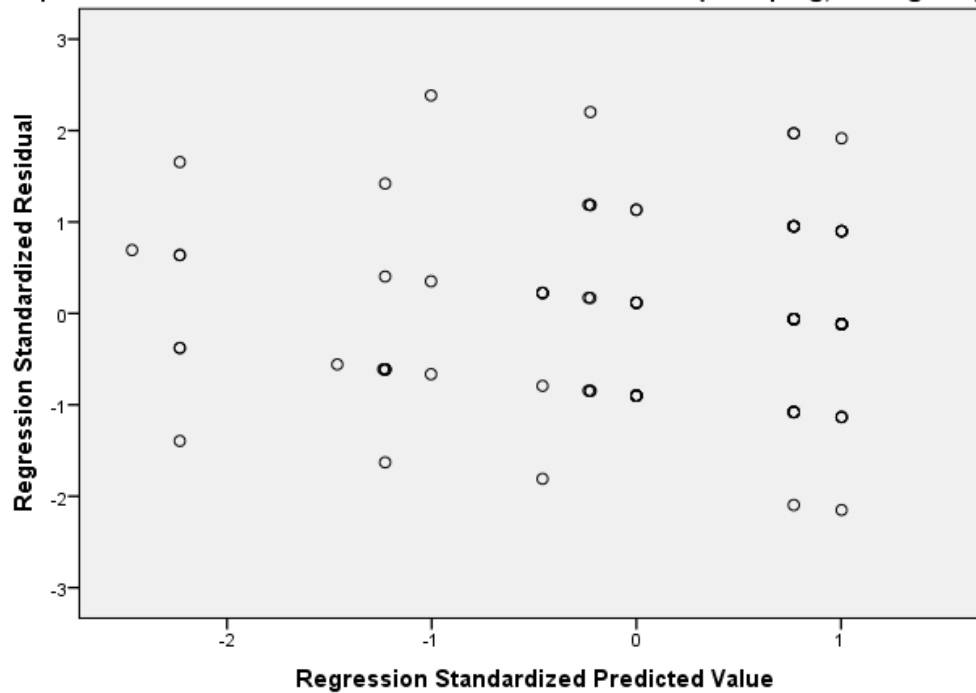
a. Dependent Variable: Nøkkelord/beskrivelse

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Dependent Variable: Effektivitet - Nøkkelord/beskrivelse (f.eks plug, netting osv)

**Scatterplot**

Dependent Variable: Effektivitet - Nøkkelord/beskrivelse (f.eks plug, netting osv)



Manuell gjennomgang av hovedbok, tabell 43:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Manuell gjennomgang av	2,79	1,047	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

Pearson Correlation	Manuell gjennomgang	Firma	Stillingsnivå	Mislighets-erfaring
Manuell gjennomgang av	1,000	0,067	0,226	0,062
Firma	0,067	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	0,226	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	0,062	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.297 ^a	0,088	0,055	1,018

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Manuell gjennomgang av hovedbok

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	8,320	3	2,773	2,678	.052 ^b
Residual	85,956	83	1,036		
Total	94,276	86			

a. Dependent Variable: Manuell gjennomgang av hovedbok

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,321	-0,758	2,289				
Firma	0,154	0,170	-0,144	0,800	0,145	0,021	0,888	1,126
Stillingsnivå	0,311	0,008	0,122	0,791	0,284	0,081	0,837	1,194
Mislighetserfaring	0,126	0,251	-0,204	0,771	0,121	0,015	0,925	1,081

a. Dependent Variable: Manuell gjennomgang av hovedbok

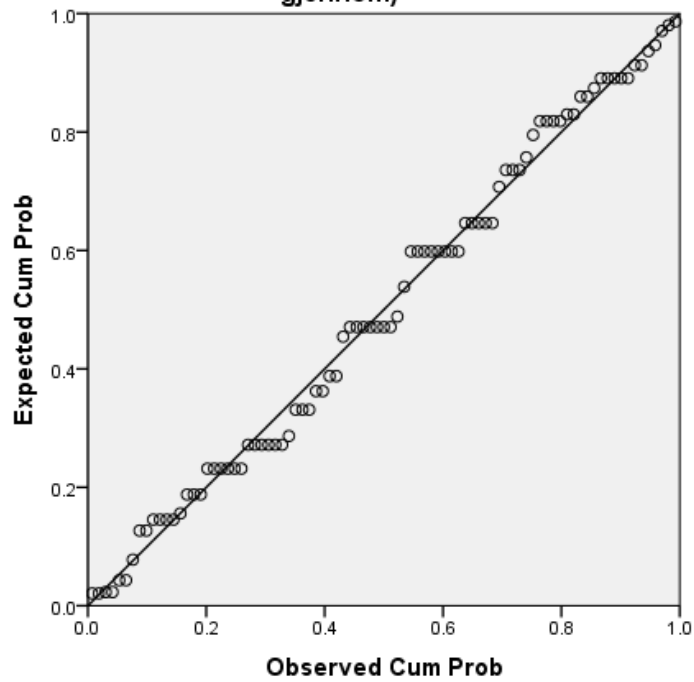
Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,078	0,012	0,017

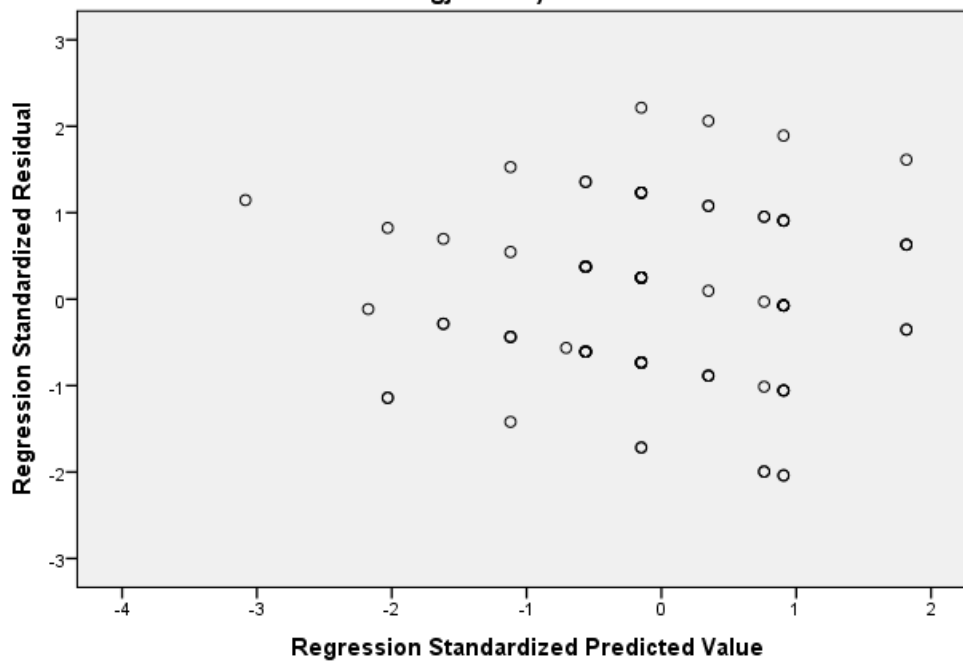
a. Dependent Variable: Manuell gjennomgang av hovedbok

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Dependent Variable: Effektivitet - Manuell gjennomgang av hovedbok (bladd gjennom)

**Scatterplot**

Dependent Variable: Effektivitet - Manuell gjennomgang av hovedbok (bladd gjennom)



Benford's Law testing, tabell 44:

Descriptive Statistics

	Gj.snitt	Std. avvik	Antall
Benford's Law testing	2,69	1,016	87
Firma	1,61	0,491	87
Stillingsnivå	2,47	0,713	87
Mislighetserfaring	1,31	0,465	87

Correlations

	Benford's Law testing	Firma	Stillingsnivå	Mislighets-erfaring
Pearson Correlation				
Benford's Law testing	1,000	0,056	-0,088	-0,005
Firma	0,056	1,000	-0,332	0,130
Stillingsnivå	-0,088	-0,332	1,000	-0,271
Mislighetserfaring	-0,005	0,130	-0,271	1,000

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.098 ^a	0,010	-0,049	1,040

a. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

b. Dependent Variable: Benford's Law testing

ANOVA^a

Model 1	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	0,534	3	0,178	0,164	.920 ^b
Residual	55,212	51	1,083		
Total	55,745	54			

a. Dependent Variable: Benford's Law testing

b. Predictors: (Constant), Mislighetserfaring, Firma, Stillingsnivå

Coefficients^a

Model 1	Standardized Coefficients		95,0% Confidence Interval for B		Correlations		Collinearity Statistics	
	Beta	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	Part	Part ^2	Tolerance	VIF
(Constant)		0,004	0,999	4,967				
Firma	0,032	0,832	-0,549	0,680	0,030	0,001	0,888	1,126
Stillingsnivå	-0,087	0,572	-0,559	0,312	-0,079	0,006	0,837	1,194
Mislighetserfaring	-0,032	0,824	-0,706	0,565	-0,031	0,001	0,925	1,081

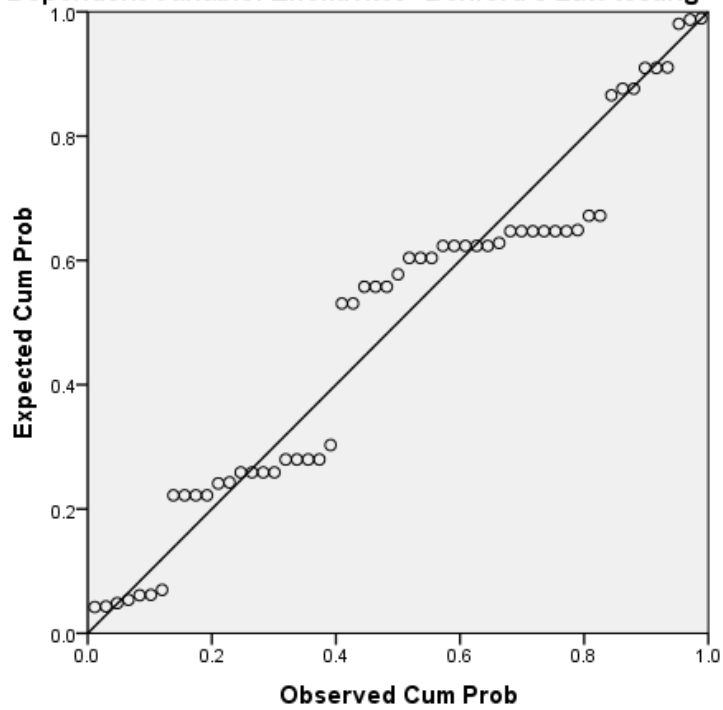
a. Dependent Variable: Benford's Law testing

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Mahal. Distance	1,634	9,834	2,966	1,726
Cook's Distance	0,000	0,221	0,022	0,040

a. Dependent Variable: Benford's Law testing

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual
Dependent Variable: Effektivitet - Benford's Law testing



Scatterplot

Dependent Variable: Effektivitet - Benford's Law testing

